Karl Marx

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte

Prefața lui F. Engels la ediția a treia din 1885[N133]

Faptul că la treizeci şi trei de ani după apariția lui „Optsprezece brumar“ a devenit necesară o nouă ediție dovedeşte că această lucrare nu a pierdut nici astăzi nimic din valoarea ei.

Şi, într-adevăr, este o lucrare genială. Imediat după evenimentul care, asemenea unui trăsnet căzut din senin, a uluit întreaga lume politică, eveniment pe care unii l-au condamnat, manifestîndu-şi prin strigăte puternice indignarea morală, şi pe care alții l-au acceptat ca pe o salvare de la revoluție şi ca pe o pedeapsă pentru rătăcirile ei, eveniment pe care însă toată lumea l-a privit numai cu uimire, dar nimeni nu l-a înțeles, — imediat după acest eveniment Marx s-a prezentat cu o lucrare scurtă, epigramatică, în care a expus întreaga desfăşurare a istoriei franceze, începînd cu evenimentele din februarie în conexiunea ei internă, şi a arătat că miracolul de la 2 decembrie[N134] a fost un rezultat firesc, necesar al acestei conexiuni, neavînd pentru aceasta nevoie nici măcar să-l trateze pe eroul loviturii de stat altfel decît cu disprețul pe care l-a meritat pe deplin. Şi tabloul a fost zugrăvit de Marx cu atîta măiestrie încît fiecare nouă dezvăluire făcută ulterior a furnizat doar noi dovezi de fidelitatea cu care este oglindită în acest tablou realitatea. O asemenea înțelegere strălucită a istoriei contemporane vii, o asemenea pătrundere clară a sensului evenimentelor chiar în momentul în care se petrec este, într-adevăr, fără seamăn.

Pentru aceasta era însă nevoie să cunoşti atît de bine istoria Frantei cum o cunoştea Marx. Franța este țara în care, mai mult decît oriunde, luptele istorice de clasă au fost duse de fiecare data pînă la capăt, țara în care, prin urmare, şi formele politice schimbătoare în cadrul cărora se desfăşoară aceste lupte de clasă şi se concretizează rezultatele lor s-au conturat în modul cel mai pregnant. Centru al feudalismului în evul mediu țară, model de monarhie unitară bazată pe împărțirea în stări sociale de la

PDFmyURL.com

Renaştere încoace, Franța a sfărîmat în timpul marii revoluții feudalismul şi a instituit dominația pură a burgheziei într-o manieră atît de clasică ca nici o altă țară din Europa. Dar şi lupta proletariatului, care se ridică împotriva burgheziei dominante, îmbracă aici o formă atît de acută cum nu găsim în alte țări. Acesta a fost motivul pentru care Marx nu numai că a studiat cu o deosebită predilecție istoria trecută a Franței, dar a urmărit în toate amănuntele ei şi istoria ei curentă, strîngînd material cu scopul de a-l folosi în viitor. De aceea evenimentele nu l-au găsit niciodată nepregătit.

La aceasta se mai adaugă însă şi o altă împrejurare. Tocmai Marx a fost acela care a descoperit primul marea lege a dezvoltării istoriei, legea potrivit căreia toate luptele din istorie, indiferent dacă se desfăşoară pe tărîm politic, religios, filozofic sau pe oricare alt tărîm ideologic, nu sînt de fapt decît expresia mai mult sau mai puțin clară a luptelor dintre clasele sociale, iar existența acestor clase şi implicit ciocnirile dintre ele sînt, la rîndul lor, determinate de gradul de dezvoltare a situației lor economice, de caracterul şi modul lor de producție şi de schimbul determinat de modul de producție respectiv. Această lege, care are pentru istorie aceeaşi însemnătate ca şi legea transformării energiei pentru ştiințele naturii, — i-a dat şi aici lui Marx cheia pentru înțelegerea istoriei celei de-a doua Republici Franceze. Pe baza acestei istorii, a verificat Marx în lucrarea sus-menționată justețea legii descoperite de el, şi chiar după treizeci şi trei de ani tot mai trebuie să admitem că această verificare a dat rezultate strălucite.

F.E.

Scris în 1885

PDFmyURL.com

Publicat în: K. Marx „Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte“. Hamburg 1885

Se tipăreşte după K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 21, Bucureşti, Editura politică, 1965, p. 250-251

Nota red. Editurii Politice

[N133]. Textul ediției a treia, care a apărut în 1885 sub îngrijirea lui Engels, corespunde, abstracție făcînd de cîteva modificări de ordin stilistic, textului ediției din 1869. - *Nota red. Editurii Politice (nota 133, vol. 1)*

[N134]. Este vorba de lovitura de stat din Franța de la 2 decembrie 1851, săvîrşită de Ludovic Bonaparte, care de la 10 decembrie 1848 era preşedinte al Republicii Franceze: Adunarea legislativă şi Consiliul de Stat au fost dizolvate, mulți deputați au fost arestați, în 32 de departamente a fost proclamată starea de război, liderii socialişti şi republicani au fost expulzați din Franța. La 14 ianuarie 1852 a fost adoptată noua constituție, potrivit căreia întreaga putere era concentrată în mîinile preşedintelui; la 2 decembrie 1852, Ludovic Bonaparte a fost proclamat împărat al francezilor sub numele de Napoleon al III-lea. - *Nota red. Editurii Politice (nota 134, vol. 1)*

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte
MIA | **Secțiunea română** | **Marx/Engels**

PDFmyURL.com

Karl Marx

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte

Prefața [lui K. Marx la ediția a doua din 1869][N129]

Prea de timpuriu decedatul meu prieten *Joseph Weydemeyer*[1)] intenționa să scoată, cu începere de la 1 ianuarie 1852, o publicație politică săptămînală la New York. El mi-a cerut să scriu pentru această revistă istoria loviturii de stat. Conformîndu-mă dorinței lui am scris săptămînal, pînă la mijlocul lunii februarie, o serie de articole sub titlul: „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“. Între timp, planul inițial al lui Weydemeyer eşuase. În schimb a scos, în primăvara anului 1852, o revistă lunară, „*Die Revolution*“, al cărei prim număr cuprinde „Optsprezece brumar“ al meu[N130]. Cîteva sute de exemplare au parvenit atunci în Germania, fără a ajunge însă propriu-zis în librării. Un librar german care făcea pe ultraradicalul şi căruia i-am propus să se ocupe de difuzarea lucrării mele a fost cuprins de o adevărată spaimă virtuoasă auzind „o propunere atît de inoportună“.

Se vede din cele ce preced că lucrarea de față s-a născut sub impresia nemijlocită a evenimentelor şi că materialul ei istoric nu trece dincolo de luna februarie (1852). Reeditarea ei în momentul de față se datoreşte în parte faptului că este cerută în librării, în parte ca urmare a insistenței prietenilor mei din Germania.

Dintre scrierile care au tratat acelaşi subiect aproape *concomitent* cu a mea, numai două merită a fi relevate: *„Napoleon cel mic“ de Victor Hugo* şi *„Lovitura de stat“ de Proudhon*.

Victor Hugo se mărgineşte să arunce invective amare şi spirituale la adresa editorului responsabil al loviturii de stat. Evenimentul însuşi apare la el ca un trăsnet din senin. El nu vede în acest eveniment decît un act de violență al unui singur individ.

PDFmyURL.com

El nu-şi dă seama că-l face mare pe acest individ, în loc să-l facă mic, prin faptul că-i atribuie o putere personală de inițiativă care ar fi fără precedent în istoria universală. Proudhon, la rîndul său, caută să prezinte lovitura de stat drept rezultatul unei dezvoltări istorice anterioare. Pe nesimțite însă construcția istorică a loviturii de stat se transformă la el într-o apologie istorică a eroului loviturii de stat. El repetă astfel greşeala istoricilor noştri aşa-zişi *obiectivi*. Eu, dimpotrivă, dovedesc că *lupta de clasă* în Franța a creat situații şi relații care au îngăduit unui personaj mediocru şi grotesc să apară în postură de erou.

O prelucrare a lucrării de față i-ar fi răpit coloritul specific De aceea m-am limitat la simpla corectare a greşelilor de tipar şi la înlăturarea unor aluzii care acum n-ar mai putea fi înțelese.

Fraza finală a lucrării mele: „Dar cînd mantia imperială va cădea, în sfîrşit, pe umerii lui Ludovic Bonaparte, statuia de bronz a lui Napoleon se va prăvăli[2)] din vîrful coloanei Vendôme“[N131], a şi devenit realitate.

Colonelul Charras a fost primul care a pornit atacul împotriva cultului lui Napoleon în lucrarea sa despre campania din 1815. De atunci încoace şi mai ales în ultimii ani, literatura franceză a spulberat legenda napoleoniană cu armele cercetării istorice, ale criticii, satirei şi ironiei. Dincolo de granițele Franței, această ruptură brutală cu tradiționalul mit popular, această uriaşă revoluție spirituală nu prea a fost băgată în seamă şi încă mai puțin înțeleasă.

În sfîrşit, nădăjduiesc că lucrarea mea va contribui la înlăturarea termenului şcolăresc, curent acum îndeosebi în Germania despre aşa-zisul *cezarism*. Făcînd această analogie istorică superficială se uită lucrul principal, şi anume că în vechea Romă lupta de clasă se desfăşura numai în sînul unei minorități privilegiate, între bogații liberi şi săracii liberi, în timp ce marea masă productivă a populației, sclavii, nu constituiau decît un piedestal pasiv pentru aceşti luptători. Se uită remarcabilele cuvinte ale lui *Sismondi*: proletariatul roman trăia pe socoteala societății, pe cînd societatea modernă trăieşte pe socoteala proletariatului[N132]. Dată fiind deosebirea radicală dintre condițiile materiale, economice, ale lupte de clasă din antichitate şi ale celei din timpurile moderne, nici figurile politice zămislite de ea nu pot avea

PDFmyURL.com

mai multă asemănare între ele decît are arhiepiscopul de Canterbury cu marele preot Samuel.

Londra, 23 iunie 1869

Karl Marx

Scris pentru cea de-a doua ediție germană autorizată a lucrării lui K. Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“, Hamburg 1869

Se tipăreşte după K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 16. Bucureşti, Editura politică, 1963, p. 384-386

Nota red. Editurii Politice

---

1). În timpul războiului civil din America a fost comandantul militar al districtului St. Louis. - *Nota red. Editurii Politice*

2). Vezi volumul de față, p. 295. - *Nota red. Editurii Politice*

PDFmyURL.com

[N129]. Ediția a doua a lucrării lui K. Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“, scrisă în 1852, a apărut la Hamburg în iulie 1869.

Presa burgheză a trecut sub tăcere noua ediție a lucrării „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“, iar ziarul „Volksstaat“ a publicat un anunț cu privire la apariția ediției a doua abia la 16 martie 1870, dînd concomitent şi textul prefeței. Această prefață a fost reprodusă şi în ediția a treia a cărții lui Marx, apărută în 1885 sub îngrijirea lui Engels. Traducerea în limba franceză a prefeței a fost publicată în ianuarie 1891 în ziarul „Le Socialiste“, organul de presă al Partidului muncitoresc din Franța; în acelaşi an, prefața a apărut la Lille în broşură, împreună cu textul lucrării. În limba rusă, această prefață a fost publicată pentru prima oară în prima ediție în limba rusă a lucrării lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“, apărută la Geneva în 1894.

„*Der Volksstaat*“ — organ central al Partidului muncitoresc social-democrat german; a apărut la Leipzig de la 2 octombrie 1869 pînă la 29 septembrie 1876, la început de două ori pe săptămînă, iar din iulie 1873 de trei ori pe săptămînă. Ziarul exprima concepțiile curentului revoluționar din mişcarea muncitorească din Germania. Pentru atitudinea sa curajoasă, revoluționară, ziarul a fost în permanență persecutat de guvern şi poliție. Componența redacției ziarului se schimba mereu din cauza arestării redactorilor, dar conducerea generală a ziarului a rămas în mîinile lui W. Liebknecht. August Bebel, care conducea editura „Volksstaat“, a influențat în mare măsură caracterul ziarului.

Redacția ziarului a ținut o strînsă legătură cu Marx şi Engels, care din momentul fondării lui au devenit colaboratori ai acestui ziar. Acordînd o mare importanță ziarului „Volksstaat“, Marx şi Engels au sprijinit în permanență redacția, urmărindu-i cu atenție activitatea şi corectîndu-i prin criticile făcute orientarea. În pofida unor greşeli, „Volksstaat“ a fost unul din cele mai bune ziare muncitoreşti din deceniul al 8-lea al secolului al XIX-lea. - *Nota red. Editurii Politice (nota 129, vol. 1)*

[N130]. „*Die Revolution*“ — săptămînal comunist editat în 1852 la New York de Joseph Weydemeyer, prietenul lui Marx şi Engels, membru al Ligii comuniştilor. Marx şi Engels s-au declarat de acord să colaboreze regulat la revistă. În ianuarie 1852, Weydemeyer a reuşit să scoată doar două numere ale acestei reviste, după care a fost nevoit să înceteze editarea ei din cauza dificultăților materiale. În mai 1852 Weydemeyer a editat în volum lucrarea lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“ ca prim număr al „revistei neperiodice“ „Die Revolution, Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften“. - *Nota red. Editurii Politice (nota 130, vol. 1)*

[N131]. *Coloana Vendôme* — coloană turnată din fierul tunurilor capturate avînd în vîrf o statuie a lui Napoleon I; ea a fost ridicată în Piața Vendôme din Paris între 1806 şi 1810 în amintirea victoriilor repurtate de „marea armată“ în 1805. În 1863 Napoleon al III-lea a dispus ca statuia lui Napoleon I, care-l înfățişa cu manta şi tricorn, să fie scoasă şi înlocuită cu o statuie, în care acesta apărea ca împărat roman. La 16 mai 1871, în urma decretului din 12 aprilie al Comunei din Paris, coloana a fost, în cele din urmă, dărîmată ca „un monument al barbariei, un simbol al forței brutale şi al unei glorii false, o afirmare a militarismului şi o negare a dreptului internațional, o insultare permanentă a învinşilor de către învingător“, iar această statuie a

PDFmyURL.com

lui Napoleon I a fost, şi ea doborîtă. - *Nota red. Editurii Politice (nota 131, vol. 1)*

[N132]. Sismondi. „Études sur l'économie politique“, Tome 1, Paris, 1837, p. 35. - *Nota red. Editurii Politice (nota 132, vol. 1)*

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte
MIA | Secțiunea română | Marx/Engels

PDFmyURL.com

Karl Marx

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte

I

Hegel face undeva observația că toate marile evenimente şi personalități care au o importanță istorică mondială apar, ca să zicem aşa, de două ori[N135]. El a uitat să adauge: prima oară ca tragedie, a doua oară ca farsă. Caussidière în locul lui Danton, Louis Blanc în locul lui Robespierre, Montagne din 1848-1851 în locul Montagnei[N136] din 1793-1795, nepotul în locul unchiului. Aceeaşi caricatură poate fi constatată şi în împrejurările în care a apărut ediția a doua a lui Optsprezece brumar![N137]

Oamenii îşi făuresc ei înşişi istoria, dar şi-o făuresc nu după bunul lor plac şi în împrejurări alese de ei, ci în împrejurări care există independent de ei, împrejurări date şi moştenite din trecut. Tradițiile tuturor generațiilor moarte apasă ca un coşmar asupra minții celor vii. Şi tocmai atunci cînd oamenii par preocupați să se transforme pe ei şi lucrurile din jurul lor, să creeze ceva ce n-a mai fost, tocmai în asemenea epoci de criză revoluționară ei invocă cu teamă spiritele trecutului, chemîndu-le în ajutor, împrumută de la ele numele, lozincile de luptă, costumele, pentru a juca, în această travestire venerabilă şi cu acest limbaj împrumutat, o nouă scenă a istoriei universale. Astfel Luther s-a travestit în apstolul Pavel, revoluția din 1789-1814 s-a costumat, pe rînd, în republică romană şi în imperiu roman, iar revoluția din 1848 nu a găsit nimic mai bun de făcut decît să parodieze cînd anul 1789, cînd tradițiile revoluționare ale anilor 1793-1795. Tot aşa începătorul care a învățat o limbă străină, în gînd traduce mereu în limba sa maternă; el nu şi-a însuşit spiritul limbii noi şi nu o poate mînui liber atîta timp cît se va simți silit s-o traducă în gînd, atîta timp cît nu va uita de limba sa maternă atunci cînd foloseşte limba nouă.

La cercetarea acestor invocări, pe plan istoric-mondial, ale morților observăm din primul moment o

PDFmyURL.com

deosebire izbitoare. Camille Dessmoulins, Danton, Robespierre, St.-Just, Napoleon, eroii, ca şi partidele şi masele populare ale vechii revoluţii franceze, au îndeplinit, în costume romane şi cu fraze romane pe buze, sarcina epocii lor: descătuşarea şi instaurarea societăţii moderne *burgheze*. Unii au sfărîmat în bucăţi baza feudalismului şi au secerat capetele feudale care crescuseră pe această bază. Napoleon a creat în interiorul Franţei condiţiile în care a devenit posibilă dezvoltarea liberei concurenţe, exploatarea proprietăţii funciare parcelate, utilizarea forţelor de producţie industriale descătuşate ale naţiunii, iar dincolo de graniţele franceze el a lichidat pretutindeni formele feudale în măsura în care acest lucru era necesar pentru a crea pe continentul european societăţii burgheze din Franţa o ambianţă corespunzătoare, adecvată cerinţelor timpului. Dar îndată ce noua orînduire socială s-a statornicit, coloşii antediluvieni au dispărut, şi împreună cu ei întreaga Romă înviată din morţi, toţi aceşti Brutus, Gracchus, Publicola, tribunii, senatorii şi însuşi Cezar. Societatea burgheză, practică şi lucidă, şi-a creat adevăraţii interpreţi şi purtători de cuvînt în persoana unor Say, Cousin, Royer-Collard, Benjamin Constant şi Guizot. Adevăraţii ei comandanţi şedeau îndărătul tejghelelor, iar capul ei politic era ceafa grasă a lui Ludovic al XVIII-lea. Complet absorbită de producerea avuţiei şi de lupta paşnică de concurenţă, ea a uitat că la leagănul ei vegheaseră fantomele Romei antice. Dar oricît de puţin eroică este societatea burgheză, a fost totuşi nevoie de eroism, spirit de abnegaţie, teroare, război civil şi lupte între popoare pentru a o aduce pe lume. Iar gladiatorii ei au găsit, în tradiţiile clasic stricte ale republicii romane, idealurile, formele artistice şi iluziile de care aveau nevoie pentru a ascunde de ei înşişi conţinutul limitat burghez al luptelor lor şi pentru a-şi menţine entuziasmul la nivelul marii tragedii istorice. Astfel, pe o altă treaptă de dezvoltare, cu un secol înainte, Cromwell şi poporul englez folosiseră pentru revoluţia lor burgheză limbajul, pasiunile şi iluziile împrumutate din Vechiul testament. Cînd adevărata ţintă a fost atinsă, cînd transformarea burgheză a societăţii engleze s-a înfăptuit, Locke a luat locul lui Avacum.

Învierea morţilor a servit deci în aceste revoluţii pentru a glorifica noile lupte şi nu pentru a le parodia pe cele vechi, pentru a înălţa în imaginaţie sarcina dată şi nu pentru a se sustrage de la rezolvarea ei practică, pentru a regăsi spiritul revoluţiei şi nu pentru a evoca din nou fantoma ei.

1848-1851 nu a făcut decît să evoce fantoma vechii revoluţii, începînd cu Marrast, acest

PDFmyURL.com

republicam en gants jaunes[1)], care se travestise în bătrînul Bailly, şi sfîrşind cu aventurierul care-şi ascunde faţa, de o respingătoare trivialitate, sub masca mortuară de fier a lui Napoleon. Un întreg popor, care credea că-şi accelerase prin revoluţie mişcarea sa înainte, se vede dintr-o dată împins înapoi, într-o epocă apusă. Şi ca să nu existe nici o îndoială asupra acestei întoarceri în trecut, reînvie vechile date, vechiul calendar, vechile denumiri, vechile edicte, devenite de mult apanajul anticarilor eruditi, reînvie vechii zbiri, care se părea că putreziseră de mult. Naţiunea se simte ca acel englez scrîntit de la Bedlam[N138] care îşi închipuie că trăieşte pe timpul vechilor faraoni şi se plînge zilnic de muncile grele pe care trebuie să le execute în minele de aur ale Etiopiei, închis între zidurile acestei închisori subterane, cu o lampă care, fixată pe cap abia luminează, păzit de supraveghetorul de sclavi cu un bici lung în mînă şi de mercenari barbari îngrămădiţi la ieşiri, care nu-i înţeleg nici pe ocnaşi şi nici între ei nu se înţeleg, pentru că nu vorbesc aceeaşi limbă. „Şi toate acestea mi se cer mie — suspină englezul scrîntit —, mie, britanic liber, mi se cere să extrag aur pentru vechii faraoni!“ „Să plătesc datoriile familiei Bonaparte!“, suspină naţiunea franceză. Cît timp a fost cu mintea întreagă, englezul nu s-a putut elibera de ideea fixă de a obţine aur. Francezii, cît timp au făcut revoluţia, nu s-au putut elibera de amintirea lui Napoleon, după cum au dovedit-o alegerile de la 10 decembrie[N139]. Ca să scape de pericolele revoluţiei, tînjeau după oalele cu carne din Egipt[N140] şi răspunsul a fost 2 decembrie 1851. Ei nu au numai caricatura bătrînului Napoleon, ei îl au chiar pe el caricaturizat, aşa cum trebuie să arate în mijlocul secolului al XIX-lea.

Revoluţia socială din secolul al XIX-lea îşi poate sorbi poezia numai din viitor şi nu din trecut. Ea nu poate începe îndeplinirea propriei ei misiuni înainte de a se fi lepădat de orice venerare superstiţioasă a trecutului. Revoluţiile anterioare au avut nevoie de amintirea evenimentelor de importanţă istorică mondială ale trecutului pentru a se amăgi asupra propriului lor conţinut. Revoluţia secolului al XIX-lea trebuie să-i lase pe morţi să-şi îngroape morţii, pentru a-şi lămuri propriul ei conţinut. Odinioară fraza depăşea conţinutul, acum conţinutul depăşeşte fraza.

Revoluţia din februarie a fost o lovitură neaşteptată pentru vechea societate, pe care a luat-o prin surprindere, iar poporul a proclamat această *lovitură* neaşteptată drept un eveniment de o

PDFmyURL.com

importanță istorică mondială, care deschide o eră nouă. La 2 decembrie revoluția din februarie dispare în mîinile unui trişor abil, iar drept rezultat nu monarhia este răsturnată, ci concesiile liberale care îi fuseseră smulse prin lupte seculare. În loc ca *societatea* însăşi să-şi fi cucerit un conținut nou, numai *statul* pare să fi revenit la forma sa cea mai veche, la domnia primitivă şi insolentă a săbiei şi a antereului. Astfel, coup de tête[2)] din decembrie 1851 este o replică la coup de main[3)] din februarie 1848. Ceea ce se cîştigase uşor s-a pierdut tot atît de uşor. Cu toate acestea, răstimpul dintre aceste două evenimente nu a trecut în zadar. În cursul anilor 1848—1851, societatea franceză şi-a însuşit — după o metodă rapidă pentru că era revoluționară — învățămintele şi experiența care, în condițiile unei dezvoltări normale, ca să zicem aşa metodice, ar fi trebuit să preceadă revoluția din februarie, pentru ca aceasta să fie altceva decît o simplă zguduire a suprafeței. Societatea pare să se fi întors acum la punctul ei de plecare; în realitate însă abia trebuie să-şi creeze punctul de plecare pentru revoluție, să-şi creeze situația, relațiile, condițiile, care numai ele permit revoluției moderne să capete un caracter serios.

Revoluțiile burgheze, ca, de pildă, cele din secolul al XVIII-lea, înaintează vijelios din succes în succes, se întrec în efecte dramatice, oamenii şi lucrurile parcă ar fi inundate în lumina unor focuri bengale, fiecare zi aduce un nou val de extaz. Dar ele sînt efemere, îşi ating în scurt timp apogeul, după care societatea, înainte de a învăța să-şi însuşească cu luciditate rezultatele perioadei sale de avînt tumultuos, cade într-o mahmureală îndelungată. Dimpotrivă, revoluțiile proletare, revoluțiile secolului al XIX-lea, se critică singure mereu, îşi întrerup într-una propriul lor curs, revin asupra celor ce par gata înfăptuite pentru a o lua de la început, ridiculizează necruțător şi în amănunt jumătățile de măsură, slăbiciunile şi aspectele lamentabile ale primelor lor încercări şi par a nu-şi doborî adversarul decît pentru ca acesta să soarbă forțe noi din pămînt şi să se ridice din nou, cu puteri înzecite, împotrivă-le, dau mereu înapoi, speriate, în fața imensității nedefinite a propriilor lor țeluri, pînă nu se creează o situație care face imposibilă orice întoarcere şi pînă cînd însăşi viața nu strigă:

> Hic Rhodos, hic salta!
>
> Aici este trandafirul, aici să dansezi![N141]

De altfel orice om înzestrat cît de cît cu spirit de observație, chiar dacă nu a urmărit pas cu pas

PDFmyURL.com

evoluția evenimentelor din Franța, trebuia să presimtă că revoluția este sortită unui eşec din cale-afară de ruşinos. Era destul să auzi lătratul triumfător şi plin de înfumurare cu care se felicitau reciproc domnii democrați pentru providențialele urmări ale celei de-a doua duminici a lunii mai 1852[N142]. A doua duminică a lunii mai 1852 devenise în mintea lor o idee fixă, o dogmă, ca şi pentru hiliaşti ziua celei de-a doua veniri a lui Hristos, în care trebuia să înceapă împărăția de o mie de ani. Slăbiciunea s-a refugiat, ca întotdeauna, în credința în minuni; considerînd că duşmanul este înfrînt dacă în imaginație l-a izgonit cu vrăji, ea a pierdut orice simț al realității; inactivă, a idealizat viitorul care o aştepta şi faptele vitejeşti pe care urma să le săvîrşească, dar pe care a considerat că este prematur să le facă cunoscute. Aceşti eroi, care încearcă să dezmintă evidenta lor incapacitate compătimindu-se reciproc şi adunîndu-se toți la un loc, îşi făcuseră bagajele, înhățaseră cu anticipație cununile de lauri şi erau tocmai pe cale să sconteze la bursa de valori republicile lor in partibus[4)], pentru care, modeşti cum sînt din fire, avuseseră grijă să-şi organizeze, pe tăcute, personalul guvernamental. Ziua de 2 decembrie i-a lovit ca un trăsnet căzut din senin; iar popoarele, care în perioade de deprimare sînt mulțumite să-i lase pe cei mai gălăgioşi să le înăbuşe teama lăuntrică, se vor fi convins, poate, de rîndul acesta că au trecut vremurile cînd gîgîitul unor gîşte putea salva Capitoliul[N143].

Constituția, Adunarea națională, partidele dinastice, republicanii albaştri şi roşii, eroi din Africa[N144], tunetul tribunei, fulgerele presei cotidiene, întreaga literatură, numele politice şi celebrițăile erudite, codul civil şi dreptul penal, liberté, egalité, fraternité[5)], a doua duminică a lunii mai 1852, toate au dispărut ca o nălucă în fața formulei magice rostite de un om pe care nici duşmanii lui nu-l socotesc vrăjitor. Votul universal pare să fi supraviețuit doar o clipă, pentru a-şi scrie cu propria sa mînă în văzul tuturor testamentul şi pentru a declara în numele poporului însuşi: „Tot ce există merită să piară“[N145].

Nu ajunge să spui, aşa cum fac francezii, că națiunea lor a fost luată prin surprindere. Unei națiuni şi unei femei nu li se iartă clipa de slăbiciune în care primul aventurier venit poate să le siluiască. Fraze de felul acesta nu rezolvă enigma, ci doar o formulează altfel. Ar mai trebui să se explice cum de a putut fi surprinsă o națiune de 36.000.000 de oameni şi tîrîtă, fără nici o împotrivire, în robie de către trei aventurieri.

PDFmyURL.com

Să recapitulăm în linii generale fazele prin care a trecut revovoluția franceză de la 24 februarie 1848 pînă în decembrie 1851.

Trei perioade principale se disting net: *perioada lui februarie*; de la 4 mai 1848 pînă la 28 mai 1849 *perioada constituirii republicii*, sau a *Adunării naționale constituante*; de la 28 mai 1849 pînă la 2 decembrie 1851 *perioada republicii constituționale*, sau a *Adunării naționale legislative*.

Prima perioadă, de la 24 februarie, adică de la căderea lui Ludovic-Filip, pînă la 4 mai 1848, adică pînă la întrunirea Adunării constituante — *perioada lui februarie* propriu-zisă — poate fi considerată ca *prologul* revoluției. Caracterul acestei perioade s-a exprimat oficial în faptul că guvernul improvizat de ea s-a declarat el însuşi *provizoriu*, şi, ca şi guvernul, tot ceea ce s-a inițiat, s-a încercat şi s-a exprimat în această perioadă era numai *provizoriu*. Nimeni şi nimic nu îndrăznea să pretindă pentru sine dreptul la o existență permanentă şi la o acțiune adevărată. Toate elementele care pregătiseră sau determinaseră revoluția: opoziția dinastică[N146], burghezia republicană, mica burghezie democrat-republicană, muncitorii democrat-sociali, toate aceste elemente şi-au găsit provizoriu locul în *guvernul* din februarie.

Nici nu se putea altfel. Zilele din februarie au urmărit inițial o reformă electorală care să lărgească cercul privilegiaților politici chiar în sînul clasei posedante şi să răstoarne dominația exclusivă a aristocrației financiare. Cînd s-a ajuns însă la un conflict adevărat, cînd poporul s-a urcat pe baricade, cînd Garda națională a rămas pasivă, cînd armata nu a opus nici o rezistență serioasă, iar regalitatea a rupt-o la fugă, atunci instaurarea republicii s-a impus ca ceva de la sine înțeles. Fiecare partid o interpreta în felul său. Proletariatul, cucerind republica cu arma în mînă, i-a imprimat pecetea sa, proclamînd-o *republică socială*. Astfel s-a conturat conținutul general al revoluției moderne, conținut care se afla în cea mai ciudată contradicție cu tot ceea ce s-ar fi putut înfăptui imediat, în împrejurările şi în condițiile date, cu materialul existent şi cu nivelul de dezvoltare pe care îl atinseseră masele. Pe de altă parte, pretențiile tuturor celorlalte elemente care participaseră la revoluția din februarie le-au fost satisfăcute, acordîndu-li-se în guvern partea leului. Iată de ce în nici o altă perioadă nu găsim un amestec mai pestriț de fraze bombastice şi de nesiguranță şi neputință reală, de aspirații, de înnoire mai

PDFmyURL.com

entuziaste şi de dominaţie mai deplină a vechii rutine, de armonie aparentă mai înşelătoare a întregii societăţi şi de înstrăinare mai adîncă între elementele sale. În timp ce proletariatul parizian se mai îmbăta încă cu marile perspective care i s-au deschis şi se antrena cu toată seriozitatea în discuţii asupra problemelor sociale, vechile forţe sociale s-au grupat, s-au recules, s-au unit şi au găsit un sprijin neaşteptat în masa naţiunii, ţăranii şi mic-burghezii, care au năvălit toţi o dată pe arena politică după ce au căzut barierele monarhiei din iulie.

A doua perioadă, de la 4 mai 1848 pînă la sfîrşitul lunii mai 1849, este perioada *constituirii, a întemeierii republicii burgheze*. Imediat după zilele din februarie, nu numai opoziţia dinastică a fost luată prin surprindere de către republicani şi republicanii de către socialişti, ci şi întreaga Franţă a fost luată prin surprindere de Paris. Adunarea naţională, care şi-a început lucrările la 4 mai 1848, a fost aleasă de naţiune şi reprezenta naţiunea. Ea era un protest viu împotriva pretenţiilor revoluţiei din februarie şi trebuia să reducă rezultatele acestei revoluţii la proporţii burgheze. În zadar proletariatul parizian, care şi-a dat imediat seama de caracterul acestei Adunări naţionale, a încercat la 15 mai — cîteva zile după deschiderea ei — să pună capăt prin forţă existenţei acesteia, s-o dizolve, să descompună din nou în elementele sale componente acest corp organizat prin care îl ameninţa spiritul de reacţiune al naţiunii. După cum se ştie, ziua de 15 mai nu a avut alt rezultat decît că a îndepărtat de pe arena publică, pentru toată durata ciclului pe care-l cercetăm, pe Blanqui şi pe adepţii lui, adică pe adevăraţii conducători ai partidului proletar.

După *monarhia burgheză* a lui Ludovic-Filip poate urma numai *o republică burgheză*, adică, dacă pînă acum a domnit în numele regelui o parte restrînsă a burgheziei, de acum înainte va domni în numele poporului întreaga burghezie. Revendicările proletariatului parizian sînt mofturi utopice, cărora trebuie să li se pună capăt. La această declaraţie a Adunării naţionale constituante, proletariatul parizian a răspuns prin *insurecţia din iunie*, evenimentul cel mai grandios din istoria războaielor civile din Europa. Învingătoare a ieşit republica burgheză. De partea ei erau aristocraţia financiară, burghezia industrială, păturile mijlocii, mica burghezie, armata, lumpenproletariatul organizat ca gardă mobilă[N147], intelectualii, popii şi populaţia rurală. De partea proletariatului parizian nu era nimeni în afară de el însuşi. După ce a fost înfrînt, peste 3.000 de insurgenţi au fost măcelăriţi şi 15.000 au fost deportaţi fără judecată. După

PDFmyURL.com

această înfrîngere, proletariatul *trece pe al doilea plan* al scenei revoluționare. El încearcă din nou să răzbată ori de cîte ori mişcarea pare să ia un nou avînt, dar aceste încercări devin tot mai slabe şi se soldează cu rezultate din ce în ce mai neînsemnate. De îndată ce vreo pătură socială situată deasupra lui intră în fierbere revoluționară, proletariatul încheie alianța cu ea şi împărtăşeşte astfel toate înfrîngerile pe care diferitele partide le suferă succesiv. Dar aceste lovituri succesive devin tot mai slabe pe măsură ce efectul lor se răsfrînge asupra tot mai multor pături ale societății. Conducătorii mai de vază ai proletariatului din Adunare şi din presă cad unul după altul victimă tribunalelor şi locul lor este ocupat de figuri tot mai dubioase. O parte a proletariatului se lansează în *experiențe doctrinare, crearea de bănci de schimb şi de asociații muncitoreşti, adică într-o mişcare în care renunță la gîndul să revoluționeze lumea veche cu ajutorul tuturor puternicelor mijloace de care dispune, şi, dimpotrivă, încearcă să-şi realizeze emanciparea în spatele societății, pe cale particulară, în limitele condițiilor restrînse ale existenței sale, şi de aceea eşuează în mod inevitabil.* Pe cît se pare, proletariatul nu e în stare nici să regăsească în sine însuşi măreția revoluționară, nici să soarbă o nouă energie din noile alianțe încheiate, pînă ce toate clasele cu care a luptat în iunie nu vor fi doborîte ca şi el însuşi. Dar proletariatul, cel puțin, a căzut cu cinste, demnă de marea luptă istorică; nu numai Franța, dar Europa întreagă a fost zguduită de cutremurul din iunie, pe cînd înfrîngerile ulterioare ale claselor superioare au fost plătite atît de ieftin, încît partidul învingător s-a văzut nevoit să recurgă la exagerări insolente pentru ca aceste înfrîngeri, în genere, să poată fi socotite evenimente, ele devenind cu atît mai ruşinoase cu cît partidul învins este mai departe de cel proletar.

E drept că înfrîngerea insurgenților din iunie a pregătit, a netezit terenul pe care putea fi întemeiată, constituită republica burgheză, dar ea a arătat totodată că în Europa se pun alte probleme decît „republică sau monarhie“. Această înfrîngere a vădit că *republică burgheză* înseamnă aici dominația despotică neîngrădită a unei clase asupra altor clase. Ea a dovedit că în țările cu civilizație veche, în care împărțirea în clase a atins un nivel ridicat, cu condiții de producție moderne şi cu o conştiință spirituală în care, datorită muncii seculare, au fost dizolvate toate ideile tradiționale, *republica* înseamnă *în genere numai forma politică de transformare revoluționară a societății burgheze* şi nu *forma ei conservativă de existență*, aşa cum se întîmplă, de pildă, în Statele Unite ale Americii de Nord, unde, deşi există clase, acestea totuşi nu s-au fixat încă, ci, aflîndu-se într-o continuă fluctuație, îşi înnoiesc şi îşi

PDFmyURL.com

înlocuiesc în permanență elementele lor componente, unde mijloacele de producție moderne nu numai că nu se îmbină cu o suprapopulație cronică, ci, dimpotrivă, suplinesc lipsa relativă de capete şi brațe, şi unde, în sfîrşit, dezvoltarea febrilă plină de forțe tinereşti a producției materiale, care are de cucerit o lume nouă, nu a lăsat nici timp şi nici prilej pentru lichidarea vechii lumi de strigoi.

Toate clasele şi partidele s-au unit în timpul zilelor din iunie în *partidul ordinii* împotriva clasei proletare ca *partid al anarhiei*, al socialismului, al comunismului. Ele „au salvat" societatea de „*duşmanii societății*". Ele au ales ca parolă pentru trupele lor deviza vechii societăți: „*Proprietate, familie, religie, ordine*", îmbărbătîndu-i pe cruciații contrarevoluționari cu cuvintele: „Sub acest steag vei învinge!"[N148] Din acest moment, îndată ce unul dintre numeroasele partide care s-au unit sub acest steag împotriva insurgenților din iunie încearcă, în propriul său interes de clasă, să se mențină pe arena de luptă revoluționară, el este înfrînt sub lozinca: „Proprietate, familie, religie, ordine!" Societatea e salvată ori de cîte ori cercul celor ce o domină se îngustează, ori de cîte ori interese mai înguste primează asupra intereselor mai generale. Orice revendicare a celei mai simple reforme financiare burgheze, a celui mai comun liberalism, a celui mai formal republicanism, al celui mai plat democratism este pedepsită ca „atentat împotriva societății" şi înfierată ca „socialism". Iar pînă la urmă înşişi marii pontifi ai „religiei şi ordinii" sînt goniți cu lovituri de picior de pe trepiedele lor pythice, smulşi din paturi în plină noapte, urcați în dubă, aruncați în temniță sau trimişi în surghiun; templul lor e făcut una cu pămîntul, gura le e astupată, pana lor frîntă, legea lor făcută ferfeniță — în numele religiei, al proprietății, al familiei şi al ordinii. Burghezi fanatici ai ordinii sînt împuşcați în balcoanele lor de cete de soldați beți, sanctuarul familial este profanat, casele sînt bombardate din simpla dorință de amuzament — în numele proprietății, al familiei, al religiei şi al ordinii. În sfîrşit, pleava societății burgheze alcătuieşte *sfînta falangă a ordinii*, iar eroul Crapülinsky[N149] îşi face intrarea în palatul Tuilerii ca „*salvator al societății*".

PDFmyURL.com

II

---

1). - republicanul cu mănuşi galbene. - *Nota trad. Editurii Politice*

2). - lovitură nesăbuită, acțiune insolentă. - *Nota trad. Editurii Politice*

3). - lovitură îndrăzneață, acțiune hotărîtă. - *Nota trad. Editurii Politice*

4). - in partibus infidelium, care nu există în realitate (textual: „în țara necredincioşilor“ — adaos la titlul episcopilor catolici numiți în funcții, pur nominale, de episcopi în țările necreştine). - *Nota trad. Editurii politice*

5). - libertate, egalitate, fraternitate. - *Nota trad. Editurii politice*

[N135]. Hegel. „Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte“ („Prelegeri despre filozofia istoriei“), partea a 3-a. Engels pomeneşte despre acest pasaj în scrisoarea sa către Marx din 3 decembrie 1851. - *Nota red. Editurii Politice (nota 135, vol. 1)*

[N136]. *Montagne (Muntele), montagnarzi* — aşa erau denumiți iacobinii care reprezentau aripa radicală în Adunarea națională din timpul revoluției franceze, deoarece ocupau băncile din partea cea mai de sus a incintei adunării. În anii 1848—1851 această denumire i s-a dat partidului mic-burghez radical-democrat condus de Ledru-Rollin. - *Nota red. Editurii Politice (nota 136, vol. 1)*

[N137]. *Brumar* — a doua lună din calendarul republican francez. 18 brumar al anului VIII corespundea datei de 9

PDFmyURL.com

noiembrie 1799. În această zi Napoleon a răsturnat Directoratul printr-o lovitură de stat şi s-a proclamat dictator sub titlul de prim-consul. Prin „ediția a doua a lui optsprezece brumar“, Marx înțelege aici lovitura de stat de la 2 decembrie 1851. - *Nota red. Editurii Politice (nota 137, vol. 1)*

[N138]. *Bedlam* — ospiciu din Londra. - *Nota red. Editurii Politice (nota 138, vol. 1)*

[N139]. La *10 decembrie 1848*, în urma alegerilor generale, Ludovic Bonaparte a fost ales preşedinte al Republicii Franceze. - *Nota red. Editurii Politice (nota 139, vol. 1)*

[N140]. Conform legendei biblice, în timpul exodului evreilor din Egipt, cei mai fricoşi dintre ei, speriați de greutățile drumului şi suferind de foame, începuseră să regrete zilele trăite în captivitate, cînd cel puțin erau sătui. „A tînji după oalele cu carne din Egipt“ a devenit o expresie obişnuită. - *Nota red. Editurii Politice (nota 140, vol. 1)*

[N141]. *Hic Rhodus, hic salta!* (Aici e Rhodos, aici să sari !) cuvinte adresate eroului fabulei „Lăudărosul“ de Esop, care se fălea cu săriturile pe care le-ar fi făcut pe insula Rhodos.

Aici este trandafirul, aici să dansezi! — parafrazare a citatului de mai sus (în limba greacă Rhodos — numele unei insule, dar şi „trandafir“) făcută de Hegel în prefața la lucrarea sa „Grundlinien der Philosophie des Rechts“. - *Nota red. Editurii Politice (nota 141, vol. 1)*

[N142]. În cea de-a doua duminică a lunii mai 1852 (9 mai) în Franța ar fi trebuit să aibă loc, potrivit constituției din 4 noiembrie 1848, realegerea presedintelui republicii. Cercurile democraților mic-burghezi, in special cercurile emigranților, nutreau speranța că la această dată vor veni la putere partidele democrate. - *Nota red. Editurii Politice (nota 142, vol. 1)*

[N143]. În jurul anului 390 î.e.n. galii au cucerit oraşul Roma cu excepția Capitoliului, ai cărui apărători, după cum spune legenda, au fost treziți la timp de gîgîitul gîştelor zeiței Junona în momentul în care duşmanii dezlănțuiseră prin surprindere un atac nocturn. - *Nota red. Editurii Politice (nota 143, vol. 1)*

[N144]. *Republicanii albaştri şi roşii* — republicanii burghezi (partidul grupat în jurul ziarului „National“) şi socialiştii.

Eroii din Africa — generalii Cavaignac, Lamoricière şi Bedeau, care au participat la războaiele coloniale din Algeria. - *Nota red. Editurii Politice (nota 144, vol. 1)*

[N145]. Goethe. „Faust“, partea I, scena a III-a, „Odaie de studiu“, replica lui Mefistofel. - *Nota red. Editurii Politice (nota 145, vol. 1)*

[N146]. *Opoziția dinastică (opoziția parlamentară)* — grupare în Camera deputaților din Franța în perioada monarhiei din iulie, condusă de Odilon Barrot. Reprezentanții acestei grupări, care exprimau starea de spirit a cercurilor liberale ale burgheziei industriale şi comerciale, militau pentru introducerea unei reforme electorale moderate. Ei vedeau în această reformă un mijloc pentru menținerea dinastiei de Orléans şi preîntîmpinarea revoluției. - *Nota red. Editurii Politice (nota 146, vol. 1)*

PDFmyURL.com

[N147]. *Garda mobilă* — a fost înființată la 25 februarie 1848 printr-un decret al guvernului provizoriu pentru a lupta împotriva maselor populare revoluționare. Garda mobilă era formată mai ales din lumpenproletariat şi a fost folosită la înăbuşirea insurecției din iunie de la Paris.

Marx face o caracterizare a gărzii mobile în lucrarea „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850“ (vezi volumul de față, p. 124—126). - *Nota red. Editurii Politice (nota 147, vol. 1)*

[N148]. Aluzie la legenda potrivit căreia înainte de bătălia dusă împotriva lui Maxentius, în anul 312, împăratului roman Constantin (274—337) i s-ar fi arătat pe cer semnul crucii, lîngă care erau înscrise cuvintele: „Sub acest semn vei învinge“. - *Nota red. Editurii Politice (nota 148, vol. 1)*

[N149]. *Crapülinsky* — erou din poezia lui Heinrich Heine „Doi cavaleri“, şleahtic risipitor; numele de Crapülinsky vine de la cuvîntul francez crapule, care înseamnă mîncău, lacom, bețiv, precum şi om josnic, ticălos.

Marx îl numeşte aici Crapülinsky pe Ludovic Bonaparte. - *Nota red. Editurii Politice (nota 149, vol. 1)*

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte
II >>
MIA | Secțiunea română | Marx/Engels

PDFmyURL.com

Karl Marx

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte

II

Să reluăm firul expunerii.

Istoria *Adunării naționale constituante* după zilele din iunie este *istoria dominației şi a descompunerii fracțiunii republicane burgheze*, fracțiune cunoscută sub numele de republicani tricolori, republicani puri, republicani politici, republicani formaliști etc.

Ea a constituit, sub monarhia burgheză a lui Ludovic-Filip, *opoziția* republicană *oficială*, formînd astfel o parte componentă recunoscută a lumii politice din acea vreme. Ea îşi avea reprezentanții săi în camere şi se bucura de o influență considerabilă în presă. „National“, organul ei parizian, era considerat tot atît de respectabil, în felul lui, ca şi „Journal des Débats“. Acestei poziții pe care fracțiunea o ocupa sub monarhia constituțională îi corespundea şi caracterul ei. Ea nu era o fracțiune a burgheziei sudată prin mari interese comune şi delimitată prin condiții de producție specifice. Era o clică de burghezi, scriitori, avocați, ofițeri şi funcționari cu tendințe republicane, a cărei influență se baza pe antipatia țării pentru persoana lui Ludovic-Filip, pe amintirea primei republici, pe convingerile republicane ale unui mănunchi de visători, dar în primul rînd pe *naționalismul francez*, a cărui ură împotriva tratatelor de la Viena şi împotriva alianței cu Anglia o ținea mereu trează. Influența de care se bucura „National“ sub domnia lui Ludovic-Filip se datora acestui imperialism ascuns, care de aceea a putut mai tîrziu, sub republică, să i se opună, în persoana lui Ludovic Bonaparte, lui „National“ însuşi ca un concurent victorios. El combătea aristocrația financiară, aşa cum o combătea tot restul opoziției burgheze. Polemica împotriva bugetului, care în Franța coincidea întru totul cu lupta împotriva aristocrației financiare, oferea o popularitate prea ieftină şi un material prea bogat pentru leading articles[1)] puritane pentru a nu fi exploatată. Burghezia industrială îi era recunoscătoare „National“-ului pentru servila

PDFmyURL.com

apărare a sistemului vamal protecționist francez, pe care el îl susținea de altfel mai mult din motive de ordin național decît de ordin economic, iar burghezia, în totalitatea ei, îi era recunoscătoare pentru calomnierea duşmănoasă a comunismului şi socialismului. Încolo, partidul „National"-ului era *pur republican*, adică cerea o formă republicană de dominație burgheză în locul uneia monarhice şi, înainte de toate, partea leului pentru sine în această dominație. Cît despre condițiile acestei schimbări politice, el nu era de loc lămurit asupra lor. Ceea ce îi era însă cu totul limpede — şi acest lucru s-a vădit clar la banchetele date în favoarea reformei în ultima perioadă a domniei lui Ludovic-Filip — era lipsa sa de popularitate printre mic-burghezii democrați şi, mai ales, în rîndurile proletariatului revoluționar. Aceşti republicani puri, cum era şi de aşteptat din partea unor republicani puri, erau chiar pe punctul de a se mulțumi deocamdată cu o regență a ducesei de Orléans[N150], cînd a izbucnit revoluția din februarie, atribuind reprezentanților lor celor mai de vază locuri în guvernul provizoriu. Se înțelege că ei se bucurau de la bun început de încrederea burgheziei şi aveau majoritatea în Adunarea națională constituantă. Elementele *socialiste* ale guvernului provizoriu au fost de îndată excluse din comisia executivă pe care Adunarea națională a instituit-o la prima sa întrunire, iar partidul „National"-ului s-a folosit de izbucnirea insurecției din iunie pentru a demite însăşi *Comisia executivă* şi a se debarasa astfel de rivalii săi cei mai apropiați: *republicanii mic-burghezi*, sau *democrați* (Ledru-Rollin etc). Cavaignac, generalul partidului burghez-republican care comandase măcelul din iunie, a luat locul Comisiei executive, fiind învestit cu un fel de putere dictatorială. Marrast, fost redactor-şef al ziarului „National", a devenit preşedinte permanent al Adunării naționale constituante, iar portofoliile ministeriale, ca şi toate celelalte posturi importante, au revenit republicanilor puri.

Franctiunea republicană burgheză, care se considera de mult moştenitoarea legitimă a monarhiei din iulie, şi-a văzut astfel idealul mai mult decît împlinit. Numai că ea nu a ajuns la putere, aşa cum visase sub Ludovic-Filip, printr-o revoltă liberală a burgheziei împotriva tronului, ci printr-o insurecție, înăbuşită cu ajutorul mitraliilor, a proletariatului împotriva capitalului. Ceea ce ea îşi imaginase ca evenimentul *cel mai revoluționar* a fost în realitate evenimentul *cel mai contrarevoluționar*. Fructul i-a căzut în mîini, dar el căzuse din pomul cunoştinței şi nu din pomul vieții.

Dominația exclusivă a *republicanilor burghezi* nu a durat decît de la 24 iunie pînă la 10 decembrie

PDFmyURL.com

1848. Ea s-a rezumat la *întocmirea unei constituții republicane* şi la *declararea stării de asediu la Paris*.

Noua *constituție* nu era, în fond, decît ediția republicanizată a cartei constituționale din 1830[N151]. Sistemul cenzitar îngust al monarhiei din iulie, care excludea de la puterea politică pînă şi o mare parte din burghezie, era incompatibil cu existența republicii burgheze. Revoluția din februarie a proclamat imediat în locul acestui sistem cenzitar votul universal direct. Republicanii burghezi nu puteau anula acest act. Ei au fost nevoiți să se mulțumească să adauge o clauză restrictivă care prevedea pentru alegător un domiciliu de şase luni în circumscripția electorală. Vechea organizare administrativă, municipală, judiciară, militară etc. a rămas neatinsă; unele modificări aduse de constituție acestei organizări priveau tabla de materii şi nu conținutul, denumirea şi nu fondul.

Libertatea individului, a presei, a cuvîntului, a asocierii, a întrunirilor, a învățămîntului şi a conştiinței etc. — inevitabilul stat-major al libertăților din 1848 — au căpătat o uniformă constituțională care le făcea invulnerabile. Căci fiecare dintre aceste libertăți este proclamată ca un drept *absolut* al citoyen[2)]-ului francez, însă cu constanta rezervă că ea este nelimitată numai în măsura în care nu este îngrădită de „*drepturile similare ale altora şi de securitatea publică*“ sau de „legile“ care au menirea tocmai să asigure această armonie a libertăților individuale între ele şi între aceste libertăți şi securitatea publică. De exemplu: „Cetățenii au dreptul să se organizeze în asociații, să se întrunească în mod paşnic şi neînarmați, au dreptul de petiționare şi de a-şi exprima părerile prin presă sau în orice alt fel. *Exercitarea acestor drepturi nu este îngrădită decît de drepturile similare ale altora şi de securitatea publică*“. (Cap. II al constituției franceze, art. 8.) — „Învățămîntul este liber. Se poate *beneficia* de libertatea învățămîntului în condițiile prevăzute de lege şi sub supravegherea statului“ (Loc. cit., art. 9). — „Domiciliul oricărui cetățean este inviolabil, *în afară* de cazurile prevăzute de lege“. (Cap. II, art. 3). Etc. etc. — Constituția invocă, aşadar, mereu viitoare legi *organice*, menite să interpreteze aceste rezerve şi să reglementeze astfel exercitarea acestor libertăți nelimitate, încît să nu se ciocnească nici între ele şi nici cu securitatea publică. Mai tîrziu aceste legi organice au fost elaborate de către prietenii ordinii, şi toate aceste libertăți au fost reglementate în aşa fel încît burghezia să şi le poată exercita fără a fi stînjenită de drepturile similare ale celorlalte clase. Cînd ea a refuzat cu totul aceste libertăți „altora“

PDFmyURL.com

sau a permis exercitarea lor în condiții care constituiau tot atîtea capcane polițienești, aceasta se făcea întotdeauna numai în interesul „*securității publice*“, adică al securității burgheziei, așa cum prevedea constituția. De aceea, mai tîrziu, ambele părți invocau pe bună dreptate constituția, atît prietenii ordinii, care au suprimat toate aceste libertăți, cît și democrații, care cereau să le fie redate toate aceste libertăți. Într-adevăr, fiecare paragraf al constituției conține propria sa antiteză, propriul său senat și propria sa cameră, și anume în formulările generale libertatea, iar în precizări suprimarea libertății. Atîta vreme deci cît era respectat *numele* libertății și doar realizarea ei efectivă era împiedicată — bineînțeles pe o bază legală —, existența constituțională a libertății rămînea neștirbită, inviolabilă, oricît de temeinic ar fi fost sugrumată existența ei reală în viața *de toate zilele*.

Această constituție, făcută inviolabilă într-un mod atît de ingenios, avea totuși, ca și Ahile, un punct vulnerabil; nu la călcîi, ci la cap, sau, mai curînd, la cele două capete care încununau întregul edificiu: *Adunarea legislativă* — pe de o parte, *președintele* pe de altă parte. Răsfoiți constituția și veți vedea că numai articolele în care se precizează raporturile dintre președinte și Adunarea legislativă apar categorice, pozitive, fără contradicții și exclud orice răstălmăcire. Într-adevăr, aici republicanii burghezi trebuiau să-și creeze lor înșiși o poziție sigură. Articolele 40—70 din constituție sînt astfel întocmite, încît Adunarea națională poate demite pe președinte pe cale constituțională, pe cînd președintele nu poate înlătura Adunarea națională decît pe cale neconstituțională, adică suprimînd constituția însăși. Aici constituția provoacă, prin urmare, propria sa suprimare prin violență. Ea consfințește nu numai diviziunea puterilor, ca și carta din 1830, dar o adîncește, transformînd-o într-o contradicție de neîmpăcat. Ca urmare a constituției din 1848, în *jocul puterilor constituționale* — cum denumea Guizot gîlceava parlamentară dintre puterea legislativă și cea executivă — se mizează totul, în permanență, pe o singură carte. De o parte 750 de reprezentanți ai poporului, aleși prin vot universal și reeligibili, constituind o Adunare națională necontrolabilă, indivizibilă și care nu poate fi dizolvată, o Adunare națională învestită cu o putere legislativă, nelimitată, care hotărăște în ultimă instanță asupra războiului, păcii și tratatelor comerciale, care singură posedă dreptul de amnistie și care, datorită caracterului ei permanent, se află necontenit pe avanscenă. De partea cealaltă președintele, învestit cu toate atributele puterii regale, cu dreptul de a-i numi și revoca pe miniștrii săi independent de Adunarea națională, avînd în mîinile sale toate mijloacele puterii executive, împărțind toate funcțiile și dispunînd astfel, în Franța,

PDFmyURL.com

de soarta a cel puțin 1.500.000 de oameni, căci acesta este numărul celor care depind de cei 500.000 de funcționari şi ofițeri de toate gradele. Lui îi sînt subordonate toate forțele armate. El se bucură de privilegiul de a grația pe criminali, de a dizolva unitățile Gărzilor naționale, de a revoca, cu consimțământul Consiliului de stat, consiliile generale, cantonale şi comunale, alese de înşişi cetățenii. Tot lui îi sînt rezervate inițiativa şi rolul conducător la încheierea tuturor tratatelor cu străinătatea. Pe cînd Adunarea rămîne mereu pe scenă, expunîndu-se zilnic criticii opiniei publice, preşedintele duce în Champs Elysees, o viață ascunsă de privirile lumii, avînd mereu în fața ochilor şi întipărit în inimă art. 45 al constituției, care îi aminteşte zilnic: „frère, il faut mourir!“[3] Puterea ta încetează în a doua duminică a frumoasei luni mai, în al patrulea an de la alegerea ta! Şi atunci adio grandoare, piesa nu se joacă de două ori, şi, dacă ai datorii, îngrijeşte-te din vreme să le plăteşti din cei 600.000 de franci care-ți sînt alocați prin constituție, dacă, bineînțeles, nu preferi să te muți în Clichy[N152] în a doua luni a frumoasei luni mai ! — Dacă constituția îl învesteşte astfel pe preşedinte cu puterea efectivă, ea caută să asigure Adunării naționale puterea morală. Abstracție făcînd de faptul că o putere morală nu poate fi creată prin articole de lege, constituția, în acest caz, se infirmă ea însăşi, prevăzînd că preşedintele este ales de către toți francezii prin vot direct. În timp ce voturile Franței se fărîmițează între cei 750 de membri ai Adunării naționale, aici ele se concentrează, dimpotrivă, asupra unei singure persoane. În timp ce fiecare deputat nu reprezintă decît cutare sau cutare partid, cutare sau cutare oraş, cutare sau cutare localitate sau chiar numai necesitatea de a se alege unul dintre cei 750 de deputați cînd nu se acordă o prea mare atenție nici fondului problemei şi nici omului, *preşedintele* este alesul națiunii, iar actul alegerii sale este marea carte pe care o joacă poporul suveran o dată la patru ani. Adunarea națională aleasă se află într-un raport metafizic cu națiunea, iar preşedintele ales se află într-un raport personal cu ea. E drept că Adunarea națională reflectă, prin diferiții ei reprezentanți, multiplele aspecte ale spiritului național, dar acest spirit se întruchipează în persoana preşedintelui. Față de Adunarea națională el posedă un fel de drept divin, el este preşedinte prin grația poporului.

Thetis, zeița mării, îi prezisese lui Ahile că va muri în floarea vîrstei. Constituția, care are şi ea punctul ei vulnerabil ca şi Ahile, avea şi ea presimțirea, ca şi Ahile, că va muri de o moarte prematură. Era destul ca republicanii puri ai Constituantei să arunce o privire din sferele celeste ale republicii lor ideale asupra lumii profane, ca, fără să mai fie nevoie ca Thetis să iasă din mare şi să le destăinuie

PDFmyURL.com

secretul, să vadă cum sporeşte din zi în zi aroganţa regaliştilor, a bonapartiştilor, a democraţilor, a comuniştilor şi propria lor lipsă de popularitate pe măsură ce se apropiau de desăvîrşirea capodoperei lor legislative. Ei încercau să păcălească destinul printr-un truc constituţional, prin art. 111 al constituţiei, potrivit căruia orice propunere de *revizuire a constituţiei* trebuie votată în trei şedinţe succesive, la interval de o lună una de alta, cu cel puţin 3/4 din voturi, şi încă cu condiţia ca cel puţin 500 de membri ai Adunării naţionale să participe la vot. Aceasta nu era decît o încercare neputincioasă de a-şi asigura, pentru cazul — pe care îl şi prevedeau în mod profetic — cînd vor deveni o minoritate parlamentară, o putere care le scăpa pe zi ce trecea tot mai mult din slabele lor mîini, chiar în momentul cînd mai dispuneau de majoritatea parlamentară şi de toate mijloacele puterii guvernamentale.

În sfîrşit, într-un articol melodramatic, constituţia se încredinţează ea însăşi „vigilenţei şi patriotismului întregului popor francez, precum şi ale fiecărui francez în parte“, după ce încă într-unul din articolele anterioare îi încredinţase pe francezii „vigilenţi“ şi „patrioţi“ delicatei tutele penale a tribunalului suprem, „haute cour“, anume inventat de ea.

Aceasta era constituţia din 1848, care a fost răsturnată, la 2 decembrie 1851, nu de un cap de om, ci de simpla atingere a unei pălării. E drept că această pălărie era un tricorn napoleonian.

În timp ce republicanii burghezi erau ocupaţi în Adunare cu născocirea, discutarea şi votarea acestei constituţii, Cavaignac menţinea, în afara Adunării, *starea de asediu la Paris*. Starea de asediu la Paris a fost moaşa Constituantei în timpul durerilor facerii la naşterea republicii. Dacă constituţia a fost trimisă mai tîrziu de baionete pe lumea cealaltă, nu trebuie să uităm că tot cu baionete, îndreptate împotriva poporului, ea a trebuit să fie apărată încă în pîntecele mamei şi că tot cu ajutorul lor a fost adusă pe lume. Strămoşii „republicanilor oneşti“ îşi plimbaseră simbolul constituţiei, tricolorul, prin toată Europa. „Republicanii oneşti“ au făcut, la rîndul lor, o invenţie, care şi-a croit singură drum pe întregul continent, revenind însă cu o dragoste mereu renăscută în Franţa, pînă ce în cele din urmă s-a încetăţenit în jumătate din departamentele franceze. Această invenţie era *starea de asediu*. O invenţie straşnică, aplicată periodic în toate crizele care s-au succedat în decursul revoluţiei franceze. Însă cazarma şi bivuacul, a căror povară era impusă periodic societăţii franceze pentru a-i întuneca conştiinţa şi a o reduce la tăcere; sabia şi puşca, chemate periodic să judece şi să administreze, să tuteleze şi să

PDFmyURL.com

cenzureze, să joace rolul de poliţist şi de paznic de noapte; mustaţa şi tunica, proclamate periodic drept supremă înţelepciune a societăţii şi mentori ai societăţii, — cum puteau oare cazarma şi bivuacul, sabia şi puşca, mustaţa şi tunica să nu ajungă în cele din urmă la concluzia că e preferabil să salveze societatea o dată pentru totdeauna şi, proclamînd propriul lor regim drept regim suprem, să scutească complet societatea burgheză de grija de a se autoguverna? Cazarma şi bivuacul, sabia şi puşca, mustaţa şi tunica trebuiau cu atît mai mult să ajungă la această concluzie, cu cît se puteau aştepta că în acest caz vor primi şi o plată mai bună în numerar pentru aceste merite mai importante, pe cînd cu starea de asediu doar periodică şi cu temporara salvare a societăţii, întreprinsă din ordinul cutărei sau cutărei fracţiuni burgheze, nu se alegeau cu prea mare lucru, în afară de cîţiva morţi şi răniţi şi de cîteva rînjete amabile din partea burghezilor. Nu era oare cazul ca în cele din urmă armata să se joace de-a starea de asediu şi în propriul ei interes, asediind totodată şi pungile cu bani ale burghezilor? De altminteri nu trebuie uitat, în treacăt fie zis, că acelaşi *colonel Bernard* care, în calitate de preşedinte al comisiilor militare, deportase fără judecată, sub Cavaignac, 15.000 de insurgenţi, se află în momentul de faţă iarăşi în fruntea comisiilor militare care funcţionează la Paris.

Dacă, proclamînd starea de asediu la Paris, republicanii „oneşti“, republicanii puri, au creat pepiniera în care au putut creşte pretorienii[N153] lui 2 decembrie 1851, ei merită în schimb laude pentru faptul că, acum cînd dispuneau de întreaga forţă a naţiunii, în loc să exalteze sentimentul naţional, aşa cum făceau pe vremea lui Ludovic-Filip, se tîrăsc în faţa puterilor străine şi că, în loc să elibereze Italia, îngăduie ca ea să fie din nou înrobită de austrieci şi de napolitani[N154]. Alegerea lui Ludovic Bonaparte ca preşedinte, la 10 decembrie 1848, a pus capăt dictaturii lui Cavaignac şi Adunării constituante.

Articolul 44 al constituţiei glăsuieşte: „Preşedinte al republicii franceze nu poate fi decît cel care nu şi-a pierdut niciodată calitatea de cetăţean francez“. Primul preşedinte al republicii franceze, Ludovic-Napoleon Bonaparte, nu numai că-şi pierduse calitatea de cetăţean francez, nu numai că fusese constabler special în Anglia, dar mai era şi elveţian naturalizat[N155].

Am analizat în altă parte, pe larg, semnificaţia alegerilor de la 10 decembrie[4]. Nu mai revin aici asupra acestui lucru. E suficient să menţionez că acestea au reprezentat *o reacţie a ţăranilor*, care

PDFmyURL.com

trăseseră ponoasele revoluției din februarie, împotriva celorlalte clase ale națiunii, *o reacție a satului împotriva orașului*. Ele au avut mare răsunet în armată, căreia republicanii de la „National“ nu-i dăduseră un prilej să se acopere de glorie şi nici nu-i măriseră solda, în rîndurile marii burghezii, care-l considera pe Bonaparte ca o punte de trecere spre monarhie, în rîndurile proletarilor şi mic-burghezilor, care vedeau în el omul menit să-l pedepsească pe Cavaignac. Voi avea mai tîrziu ocazia să mă opresc mai pe larg asupra atitudinii țăranilor față de revoluția franceză.

Perioada de la 20 decembrie 1848[N156] pînă la dizolvarea Constituantei, în mai 1849, cuprinde istoria prăbuşirii republicanilor burghezi. După ce au întemeiat o republică pentru burghezie, au izgonit proletariatul revoluționar de pe arenă şi au redus momentan la tăcere mica burghezie democratică, ei înşişi au fost înlăturați de către masa burgheziei, care, pe bună dreptate, a pus stăpînire pe această republică ca pe *o proprietate a ei*. Această masă burgheză era însă *regalistă*. O parte din ea, marii proprietari funciari, dominase sub *restaurație* şi era deci *legitimistă*. Cealaltă parte, compusă din aristocrația financiară şi marii industriaşi, dominase în timpul monarhiei din iulie şi, în consecință, era *orleanistă*. Marii demnitari ai armatei, ai universității, ai bisericii, ai baroului, ai academiei şi ai presei erau unii pentru legitimişti, iar alții pentru orleanişti, deşi în proporții diferite. Aici, în republica burgheză, care nu purta nici numele de *Bourbon*, nici pe cel de *Orléans*, ci pe cel de *Capital*, ei au găsit forma de stat în care puteau domina *în comun*. Încă insurecția din iunie îi unise în „partidul ordinii“. Acum trebuia, în primul rînd, înlăturată clica republicanilor burghezi, care se mai menținea pe poziții în Adunarea națională. Pe cît de brutali se arătaseră aceşti republicani puri atunci cînd abuzaseră de forța fizică față de popor, pe atît de laşi, timizi, lipsiți de curaj, neputincioşi şi incapabili de luptă se retrăgeau ei acum, cînd ar fi trebuit să-şi apere, împotriva puterii executive şi a regaliştilor, republicanismul şi dreptul lor de legiferare. Nu e cazul să relatez aici istoria ruşinoasă a destrămării lor. Ei n-au pierit, ci au dispărut. Istoria lor s-a încheiat pentru totdeauna. În perioada următoare, ei nu mai figurează nici în sînul Adunării, nici în afara ei decît ca umbre ale trecutului, umbre care par să reînvie din nou ori de cîte ori este vorba numai de numele republicii şi ori de cîte ori conflictul revoluționar amenință să coboare la nivelul cel mai scăzut. Menționez în treacăt că ziarul „National“, de la care a luat numele acest partid, trece în perioada următoare de partea socialismului.

PDFmyURL.com

Înainte de a încheia cu această perioadă, să mai aruncăm o privire retrospectivă asupra celor două forțe, dintre care una a nimicit-o pe cealaltă la 2 decembrie 1851, în timp ce, de la 20 decembrie 1848 şi pînă la dizolvarea Constituantei, între ele a existat o uniune conjugală. Ne referim la Ludovic Bonaparte, pe de o parte, şi la partidul regaliştilor coalizați, partidul ordinii, partidul marii burghezii, pe de altă parte. De îndată ce a fost ales preşedinte, Bonaparte a format un guvern al partidului ordinii, în fruntea căruia l-a pus pe Odilon Barrot, care era, lucru demn de notat, vechiul conducător al celei mai liberale fracțiuni a burgheziei parlamentare. Domnul Barrot a pus, în sfîrşit, mîna pe portofoliul ministerial, a cărui viziune îl obsedase din 1830 încoace, ba mai mult, pe acela de prim-ministru în acest guvern. Dar l-a obținut nu cum visase el pe vremea lui Ludovic-Filip, ca liderul cel mai înaintat al opoziției parlamentare, ci ca aliat al tuturor duşmanilor săi de moarte — iezuiții şi legitimiştii — şi cu misiunea de a înmormînta parlamentul. El a putut, în sfîrşit, să se cunune cu mireasa lui, dar abia după ce aceasta se prostituase. Cît despre Bonaparte, în aparență el se eclipsase complet. Partidul ordinii acționa pentru el.

Chiar în prima şedință a Consiliului de Miniştri s-a hotărît expediția la Roma. S-a convenit ca această expediție să fie întreprinsă fără ştirea Adunării naționale, iar mijloacele materiale necesare urmau să-i fie smulse sub un pretext fals. Astfel, guvernul şi-a început activitatea prin înşelarea Adunării naționale şi printr-o conspirație secretă cu puterile absolutiste străine împotriva republicii revoluționare romane. În acelaşi mod şi prin aceleaşi procedee şi-a pregătit Bonaparte lovitura de la 2 decembrie împotriva corpului legislativ regalist şi republicii lui constituționale. Să nu uităm că acelaşi partid care la 20 decembrie 1848 alcătuise guvernul lui Bonaparte la 2 decembrie 1851 forma majoritatea Adunării naționale legislative.

Constituanta hotărîse în august să se dizolve abia după elaborarea şi promulgarea unei întregi serii de legi organice, menite să completeze constituția. La 6 ianuarie 1849 partidul ordinii propuse Adunării, prin deputatul Rateau, să lase baltă legile organice şi să hotărască mai degrabă *propria ei dizolvare*. Nu numai guvernul, în frunte cu domnul Odilon Barrot, ci şi toți deputații regaliști din Adunarea națională îi declarau acum pe un ton poruncitor că dizolvarea ei ar fi necesară pentru a restabili creditul, a întări ordinea, a pune capăt situației provizorii nesigure şi pentru a întrona o stare de lucruri definitivă; că Adunarea împiedică noul guvern să de pună o activitate rodnică şi caută să-şi prelungească existența

PDFmyURL.com

doar din ură şi că ţara e sătulă de ea. Bonaparte şi-a notat cu luare-aminte toate aceste invective împotriva puterii legislative, le-a învăţat pe de rost şi, la 2 decembrie 1851, a dovedit regaliştilor parlamentari că învăţase ceva de la ei. El a îndreptat împotriva lor propriile lor lozinci.

Guvernul Barrot şi partidul ordinii au mers mai departe. Ei au provocat în toată Franţa o campanie de *petiţii adresate Adunării naţionale*, prin care aceasta era poftită cu amabilitate să dispară. Astfel ei au ridicat la luptă împotriva Adunării naţionale — expresia constituţional organizată a voinţei poporului — masele populare neorganizate. Ei l-au învăţat pe Bonaparte să facă apel la popor împotriva adunărilor parlamentare. În sfîrşit, la 29 ianuarie 1849 sosise ziua cînd Constituanta trebuia să decidă asupra propriei sale dizolvări. Adunarea naţională a găsit sediul ei ocupat de armată; Changarnier, generalul partidului ordinii în ale cărui mîinî se găsea comanda supremă a Gărzii naţionale şi a trupelor de linie, a trecut în revistă trupele din Paris, ca şi cum s-ar fi aflat în preajma unei bătălii, iar regaliştii coalizaţi au ameninţat Constituanta că se va recurge la violenţă dacă ea nu se va arăta conciliantă. Ea a dat dovadă de înţelegere şi a mai obţinut prin tocmeală un scurt răgaz. Ce altceva a fost ziua de 29 ianuarie decît le coup d'état[5] de la 2 decembrie 1851, numai că săvîrşit de regalişti împreună cu Bonaparte împotriva Adunării naţionale republicane? Domnii regalişti n-au băgat de seamă sau n-au vrut să bage de seamă că Bonaparte a folosit ziua de 29 ianuarie 1849 pentru a primi defilarea unei părţi a trupelor la Tuilerii şi că s-a grăbit să profite de acest prim apel făţiş la puterea armată împotriva puterii parlamentare pentru a le sugera pe Caligula[N157]. Ei îl vedeau, firește, numai pe Changarnier al lor.

Unul dintre motivele care a determinat în mod deosebit partidul ordinii să scurteze, prin violenţă, viaţa Constituantei erau legile *organice* care urmau să completeze constituţia, ca, de pildă, legea învăţămîntului, legea cultelor etc. Regaliştii coalizaţi aveau cel mai mare interes ca ei înşişi şi nu republicanii deveniţi bănuituri să întocmească aceste legi. Printre aceste legi organice era însă şi o lege privind responsabilitatea preşedintelui republicii. În 1851 Adunarea legislativă tocmai se ocupa de elaborarea unei astfel de legi, cînd Bonaparte a prevenit această lovitură prin lovitura sa de la 2 decembrie. Ce n-ar fi dat regaliştii coalizaţi, în timpul campaniei lor parlamentare din iarna anului 1851, să fi găsit legea cu privire la responsabilitatea preşedintelui gata întocmită, şi încă de o Adunare republicană, bănuitoare şi ostilă!

PDFmyURL.com

După ce Constituanta îşi sfărîmase singură la 29 ianuarie 1849 ultima armă, guvernul Barrot şi prietenii ordinii au hărţuit-o fără cruţare, făcînd totul pentru a o umili şi smulgînd neputincioasei şi deznădăjduitei Adunări un şir de legi, care au făcut-o să piardă şi ultimul rest de consideraţie de care se mai bucura în societate. Bonaparte, absorbit de ideea sa fixă napoleoniană, a avut destul tupeu pentru a exploata în mod public această înjosire a puterii parlamentare. Şi anume, atunci cînd, la 8 mai 1849, Adunarea naţinală a dat guvernului un vot de blam pentru ocuparea oraşului civitavecchia de către generalul Oudinot, ordonînd ca expediţia de la Roma să revină la îndeplinirea misiunii iniţiale[N158], Bonaparte a publicat chiar în aceeaşi seară, în „Moniteur“, o scrisoare adresată lui Oudinot în care îl felicită pentru faptele sale eroice, dîndu-şi, în contrast cu scribii parlamentari, aerul de protector generos al armatei. Toate acestea îi făceau să rîdă pe regalişti, dar erau convinşi că-l duc de nas. În sfîrşit, atunci cînd Marrast, preşedintele Constituantei, a crezut un moment că siguranţa Adunării naţionale este primejduită şi, sprijinindu-se pe constituţie, a chemat un colonel cu regimentul său, acesta a refuzat să se prezinte, invocînd disciplina, şi i-a propus lui Marrast să se adreseze lui Changarnier, care i-a respins cererea, observînd ironic că lui nu-i plac les baionnettes intelligentes[6]. În noiembrie 1851, regaliştii coalizaţi, pregătindu-se să înceapă lupta decisivă împotriva lui Bonaparte, au încercat să impună, prin faimosul lor *proiect de lege a chestorilor*[N159], principiul potrivit căruia preşedintele Adunării naţionale, poate, în caz de nevoie, să cheme direct trupele. Le Flô, unul dintre generalii lor, semnase proiectul de lege. Zadarnic a votat Changarnier pentru proiect, zadarnic a adus Thiers omagii înţelepciunii circumspecte a răposatei Constituante. *St.-Arnaud, ministrul de război*, i-a răspuns întocmai cum îi răspunsese Changarnier lui Marrast, şi aceasta în aclamaţiile Montagnei!

Astfel, însuşi *partidul ordinii*, pe cînd nu era încă Adunare naţională, ci numai guvern, înfierase *regimul parlamentar*. Şi tot el face zarvă atunci cînd în ziua de 2 decembrie 1851 izgoneşte regimul parlamentar din Franţa!

Îi urăm drum bun!

PDFmyURL.com

III

---

1). - articole de fond. - *Nota trad. Editurii Politice*

2). - cetățean. - *Nota trad. Editurii Politice*

3). - frate, trebuie să mori! - *Nota trad. Editurii Politice*

4). - Vezi volumul de față, p. 141—143 - *Nota red. Editurii politice*

5). - lovitura de stat - *Nota trad. Editurii politice*

6). - baionetele care gîndesc - *Nota trad. Editurii politice*

[N150]. Luat prin surprindere de izbucnirea revoluției în dimineața zilei de 24 februarie 1848, Ludovic-Filip a abdicat în favoarea nepotului său, contele de Paris. Întrucît acesta era minor a fost instituită regența mamei sale, ducesa de Orléans. - *Nota red. Editurii Politice (nota 150, vol. 1)*

[N151]. *Carta constituțională*, adoptată după revoluția din 1830 din Franța, era legea fundamentală a monarhiei din iulie. Carta proclama în mod formal drepturile suverane ale națiunii şi limita întrucîtva puterea regelui. Cu toate acestea, ea lăsa

PDFmyURL.com

neatins aparatul birocratic-polițienesc şi legile aspre împotriva mişcării muncitoreşti şi democratice. - *Nota red. Editurii Politice (nota 151, vol. 1)*

[N152]. Clichy — între 1826 şi 1867 închisoare pentru datornici la Paris.. - *Nota red. Editurii Politice (nota 152, vol. 1)*

[N153]. *Pretorieni* — în Roma antică, garda personală pe care o întreținea împăratul sau comandanții de oşti şi care se bucura de anumite privilegii; în cazul de față *Societatea lui 10 decembrie*, organizație creată din drojdia societății de Ludovic Bonaparte cu ajutorul căreia el a săvîrşit lovitura de stat (vezi adnotarea 127). - *Nota red. Editurii Politice (nota 153, vol. 1)*

[N154]. Austria şi regatul Neapole au participat împreună cu Franța la intervenția împotriva Republicii de la Roma. Republica a căzut la 3 iulie 1849. - *Nota red. Editurii Politice (nota 154, vol. 1)*

[N155]. Marx se referă la următoarele fapte din biografia lui Ludovic Bonaparte: în 1832 Ludovic Bonaparte a adoptat cetățenia elvețiană în cantonul Thurgau; în 1848, în timpul şederii în Anglia, Ludovic Bonaparte a participat ca voluntar în detaşamentele speciale de constableri (rezerve polițieneşti formate din persoane civile), care au acționat mînă în mînă cu poliția împotriva demonstrației muncitoreşti organizate de cartişti la 10 aprilie 1848. - *Nota red. Editurii Politice (nota 155, vol. 1)*

[N156]. *La 20 decembrie 1848* Cavaignac a demisionat iar Ludovic Bonaparte, proclamat în această zi de către Adunarea constituantă preşedinte al republicii, a format primul său guvern, sub preşedinția lui Odilon Barrot. - *Nota red. Editurii Politice (nota 156, vol. 1)*

[N157]. Împăratul roman *Caligula* (37—41) a participat, imediat după urcarea lui pe tron, împreună cu Senatul la o paradă a gărzii pretorienilor şi a rostit, cu acest prilej, o cuvîntare. - *Nota red. Editurii Politice (nota 157, vol. 1)*

[N158]. *Civitavecchia* — port şi fortăreață italiană, în apropiere de Roma.

Sub pretextul sprijinirii Piemontului în lupta împotriva Austriei şi al apărării Republicii de la Roma, guvernul francez a obținut de la Adunarea constituantă în aprilie 1849 credite destinate echipării corpului expediționar trimis în Italia. Adevăratul scop al expediției era intervenția împotriva Republicii de la Roma şi restaurarea puterii laice a papei. - *Nota red. Editurii Politice (nota 158, vol. 1)*

[N159]. *Chestori* — inițial, în Roma antică, treapta cea mai de jos a funcțiilor în Senat — funcționari la administrația financiară, arhivari. Aici este vorba de comisia Adunării naționale franceze, însărcinată cu conducerea treburilor administrative şi financiare ale Adunării, ca şi cu paza ei.

Chestorii regalişti Le Flô, Paze şi Panat au făcut propunerea de a atribui în mod expres Adunării dreptul de a dispune de trupe. După vii dezbateri, propunerea a fost respinsă la 17 noiembrie 1851. La votare, Montagne (vezi adnotarea 136) a sprijinit pe bonapartişti, considerînd că pericolul principal îl constituie regalştii. - *Nota red. Editurii Politice (nota 159, vol. 1)*

PDFmyURL.com

PDFmyURL.com

Karl Marx

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte

III

Adunarea națională legislativă s-a întrunit la 28 mai 1849. La 2 decembrie 1851 ea a fost dizolvată. Această perioadă cuprinde istoria *republicii constituționale, sau parlamentare*.

În prima revoluție franceză, dominația *constituționaliştilor* este urmată de aceea a *girondinilor*, iar dominația acestora de dominația *iacobinilor*. Fiecare dintre aceste partide se sprijină pe partidul mai înaintat. De îndată ce un partid a dus revoluția atît de departe încît nu mai este în stare s-o urmeze şi, cu atît mai puțin, să se situeze în fruntea ei, este înlăturat şi trimis la ghilotină de către aliatul mai îndrăzneț, care stă în spatele lui. Revoluția urmează astfel o linie ascendentă.

În revoluția din 1848 lucrurile se petrec invers. Partidul proletar apare ca o anexă a partidului democrat mic-burghez, care îl trădează şi contribuie la înfrîngerea lui la 16 aprilie, la 15 mai[N160] şi în zilele din iunie. Partidul democrat, la rîndul lui, se reazemă pe umerii partidului republican burghez. Republicanii burghezi, de îndată ce se cred în stare să se țină bine pe picioare, se şi descotorosesc de companionii inoportuni, pentru a se sprijini, la rîndul lor, pe umerii partidului ordinii. Acesta îşi scutură umerii, dîndu-i peste cap pe republicanii burghezi, şi se urcă pe umerii forței armate. El îşi închipuie că mai şade pe umerii acesteia cînd, într-o bună dimineață, bagă de seamă că umerii s-au transformat în baionete. Fiecare partid loveşte înapoi în partidul care-l împinge de la spate şi se sprijină de cel care-l împinge înapoi. Nu e de mirare dacă, în această poziție caraghioasă, el îşi pierde echilibrul şi, după inevitabilele scălîmbăieli, se prăbuşeşte, făcînd nişte tumbe bizare. Astfel revoluția urmează o linie descendentă. Ea este angajată în această mişcare regresivă încă înainte ca ultima baricadă din februarie să fi fost înlăturată şi înainte ca prima putere revoluționară să fi fost constituită.

PDFmyURL.com

Perioada de care ne ocupăm prezintă amestecul cel mai pestriț de contradicții flagrante: constituționaliști care conspiră fățiș împotriva constituției; revoluționari care, după propria lor mărturie, sînt adepți ai acțiunilor constituționale; o Adunare națională care vrea să fie atotputernică și rămîne mereu parlamentară; o Montagne care crede că menirea ei este să rabde și care compensează înfrîngerile ei actuale prin prevestirea viitoarelor victorii; regaliști în rolul de patres conscripti[1] ai republicii, constrînși de împrejurări să mențină în străinătate casele regale dușmănoase, ai căror partizani sînt, iar în Franța să sprijine republica, pe care o urăsc; o putere executivă care-și vede puterea în propria-i slăbiciune și prestigiul în disprețul pe care-l inspiră; o republică care nu e altceva decît îmbinarea celor mai mîrșave laturi a două monarhii: a Restaurației și a monarhiei din iulie, cu o etichetă imperială; alianțe a căror principală clauză e dezbinarea; lupte a căror lege fundamentală este lipsa de hotărîre; o agitație deșănțată lipsită de conținut; propovăduirea solemnă a ordinii, în numele ordinii, în numele revoluției; pasiuni lipsite de adevăr și adevăruri lipsite pasiuni; eroi fără fapte eroice; istorie fără evenimente; dezvoltare a cărei unică forță motrice pare a fi calendarul, obositoare prin repetarea constantă a aceloraşi stări de tensiune și de destindere; antagonisme care par a se ascuți ele însele periodic, numai pentru ca să se tocească și să-și piardă orice însemnătate, neputînd fi rezolvate; paradă pretențioasă de eforturi și spaimă burgheză în fața pericolului cataclismului final, în timp ce salvatori ai lumii se dedau la cele mai meschine intrigi și comedii de curte, amintind prin nepăsarea lor mai mult de vremurile frondei[N161] decît de judecata de apoi; întregul geniu oficial al Franței, făcut de rușine de obtuzitatea perfidă a unui singur individ; voința generală a națiunii, căutîndu-și — ori de cîte ori își spune cuvîntul prin votul universal — expresia potrivită în dușmanii inveterați ai intereselor maselor, pînă o găsește în cele din urmă în bunul plac al unui aventurier. Nicicînd o pagină de istorie n-a fost zugrăvită în culori mai cenușii. Oamenii și evenimentele apar ca niște Schlemihli de-a-ndoaselea, ca niște umbre care și-au pierdut corpul[N162]. Revoluția însăși își paralizează propriii ei purtători, înzestrîndu-i numai pe dușmanii ei cu o vehemență pasionată. Cînd „spectrul roșu“, mereu invocat și conjurat de către contrarevoluționari, apare în cele din urmă, el nu apare purtînd pe cap boneta frigiană anarhică, ci în uniforma ordinii, în *pantaloni roșii*.

Am văzut că guvernul instalat de Bonaparte la 20 decembrie 1848, în ziua înălțării[2] sale, era un guvern al partidului ordinii, al coaliției dintre legitimiști și orleaniști. Acest guvern Barrot-Falloux

PDFmyURL.com

supraviețuise Constituantei republicane, a cărei viață o scurtase în chip mai mult sau mai puțin violent, şi se mai afla încă la cîrma țării. Changarnier, generalul regaliştilor coalizați, continua să dețină comanda supremă a diviziei I de armată şi pe aceea a Gărzii naționale din Paris. În sfîrşit, alegerile generale au asigurat partidului ordinii o mare majoritate în Adunarea națională. Aici deputații şi pairii lui Ludovic-Filip s-au întîlnit cu o falangă sacră de legitimişti, pentru care numeroasele buletine de vot ale națiunii se transformaseră în bilete de intrare pe scena politică. Deputații bonapartişti erau prea puțin numeroşi pentru a putea forma un partid parlamentar independent; ei nu apăreau decît ca une mauvaise queue[3)] a partidului ordinii. Astfel acesta avea în mîinile lui puterea guvernamentală, armata şi corpul legislativ, într-un cuvînt întreaga putere de stat, întărită moralmente prin alegerile generale, care făceau să apară dominația lui drept expresie a voinței poporului, precum şi prin victoria concomitentă a contrarevoluției pe întregul continent european.

Niciodată încă un partid nu şi-a început campania cu mijloace mai puternice şi sub auspicii mai favorabile.

În Adunarea națională legislativă, *republicanii puri*, naufragiați, s-au văzut reduşi la o clică de vreo 50 de persoane în frunte cu generalii africani Cavaignac, Lamoricière, Bedeau. Marele partid de opoziție era însă *Montagne*. Aceasta era denumirea parlamentară pe care şi-o dăduse partidul *democrației sociale*. El dispunea de peste 200 de locuri dintre cele 750 ale Adunării naționale şi, în con secință, era cel puțin tot atît de puternic ca oricare din cele trei fracțiuni ale partidului ordinii luate în parte. Minoritatea lui relativă în raport cu întreaga coaliție regalistă părea compensată de anumite împrejurări speciale. Nu numai alegerile departamentale vădeau că acest partid îşi cîştigase numeroşi aderenți în rîndurile populației săteşti; partidul număra în rîndurile sale aproape pe toți deputații din Paris; armata, alegînd trei subofițeri, îşi manifestase convingerile democratice, iar Ledru-Rollin, liderul Montagnei, spre deosebire de toți reprezentanții partidului ordinii fusese ridicat la rangul de parlamentar de către cinci departamente care votaseră pentru el. Astfel, la 28 mai 1849, în condițiile unor inevitabile ciocniri între regalişti şi între partidul ordinii în ansamblul lui şi Bonaparte, Montagne părea să aibă toate şansele de succes de partea sa. După 14 zile ea pierduse totul, inclusiv onoarea.

PDFmyURL.com

Înainte de a continua expunerea istoriei parlamentare sînt necesare cîteva observații spre a evita unele erori obişnuite în aprecierea caracterului general al epocii pe care o analizăm. Privind lucrurile prin prisma democraților, s-ar părea că în perioada Adunării naționale legislative, ca şi în timpul Constituantei, era vorba de o simplă luptă între republicani şi regalişti. Mişcarea însăşi ei o rezumă însă într-un singur cuvînt: „*reacțiune*“ — noapte în care toate pisicile par cenuşii şi care îngăduie democraților să debiteze banalitățile lor demne de un paznic de noapte. Într-adevăr, la prima vedere, partidul ordinii apare ca un ghem de diverse fracțiuni regaliste, care nu numai că țes intrigi una împotriva alteia pentru a-l urca pe tron pe pretendentul respectiv şi a-l exclude pe pretendentul partidului advers, dar care se şi unesc toate în ura comună față de „republică“ şi în lupta lor comună împotriva acesteia. În opoziție cu această conspirație regalistă, Montagne, la rîndul ei, apare drept apărătoare a „republicii“. Partidul ordinii duce în permanență o politică de „reacțiune“, care, la fel ca în Prusia, este îndreptată împotriva presei, dreptului de asociere etc. şi, ca şi în Prusia, se realizează prin brutale intervenții polițieneşti ale birocrației, jandarmeriei şi parchetelor. „Montagne“, la rîndul ei, este tot atît de permanent ocupată cu respingerea acestor atacuri, cu apărarea „drepturilor eterne ale omului“ cum a fost, într-o măsură mai mică sau mai mare, de un veac şi jumătate încoace orice partid aşa-zis popular. La o cercetare mai îndeaproape a situației şi a partidelor dispare însă aparența înşelătoare care voalează *lupta de clasă* şi fizionomia specifică a acestei perioade.

Legitimiştii şi orleaniştii formau, după cum am spus, cele două mari fracțiuni ale partidului ordinii. Dar ce lega aceste fracțiuni de pretendenții lor şi ce le despărțea? Să nu fi fost nimic altceva decît crinul şi tricolorul, casa de Bourbon şi casa de Orléans, nuanțe deosebite ale regalismului, şi în general era oare vorba de profesiunea de credință regalistă? Sub Bourboni dominase *marea proprietate funciară*, cu popii şi lacheii ei. Sub Orléans-ii — aristocrația financiară, marea industrie, marele comerț, într-un cuvînt *capitalul*, cu suita lui de avocați, profesori şi oratori. Monarhia legitimă nu a fost decît expresia politică a dominației ereditare a moşierilor, după cum monarhia din iulie nu a fost decît expresia politică a dominației uzurpatoare a parveniților burghezi. Deci ceea ce dezbina aceste fracțiuni nu erau nicidecum aşa-zisele principii, ci condițiile lor materiale de existență, două feluri diferite de proprietate; era vechea opoziție dintre oraş şi sat, rivalitatea dintre capital şi proprietatea funciară. Că în acelaşi timp vechi amintiri, dușmănii personale, temeri şi speranțe, prejudecăți şi iluzii, simpatii şi antipatii, convingeri,

PDFmyURL.com

crezuri şi principii îi legau de o dinastie sau de cealaltă, cine ar putea nega acest lucru? Pe diferitele forme de proprietate, pe condiţiile sociale de existenţă se ridică o întreagă suprastructură de sentimente, de iluzii, de mentalităţi şi de concepţii despre lume, diferite şi caracteristice. Întreaga clasă le creează şi le modelează pe baza condiţiilor ei materiale şi a relaţiilor sociale corespunzătoare. Individul izolat, căruia aceste concepţii îi sînt transmise prin tradiţie şi educaţie, îşi poate închipui că ele constituie motivele reale, determinante propriu-zise şi punctul de plecare al activităţii sale. Dacă orleaniştii şi legitimiştii, dacă fiecare dintre cele două fracţiuni căuta să se convingă pe sine însăşi şi s-o convingă pe cealaltă că ceea ce le dezbină este ataşamentul faţă de cele două case regale, faptele au dovedit ulterior că, dimpotrivă, interesele lor opuse nu au permis unirea celor două dinastii. Si după cum în viaţa particulară se face o distincţie între ceea ce crede şi spune un om despre sine şi ceea ce este şi face în realitate, cu atît mai mult trebuie să facem o distincţie, atunci cînd este vorba de lupte istorice, între frazeologia şi iluziile partidelor şi adevărata lor natură şi adevăratele lor interese, între ceea ce îşi închipuie că sînt de ceea ce sînt în realitate. Orleaniştii şi legitimiştii s-au pomenit alături sub republică, avînd aceleaşi revendicări. Faptul că fiecare parte voia să impună, împotriva celeilalte, *restaurarea propriei* sale dinastii, nu însemna decît că fiecare dintre cele *două mari fracţiuni* în care se împarte *burghezia* — proprietatea funciară şi capitalul — căuta să-şi restaureze propria supremaţie şi să-şi subordoneze cealaltă parte. Vorbim despre două fracţiuni ale burgheziei, deoarece marea proprietate funciară, cu toate că cocheta cu feudalismul şi cu tot orgoliul izvorît din originea ei nobilă, se burghezise complet ca urmare a dezvoltării societăţii moderne. Astfel, de pildă, toryi din Anglia şi-au închipuit vreme îndelungată că se entuziasmează pentru regalitate, biserică şi splendorile vechii constituţii engleze, pînă în ziua în care primejdia le-a smuls mărturisirea că nu se entuziasmează decît pentru *renta funciară*[4)].

Regaliştii coalizaţi unelteau unii împotriva altora în presă, la Ems, la Claremont[N163], în afara parlamentului. În culise ei îşi puneau din nou vechile lor livrele orleaniste şi legitimiste, reluînd vechile lor turnire. Însă pe scena publică, în activitatea lor publică, ca mare partid parlamentar, ei se mulţumeau cu simple reverenţe adresate dinastiilor respective şi amînau in infinitum[5)] restaurarea monarhiei. Ei îşi vedeau de adevăratele lor treburi în calitate de *partid al ordinii*, adică sub un steag *social* şi nu sub unul *politic*, în calitate de reprezentanţi ai ordinii burgheze şi nu în calitate de cavaleri ai unor prinţese pribege, ca clasă burgheză opusă altor clase şi nu ca regalişti opuşi republicanilor. Şi, ca partid al

PDFmyURL.com

ordinii, ei au exercitat asupra celorlalte clase ale societății o dominație mai absolută şi mai fermă decît vreodată înainte, sub restaurație sau sub monarhia din iulie, dominație care, în general, era posibilă numai sub forma republicii parlamentare, căci numai sub această formă cele două mari fracțiuni ale burgheziei franceze au putut să se unească şi să pună la ordinea zilei dominația clasei lor în locul dominației unei fracțiuni privilegiate a acestei clase. Dacă, totuşi, şi ca partid al ordinii, regaliştii ponegresc republica, fără să-şi ascundă aversiunea față de ea, aceasta nu se explică numai prin reminiscențe regaliste. Instinctul le spunea că, deşi republica încununează dominația lor politică, ea subminează totodată baza socială a acestei dominații. Căci acum trebuiau să stea față în față cu clasele subjugate şi să lupte direct împotriva lor, fără să se poată ascunde după coroană şi fără să poată abate atenția națiunii prin luptele, căzute pe plan secundar, dintre ei şi împotriva regalității. Era sentimentul slăbiciunii care îi făcea să dea înapoi în fața condițiilor pure ale propriei lor dominații de clasă şi să tindă înapoi, la forme mai puțin finite, mai puțin dezvoltate, şi tocmai de aceea mai puțin periculoase, ale acestei dominații. Dimpotrivă, ori de cîte ori regaliştii coalizați intră în conflict cu pretendentul care le este ostil, cu Bonaparte, ori de cîte ori socot că atotputernicia lor parlamentară este amenințată de puterea executivă, ori de cîte ori sînt deci nevoiți să împingă pe primul plan legitimitatea politică a dominației lor, ei se manifestă ca *republicani*, şi nu ca *regaliști*, începînd cu orleanistul Thiers, care încredințează Adunarea națională că republica îi desparte cel mai puțin şi terminînd cu legitimistul Berryer, încins cu eşarfa tricoloră, se adresează, la 2 decembrie 1851, poporului adunat în fața primăriei arondismentului al X-lea ca tribun, în numele republicii. E drept că ecoul îi răspunde batjocoritor: Henri al V-lea! Henri al V-lea!

Ca o contracarare a burgheziei coalizate se formase o coaliție a mic-burghezilor şi muncitorilor, aşa-zisul partid al *democrației sociale*. După zilele din iunie 1848, mica burghezie a văzut că a fost nedreptățită, că interesele ei materiale erau amenințate şi că garanțiile democratice, care urmau să le asigure posibilitatea de a apăra aceste interese, erau puse sub semnul întrebării de contrarevoluție. De aceea ea s-a apropiat de muncitori. Pe de altă parte, reprezentanța lor parlamentară, *Montagne*, care fusese dată la o parte în timpul dictaturii republicanilor burghezi, îşi recîştigase în decursul celei de-a doua jumătăți a existenței Constituantei popularitatea pierdută, datorită luptei dusă împotriva lui Bonaparte şi a miniştrilor regaliști. Ea încheiase o alianță cu conducătorii socialiști. În februarie 1849 au

PDFmyURL.com

avut loc banchete pentru a sărbători împăcarea. A fost întocmit un program comun, s-au creat comitete electorale comune şi au fost desemnaţi candidaţi comuni. Revendicărilor sociale ale proletariatului li s-a retezat ascuţişul revoluţionar, căpătînd un colorit democratic; revendicările democratice ale micii burghezii au fost despuiate de forma lor pur politică, scoţîndu-se în evidenţă coloritul lor socialist. Astfel a luat naştere *democraţia socială*. Noua Montagne, rezultatul acestei combinaţii, se compunea, cu excepţia cîtorva figuranţi din rîndurile clasei muncitoare şi a cîtorva socialişti sectari, din aceleaşi elemente ca şi vechea Montagne, numai că era numeric mai puternică. Dar în cursul timpului ea se transformase o dată cu clasa pe care o reprezenta. Caracterul specific al democraţiei sociale constă în aceea că instituţiile democrat-republicane sînt revendicate de ea nu ca mijloc pentru a desfiinţa cele două extreme, capitalul şi munca salariată, ci pentru a atenua antagonismul dintre ele şi a-l transforma în armonie. Oricît de diferite ar fi măsurile propuse pentru atingerea acestui scop, oricît s-ar împodobi el cu idei mai mult sau mai puţin revoluţionare, conţinutul rămîne acelaşi: transformarea societăţii pe cale democratică, însă o transformare în cadrul micii burghezii. Nu trebuie să adoptăm concepţia mărginită că mica burghezie ar voi, principial, să-şi impună interesele egoiste de clasă. Dimpotrivă, ea crede că condiţiile *speciale* ale eliberării ei sînt condiţiile totodată *generale*, singurele în cadrul cărora poate fi salvată societatea modernă şi evitată lupta de clasă. De asemenea, să nu ne închipuim că reprezentanţii democraţiei ar fi cu toţii nişte shopkeepers[6] sau admiratori ai acestora. Prin cultura şi situaţia lor personală, ei pot fi tot atît de departe de aceştia ca cerul de pămînt. Ceea ce face din ei reprezentanţi ai micii burghezii este faptul că gîndirea lor nu poate depăşi limitele pe care nu le depăşeşte viaţa mic-burghezului, astfel că din punct de vedere teoretic ei ajung la aceleaşi probleme şi soluţii spre care mic-burghezii sînt împinşi în practică de interesul lor material şi de poziţia lor socială. Acesta este, în genere, raportul dintre *reprezentanţii politici şi literari* ai unei clase şi clasa pe care o reprezintă.

După cele spuse mai sus se înţelege de la sine că, dacă Montagne luptă neîncetat împotriva partidului ordinii, pentru republică şi pentru aşa-zisele drepturi ale omului, scopul ei final nu este nici republica şi nici drepturile omului, după cum o armată ameninţată să i se ia armele se împotriveşte şi intră în luptă nu numai pentru a-şi păstra armele.

Partidul ordinii a început să provoace Montagne de îndată ce s-a întrunit Adunarea naţională.

PDFmyURL.com

Burghezia simțea în momentul acela nevoia să termine cu mica burghezie democrată, după cum, cu un an în urmă, înțelesese necesitatea de a sfîrşi cu proletariatul revoluționar. Numai că de data aceasta situația adversarului era alta. Puterea partidului proletariatului era în stradă, pe cînd puterea micii burghezii era în însăşi Adunarea națională. Ea trebuia deci ademenită să iasă din Adunarea națională în stradă şi să-şi sfărîme singură puterea parlamentară înainte ca timpul şi împrejurările s-o fi consolidat. Montagne a căzut orbeşte în cursă.

Bombardarea Romei de către trupele franceze a fost momeala care i s-a aruncat. Acest act constituia o violare a articolului V al constituției, care interzice Republicii Franceze să folosească forțele sale armate împotriva libertății altui popor. În afară de aceasta, şi articolul 54 interzicea puterii executive orice declarații de război fără aprobarea Adunării naționale, iar Constituanta dezaprobase, prin hotărîrea ei de la 8 mai, expediția împotriva Romei. Pe acest temei, Ledru-Rollin a depus, la 11 iunie 1849, un act de punere sub acuzare a lui Bonaparte şi a miniştrilor lui. Întărîtat de înțepăturile de viespe ale lui Thiers, el a ajuns chiar să amenințe că va apăra constituția prin toate mijloacele, chiar şi cu arma în mînă. Montagne s-a ridicat ca un *singur* om, repetînd această chemare la arme. La 12 iunie Adunarea națională a respins actul de punere sub acuzare, şi Montagne a părăsit parlamentul. Evenimentele de la 13 iunie sînt cunoscute: proclamația unei părți a Montagnei prin care Bonaparte şi miniştrii lui au fost declarați „în afara Constituției"; demonstrația Gărzilor naționale democratice, care, nefiind înarmate, s-au risipit la prima ciocnire cu trupele lui Changarnier etc. etc. O parte din Montagne s-a refugiat în străinătate, alta a fost deferită înaltei curți din Bourges, iar un regulament parlamentar a pus restul deputaților, ca pe niște şcolari, sub supravegherea preşedintelui Adunării naționale[N164]. La Paris a fost din nou proclamată starea de asediu, iar fracțiunea democrată a Gărzii sale naționale a fost dizolvată. Astfel influența Montagnei în parlament şi puterea micii burghezii la Paris au fost zdrobite.

La Lyon, unde ziua de 13 iunie dăduse semnalul pentru o insurecție sîngeroasă a muncitorilor, şi în cele cinci departamente învecinate a fost de asemenea proclamată starea de asediu, situație care mai dăinuie şi în momentul de față.

Grosul Montagnei îşi abandonase avangarda, refuzînd să semneze proclamația acesteia. Presa

PDFmyURL.com

dezertase, numai două din ziare îndrăzniseră să publice proclamația. Mica burghezie şi-a trădat reprezentanții; Gărzile naționale erau absente sau, acolo unde apăreau, împiedicau ridicarea baricadelor. Reprezentanții au înşelat mica burghezie; pretinşii adepți din rîndurile armatei nu se vedeau nicăieri. În sfîrşit, în loc să împrumute de la proletariat forțe, partidul democrat îl contaminase cu propria sa slăbiciune, şi, aşa cum se întîmplă de obicei cînd democrații săvîrşesc fapte eroice, conducătorii au avut satisfacția să-şi poată acuza „poporul“ de dezertare, iar poporul a avut satisfacția să-şi poată acuza conducătorii de escrocherie.

Rareori a fost anunțată o acțiune cu mai mult tămbălău decît iminenta campanie a Montagnei; rareori un eveniment a fost trîmbițat cu mai multă certitudine şi mai din timp decît în cazul de față victoria inevitabilă a democrației. Fără îndoială că democrații cred în trîmbițele la ale căror sunete s-au dărîmat zidurile Ierihonului. Şi, ori de cîte ori se află în fața meterezelor despotismului, ei încearcă să repete această minune. Dacă Montagne voia să biruie în parlament, ea nu trebuia să cheme la arme. Dacă a chemat la arme în parlament, ea nu trebuia să aibă o atitudine parlamentară pe stradă. Dacă s-a gîndit în mod serios la o demonstrație paşnică, era stupid să nu prevadă că va fi întîmpinată cu armele. Dacă intenționa să dea o luptă adevărată, era ciudat să depună armele cu care trebuia dusă lupta. Dar amenințările revoluționare ale mic-burghezilor şi ale reprezentanților lor democrați nu sînt decît încercări de a intimida adversarul. Şi dacă ajung în impas, dacă au mers atît de departe încît sînt nevoiți să-şi pună în practică amenințările, o fac într-un mod echivoc, evitînd mai mult decît orice mijloacele care să ducă la atingerea scopului şi căutînd febril pretexte pentru a se lăsa înfrînți. Uvertura răsunătoare care trîmbița lupta se pierde într-un mîrîit timid atunci cînd urmează să înceapă lupta; actorii încetează să se mai ia au serieux[7], iar acțiunea se dezumflă ca un balon umplut cu aer pe care îl înțepi cu un ac.

Nici un parlid nu exagerează mai mult mijloacele de care dispune, nici unul nu-şi face în chip mai uşuratic iluzii asupra situației create decît partidul democrat. Pentru că o parte a armatei votase pentru ea, Montagne era convinsă că armata se va răscula pentru a o susține. Şi cu ce prilej? Cu un prilej care — din punct de vedere al trupelor — nu avea alt sens decît acela că revoluționarii s-au situat de partea soldaților Romei, împotriva soldaților francezi. Pe de altă parte, amintirile despre zilele din iunie 1848 erau încă prea proaspete pentru ca proletariatul să nu simtă o adîncă aversiune față de Garda națională,

PDFmyURL.com

iar conducătorii societăților secrete să nu nutrească o adîncă neîncredere față de conducătorii democrați. Pentru aplanarea acestor diferende ar fi trebuit să fie în joc importante interese comune. Violarea unui articol abstract al constituției nu prezenta un astfel de interes. Oare constituția nu fusese violată pînă atunci în repetate rînduri, după cum asigurau înşişi democrații? Oare nu fusese înfierată constituția de ziarele cele mai populare ca fiind o ticluire contrarevoluționară? Democratul însă — pentru că reprezintă mica burghezie, adică o *clasă de tranziție*, în sînul căreia se tocesc deopotrivă interesele a două clase — îşi închipuie că se situează în genere deasupra antagonismului de clasă. Democrații admit că au în fața lor o clasă privilegiată, dar socotesc că ei împreună cu toate celelalte pături ale națiunii formează *poporul*. Ceea ce reprezintă ei este *dreptul poporului*, ceea ce-i interesează pe ei sînt *interesele poporului*. De aceea, cînd o luptă e iminentă, ei nu au nevoie să examineze interesele şi pozițiile diferitelor clase. Ei n-au nevoie să-şi cîntărească cu prea multă minuțiozitate propriile lor mijloace. Ei n-au decît să dea semnalul, pentru ca *poporul* să se arunce cu toate inepuizabilele lui resurse împotriva *asupritorilor*. Şi dacă în realitate reiese că interesele democraților nu prezintă interes şi că puterea lor e neputință, de vină sînt sau sofiştii perfizi, care dezbină *poporul indivizibil* în diferite tabere duşmane, sau armata care era prea abrutizată şi prea orbită ca să priceapă că scopurile pure ale democrației sînt spre binele ei, sau totul a dat greş din cauza unui amănunt de execuție, sau, în sfîrşit, o întîmplare neprevăzută a dus de rîndul acesta la un eşec. În orice caz, demoratul iese din cea mai ruşinoasă înfrîngere tot atît de imaculat pe cît de inocent intrase în luptă, iese cu convingerea nou formată că trebuie să învingă, că nu el însuşi şi partidul său trebuie să abandoneze vechiul punct de vedere, ci, invers, că împrejurările trebuie să se coacă.

Nu trebuie deci să ne închipuim că Montagne, decimată, frîntă şi umilită de noul regulament parlamentar, era chiar atît de nenorocită. Dacă 13 iunie a înlăturat pe conducătorii ei, pe de altă parte, aceeaşi zi a făcut loc unor „talente“ de mîna a doua, care se simțeau măgulite de noua lor situație. Dacă neputința lor în parlament nu mai putea fi pusă la îndoială, acum erau în schimb îndreptățiți să-şi limiteze activitatea la explozii de indignare morală şi la declamații zgomotoase. Dacă partidul ordinii îi prezenta drept ultimii reprezentanți oficiali ai revoluției, întruchiparea tuturor ororilor anarhiei, ei puteau fi în realitate cu atît mai banali şi mai modeşti. Iar în ceea ce priveşte înfrîngerea de la 13 iunie, ei se consolau cu exclamația profundă: „Să îndrăznească numai să se atingă de votul universal! Îi vom arăta

PDFmyURL.com

noi cine sîntem. Nous verrons!“[8)]

În ceea ce priveşte pe montagnarzii refugiaţi în străinătate, ajunge să menţionăm aici că Ledru-Rollin, pentru că reuşise să distrugă iremediabil, în mai puţin de două săptămîni, puternicul partid în fruntea căruia se afla, s-a socotit după aceasta chemat să formeze un guvern francez in partibus[9)]; că figura sa, privită de la distanţă, desprinsă de cîmpul de acţiune, părea să crească pe măsură ce nivelul revoluţiei scădea şi mărimile oficiale ale Franţei oficiale deveneau tot mai minuscule; că a putut figura drept candidat republican în 1852; că trimitea periodic circulare către valahi şi alte popoare prin care îi ameninţa pe despoţii de pe continent cu faptele sale vitejeşti şi cu cele ale aliaţilor săi. Oare Proudhon nu avea de loc dreptate cînd le striga acestor domni: „Vous n'êtes que des blagueurs!“[10)]

La 13 iunie partidul ordinii nu numai că a sfărîmat puterea Montagnei, dar a adoptat, totodată, principiul *subordonării constituţiei hotărîrilor majorităţii Adunării naţionale*. Şi iată ce înţelegea el prin republică: burghezia domină în cadrul unor forme parlamentare, fără ca dominaţia ei să fie îngrădită, ca sub monarhie, de un veto al puterii executive sau de dreptul acesteia de a dizolva parlamentul. Aceasta este, potrivit definiţiei lui Thiers, republica parlamentară. Dar dacă burghezia şi-a asigurat, la 13 iunie, puterea nelimitată înăuntrul parlamentului, nu a dat ea oare parlamentului însuşi o lovitură nimicitoare, slăbindu-l în faţa puterii executive şi a poporului prin faptul că a îndepărtat din parlament fracţiunea lui cea mai populară? Predînd parchetelor fără multe formalităţi un mare număr de deputaţi, parlamentul a anulat propria lui imunitate parlamentară. Regulamentul umilitor căruia i-au fost supuşi deputaţii Montagnei ridica prestigiul preşedintelui republicii în aceeaşi măsură în care cobora prestigiul fiecărui reprezentant al poporului în parte. Stigmatizînd insurecţia, dezlănţuită pentru apărarea constituţiei, ca un act anarhic tinzînd la răsturnarea societăţii, burghezia şi-a răpit sie însăşi dreptul de a face apel la insurecţie în cazul că puterea executivă ar voi să violeze constituţia împotriva ei. Şi ironia istoriei a vrut ca generalul *Oudinot*, care bombardase Roma din ordinul lui Bonaparte, provocînd astfel în mod direct rebeliunea constituţională din 13 iunie, să fie recomandat cu mari stăruinţe, dar fără succes, poporului la 2 decembrie 1851 de către partidul ordinii ca apărător al constituţiei împotriva lui Bonaparte. Un alt erou al lui 13 iunie, *Vieyra*, care fusese elogiat de la tribuna Adunării naţionale pentru fărădelegile comise, în fruntea unei bande formată din Gărzi naţionale, aparţinînd marii finanţe, în

PDFmyURL.com

localurile unor ziare democratice, acelaşi Vieyra era iniţiat în complotul lui Bonaparte şi a contribuit în mare măsură ca Adunarea naţională să fie lipsită, în clipele ei de agonie, de orice ajutor din partea Gărzii naţionale.

13 iunie mai avea şi altă semnificaţie. Montagne a vrut să obţină cu tot dinadinsul punerea sub acuzare a lui Bonaparte. Înfrîngerea ei a însemnat deci o victorie directă a lui Bonaparte, un triumf personal asupra duşmanilor săi democraţi. Partidul ordinii a obţinut această victorie, Bonaparte nu avea decît s-o consemneze în contul său. Ceea ce a şi făcut. La 14 iunie se putea citi pe zidurile Parisului o proclamaţie în care preşedintele, chipurile, fără a fi făcut ceva pentru aceasta, împotriva voinţei sale, numai sub preuinea evenimentelor, ieşea din izolarea sa monahală, se plîngea pe tonul unei virtuţi neînţelese de calomniile adversarilor săi şi, identificînd în aparenţă persoana sa cu cauza ordinii, identifica în realitate cauza ordinii cu propria sa persoană. În afară de aceasta, deşi Adunarea naţională aprobase ulterior expediţia împotriva Romei, iniţiatorul ei era Bonaparte. După ce îl reinstalase pe marele preot Samuel la Vatican, Bonaparte putea spera că va intra, ca un nou rege David, la Tuilerii[N165]. Îi cîştigase de partea sa pe popi.

Rebeliunea din 13 iunie s-a mărginit, după cum am văzut, la o paşnică demonstraţie de stradă. În lupta împotriva ei nu se puteau deci cuceri nici un fel de lauri războinici. Totuşi, în acea epocă, săracă în eroi şi în evenimente, partidul ordinii a transformat această bătălie fără vărsare de sînge într-un al doilea Austerlitz[N166]. Tribuna şi presa slăveau armata ca forţă a ordinii, în opoziţie cu masele populare, expresie a neputinţei anarhiei, şi pe Changarnier ca „bastion al societăţii“ — mistificare în care, în cele din urmă, a ajuns să creadă şi el. Între timp însă unităţile militare suspecte au fost pe ascuns îndepărtate din Paris, regimentele care în timpul alegerilor au dat dovadă de o stare de spirit democratică au fost exilate din Franţa în Algeria, elementele recalcitrante din rîndurile armatei au fost mutate în unităţi disciplinare; în sfîrşit, presa era sistematic izolată de cazarmă şi cazarma de societatea civilă.

Am ajuns aici la cotitura decisivă a istoriei Gărzii naţionale franceze. În 1830 ea hotărîse soarta restauraţiei. Sub Ludovic-Filip, fiecare rebeliune în care Garda naţională era de partea trupelor dădea greş. Cînd în februarie 1848 ea a avut o atitudine pasivă faţă de insurecţie şi o atitudine echivocă faţă de

PDFmyURL.com

Ludovic-Filip, acesta s-a considerat pierdut, şi a fost într-adevăr pierdut. În felul acesta s-a înrădăcinat convingerea că revoluția nu poate birui *fără* Garda națională şi că armata nu poate ieşi biruitoare avînd *împotriva* ei Garda națională. Aceasta era credința superstițioasă a armatei în atotputernicia populației civile. Zilele din iunie 1848, cînd întreaga Gardă națională împreună cu trupele de linie au zdrobit insurecția, au întărit şi mai mult această credință. După venirea la putere a lui Bonaparte, poziția Gărzii naționale a slăbit oarecum prin faptul că Changarnier a unit în mod anticonstituțional în mîinile sale, comandamentul ei cu comandamentul diviziei I a trupelor de linie.

După cum comandamentul Gărzii naționale apărea acum ca un atribut al comandamentului militar suprem, tot astfel şi Garda națională însăşi nu mai era decît o anexă a trupelor de linie. La 13 iunie ea a fost în cele din urmă sfărîmată — şi nu numai din cauză că, începînd din această zi, s-a trecut în toate colțurile Franței la dizolvarea ei treptată, parte cu parte, pînă n-au rămas din ea decît frînturi. Demonstrația de la 13 iunie a fost înainte de toate o demonstrație a părții democratice a Gărzilor naționale. Este drept că ele nu au opus armatei armele, ci uniformele lor; dar tocmai această uniformă constituia talismanul. Armata s-a convins că această uniformă nu era decît o cîrpă de lînă ca oricare alta. Vraja s-a spulberat. În zilele din iunie 1848, burghezia şi mica burghezie, reprezentate prin Garda națională, se uniseră cu armata împotriva proletariatului. La 13 iunie 1849 burghezia a pus armata să împrăştie Garda națională mic-burgheză; la 2 decembrie 1851 nu mai exista nici Garda națională burgheză, şi Bonaparte nu a făcut decît să constate acest fapt atunci cînd a iscălit ulterior decretul de dizolvare a ei. Astfel însăşi burghezia sfărîmase ultima armă de care dispunea împotriva armatei. Dar ea fusese nevoită să facă acest lucru din moment ce mica burghezie nu o mai urma ca vasal, ci o înfrunta ca rebel, aşa cum în genere a fost nevoită să sfărîme cu propria-i mînă toate mijloacele ei de apărare împotriva absolutismului de îndată ce devenise ea însăşi absolutistă.

Între timp, recucerirea puterii, care părea să fi fost pierdută în 1848 doar pentru a fi regăsită în 1849 eliberată de orice îngrădire, era sărbătorită de partidul ordinii prin invective împotriva republicii şi a constituției, prin blesteme la adresa tuturor revoluțiilor viitoare, prezente şi trecute, inclusiv a celei făcute de propriii lui conducători, şi în sfîrşit, prin legi care puneau căluş presei, suprimau dreptul de asociere şi statorniceau starea de asediu ca instituție organică. Apoi Adunarea națională şi-a suspendat şedințele

PDFmyURL.com

din mijlocul lunii august pînă la mijlocul lunii octombrie, după ce a numit o comisie permanentă pentru toată durata vacanței. În cursul acestei vacanțe, legitimiştii puneau la cale intrigi cu Ems, orleaniştii cu Claremont, Bonaparte în turneele sale princiare prin țară, iar consiliile departamentale în consfătuirile cu privire la revizuirea constituției, — fapte care se repetau regulat in timpul vacanțelor periodice ale Adunării naționale şi de care mă voi ocupa abia cînd ele vor fi devenit evenimente. Aici mai trebuie remarcat doar că Adunarea națională a procedat nepolitic dispărînd de pe arena politică pentru intervale mai îndelungate, lăsînd să apară în fruntea republicii o *singură* figură, fie şi lamentabilă, figura lui Ludovic Bonaparte, în timp ce partidul ordinii, spre indignarea publicului, se dezagrega în elementele lui componente regaliste, care aveau aspirații contradictorii în ceea ce pliveşte restaurarea. Ori de cîte ori înceta în timpul acestor vacanțe zgomotul asurzitor al *parlamentului*, corpul său dizolvîndu-se în națiune, se vedea limpede că un *singur* lucru mai lipsea pentru a desăvîrşi fizionomia adevărată a acestei republici: să permanentizeze vacanța *parlamentului* şi să înlocuiască deviza ei: Liberté, égalité, fraterniteé, prin cuvintele fără echivoc: Infanterie, Cavalerie, Artilerie!

IV

---

1). - senatori. - *Nota trad. Editurii Politice*

2). Intrarea în Elysée, reşedința preşedintelui. - *Nota red. Editurii Politice*

PDFmyURL.com

3). - o jalnică anexă. - *Nota trad. Editurii Politice*

4). Vezi *K. Marx* şi *F. Engels*. Opere, vol. 8, Bucureşti, Editura politică. 1960, 359-364. - *Nota trad. Editurii politice*

5). - la infinit. - *Nota trad. Editurii politice*

6). - dughengii. - *Nota trad. Editurii politice*

7). - în serios. - *Nota trad. Editurii politice*

8). - Vom vedea. - *Nota trad. Editurii politice*

9). - pur nominal, în străinătate. - *Nota trad. Editurii politice*

10). - „Nu sînteți decît nişte farsori!“. - *Nota trad. Editurii politice*

[N160]. La *16 aprilie 1848*, la Paris, a fost împrăştiată de către Garda națională burgheză o demonstrație paşnică a muncitorilor care voiau să înmîneze guvernului provizoriu o adresă adoptată pe Cîmpul lui Marte şi o colectă patriotică.

La *15 mai 1848* muncitorii şi meseriaşii din Paris au pătruns, cu ocazia unei demonstrații populare, în sala de şedințe a Adunării naționale constituante, pe care au dizolvat-o, şi au încercat să formeze guvern revoluționar. Demonstranții au fost însă alungați în scurtă vreme de Garda națională şi de trupele regulate. Conducătorii muncitorilor (printre care şi Blanqui) au fost arestați. - *Nota red. Editurii Politice (nota 161, vol. 1)*

[N161]. *Fronda* — mişcare opozițională, lipsită de unitate şi hotărîre, îndreptată împotriva absolutismului din Franța în anii cînd Ludovic al XIV-len era încă minor şi era instituită regența reginei Ana (1648—1653); istoria frondei a avut două etape — *fronda parlamentară*, condusă de burghezie, şi *fronda prinților*, condusă de aristocrația feudală. - *Nota red. Editurii Politice (nota 162, vol. 1)*

[N162]. *Peter Schlemihl* — eroul unei povestiri a poetului romantic german Adalbert von Chamisso, intitulată „Extraordinara poveste a lui Peter Schlemihl“; în această povestire se arată cum Peter Schlemihl şi-a vîndut umbra în schimbul unei pungi miraculoase. - *Nota red. Editurii Politice (nota 163, vol. 1)*

[N163]. *Ems*, iar în deceniul al 6-lea şi *Veneția* erau reşedințele pretendentului legitimist la tronul Franței — contele

PDFmyURL.com

Chambord (ulterior Henric al V-lea).

La Claremont, în apropiere de Londra, a trăit Ludovic-Filip, care după revoluția din februarie a fugit în Anglia. - *Nota red. Editurii Politice (nota 164, vol. 1)*

[N164]. După evenimentele de la 13 iunie 1849, 40 de deputați au fost arestați preventiv. Cîțiva conducători ai Montagnei (vezi adnotarea 136) au fost aruncați în închisori, alții au fugit (de pildă Ledru-Rollin). Adunarea națională a adoptat, cu majoritate de voturi, un regulament care îngrădea libertatea cuvîntului pentru deputați şi conferea preşedintelui dreptul de a-i exclude pe deputați sau de a le retrage diurnele. - *Nota red. Editurii Politice (nota 165, vol. 1)*

[N165]. Aluzie la planurile lui Ludovic Bonaparte, care aspira să primească coroana Franței din mîinile papei Pius al IX-lea. Conform legendei biblice, David, regele evreilor, a fost uns rege de prorocul Samuel. - *Nota red. Editurii Politice (nota 166, vol. 1)*

[N166]. La *Austerlitz* (Moravia) armatele aliate ruse şi austriece au suferit o înfrîngere zdrobitoare din partea lui Napoleon I. - *Nota red. Editurii Politice (nota 160, vol. 1)*

PDFmyURL.com

Karl Marx

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte

IV

Adunarea națională s-a întrunit din nou la mijlocul lui octombrie 1849. La 1 noiembrie Bonaparte a surprins-o cu un mesaj prin anunța demiterea guvernului Barrot-Falloux şi constituirea unui nou guvern. Niciodată lacheii nu au fost dați afară cu mai puțină ceremonie decît şi-a concediat Bonaparte miniştrii. Loviturile de picior destinate Adunării naționale le-au căpătat deocamdată Barrot et Co.

Guvernul Barrot, compus din legitimişti şi orléanişti era, precum am văzut, un guvern al partidului ordinii. Bonaparte avusese nevoie de el pentru a dizolva Constituanta republicană, pentru a pune la cale expediția împotriva Romei şi a sfărîma partidul democrat. El se eclipsase în aparență în spatele acestui guvern, cedînd puterea guvernamentală partidului ordinii şi punîndu-şi modesta mască pe care sub Ludovic-Filip o purtau giranții responsabili de gazete — masca unui homme de paille[1)]. Acum el lepăda o mască care nu mai era vălul uşor sub care îşi putea ascunde trăsăturile, ci masca de fier care-l împiedica să-şi arate fizionomia proprie. El a instalat guvernul Barrot pentru ca în numele partidului ordinii să zdrobească Adunarea națională; el l-a demis pentru a proclama independența propriului său nume față de Adunarea națională a partidului ordinii. Pretexte plauzibile pentru această demitere nu lipseau. Guvernul Barrot neglija pînă şi regulile bunei-cuviințe care trebuiau respectate față de preşedintele republicii, pentru ca acesta să apară ca o autoritate alături de Adunarea națională. În timpul vacanței Adunării naționale, Bonaparte a dat publicității o scrisoare adresată lui Edgar Ney în care se părea că dezaprobă atitudinea neliberală a papei, aşa cum, în opoziție cu Constituanta, publicase o scrisoare prin care-l lăuda pe Oudinot pentru atacul împotriva republicii de la Roma. Atunci cînd Adunarea națională a votat bugetul expediției împotriva Romei, Victor Hugo, dintr-un liberalism de paradă, a adus în discuție scrisoarea amintită. Partidul ordinii a înăbuşit sub exclamații de neîncredere şi

PDFmyURL.com

dispreț însăşi ideea că toanele lui Bonaparte ar putea avea vreo importanță politică. Nici unul dintre miniştri nu a ridicat mănuşa aruncată lui Bonaparte. Cu altă ocazie Barrot a rostit de la tribună, cu cunoscutul lui patetism lipsit de conținut, cuvinte pline de indignare împotriva „abominabilelor uneltiri“ care, după spusele lui, se urzeau în anturajul imediat al preşedintelui. În sfîrşit, acelaşi guvern care obținuse de la Adunarea națională o pensie de văduvă pentru ducesa de Orléans a respins orice propunere de majorare a listei civile a preşedintelui. În persoana lui Bonaparte, pretendentul la coroana imperială se contopea însă atît de intim cu aventurierul decăzut, încît acea idee măreață că el ar fi menit să restaureze imperiul era mereu întregită de ideea că poporul francez ar fi menit să-i plătească datoriile.

Guvernul Barrot-Falloux a fost primul şi ultimul *guvern parlamentar* instituit de Bonaparte. De aceea, demiterea lui constituie o cotitură de o importanță hotărîtoare. O dată cu el, partidul ordinii pierdea — pentru a nu o mai recîştiga niciodată — o poziție indispensabilă pentru menținerea regimului parlamentar: pîrghia puterii executive. Este lesne de înțeles că într-o țară ca Franța în care puterea executivă dispune de o armată de funcționari de peste o jumătate de milion de oameni, ținînd astfel permanent o masă enormă de interese şi persoane în cea mai absolută dependență; în care statul prinde în mreje, controlează, reglementează, supraveghează şi tutelează societatea civilă, începînd cu cele mai cuprinzătoare manifestări ale vieții ei şi pînă la cele mai neînsemnate impulsuri, de la cele mai generale forme ale existenței ei pînă la viața particulară a indivizilor; în care acest organism parazitar, datorită extraordinarei centralizări, devine omniprezent, atotştiutor şi capătă o mobilitate şi elasticitate mărită, care nu-şi au corespondent decît în dependența neputincioasă, în incoerența şi caracterul amorf al adevăratului organism social, — este lesne de înțeles că într-o astfel de țară Adunarea națională pierdea, o dată cu dreptul de a dispune de posturile ministeriale, orice influență reală, dacă nu simplifica în acelaşi timp administrația statului, dacă nu reducea, pe cît posibil, armata de funcționari şi, în sfîrşit, dacă nu îndemna societatea civilă şi opinia publică să-şi creeze propriile lor organe, independente de puterea guvernamentală. *Interesul material* al burgheziei franceze este însă cît se poate de strîns legat tocmai de menținerea acestei întinse şi foarte ramificate maşini de stat. Aici îşi plasează ea surplusul de populație şi îşi completează, sub formă de salarii de la stat, ceea ce nu poate încasa sub formă de profituri, dobînzi, rente şi onorarii. Pe de altă parte, *interesul politic* al burgheziei o silea să întețească zilnic represiunea, adică mijloacele şi personalul puterii de stat, fiind totodată nevoită să ducă un război

PDFmyURL.com

necurmat împotriva opiniei publice, mutilînd şi paralizînd prin neîncrederea sa organele independente ale mişcării sociale, acolo unde nu reuşea să le amputeze cu desăvîrşire. Astfel burghezia franceză era constrînsă prin poziția ei de clasă, pe de o parte, să distrugă condițiile de existență ale oricărei puteri parlamentare, deci şi pe ale ei, iar pe de altă parte să facă de neînvins puterea executivă, care îi era ostilă .

Noul guvern se numea guvernul d'Hautpoul. Nu pentru că generalul d'Hautpoul ar fi primit rangul de prim-ministru. Dimpotrivă, o dată cu demiterea lui Barrot, Bonaparte a suprimat această demnitate, care îl condamna de fapt pe preşedintele republicii la nulitatea legală a unui rege constituțional, dar a unui rege constituțional fără tron şi fără coroană, fără sceptru, şi fără spadă, fără privilegiul iresponsabilității persoanei sale, fără dreptul ereditar la titlul suprem în stat şi — ceea ce era mai grav — fără listă civilă. În guvernul d'Hautpoul se afla un singur om cu renume parlamentar, cămătarul *Fould*, unul dintre reprezentanții de cea mai tristă faimă ai marii finanțe. Lui îi reveni portofoliul finanțelor. E deajuns să răsfoieşti buletinele cursurilor bursei din Paris, ca să vezi că, începînd de la 1 noiembrie 1849, titlurile franceze urcă sau coboară după cum urcă sau coboară acțiunile lui Bonaparte. Bonaparte îşi găsise astfel un aliat la bursă şi pusese totodată mîna şi pe poliție, numindu-l pe Carlier prefect de poliție al Parisului.

Dar consecințele schimbării de guvern nu puteau ieşi la iveală decît pe măsură ce se desfăşurau evenimentele. Pentru moment Bonaparte nu făcuse decît un pas înainte, dar pentru a fi cu atît mai izbitor aruncat înapoi. Mesajul său grosolan a fost urmat de cea mai servilă declarație de supunere față de Adunarea națională. Ori de cîte ori miniştrii încercau cu sfială să supună Adunării capriciile personale ale preşedintelui sub formă de proiecte de lege, se părea că ei execută în silă — şi numai constrînşi fiind de poziția lor — ordinele ridicole de al căror insucces erau dinainte convinşi. Ori de cîte ori Bonaparte îşi divulga intențiile în spatele miniştrilor, jonglînd cu ale sale „Idéees napoléoniennes“[N167] propriii săi miniştri îl dezaprobau de la tribuna Adunării naționale. Poftele sale de uzurpare păreau că se manifestă numai pentru a întreține rîsetele răutăcioase ale adversarilor săi. El se purta ca un geniu nerecunoscut, pe care toată lumea îl ia drept prostănac. Niciodată n-a fost mai disprețuit de toate clasele ca în această perioadă. Niciodată burghezia nu a dominat în mod mai absolut, niciodată nu a făcut mai ostentativ

PDFmyURL.com

paradă de puterea ei.

Nu voi descrie aici istoria activității ei legislative, care în această perioadă se rezumă la două legi: legea care reintroduce *impozitul pe vin* şi *legea învățământului*, care interzice ateismul[N168], Dacă li se îngreuia francezilor consumarea vinului, li se servea în schimb, cu multă dărnicie, apa vieții veşnice. Dacă prin impozitul pe vin burghezia declara inviolabil vechiul şi odiosul sistem fiscal francez, prin legea învățământului ea căuta să mențină vechea stare de spirit a maselor, care le permitea să suporte acest sistem fiscal. Rămîi uimit văzînd cum orleaniştii, burghezii liberali — vechii apostoli ai voltairianismului şi ai filozofiei eclectice — încredințează iezuiților, duşmanii lor înveterați, călăuzirea spiritului francez. Între orleanişti şi legitimişti puteau să existe divergențe în privința pretendentului la tron, dar ei pricepeau că dominația lor comună le impunea să unească mijloacele de asuprire a două epoci, că mijloacele de subjugare ale monarhiei din iulie trebuiau completate şi întărite cu mijloacele de subjugare ale restaurației.

Țăranii, înşelați în toate nădejdile lor, striviți, mai mult ca oricînd, pe de o parte de prețurile scăzute ale grînelor, pe de altă parte de povara crescîndă a impozitelor şi a sarcinilor ipotecare, au început să se agite în departamente. Li s-a răspuns prin prigonirea învățătorilor, care au fost puşi sub tutela popilor, prin prigonirea primarilor, care au fost puşi sub tutela prefecților şi prin organizarea unui sistem de spionaj căruia i-a fost supusă toată lumea. La Paris şi în oraşele mari reacțiunea însăşi poartă amprenta epocii sale şi mai mult provoacă decît reprimă. La țară ea devine searbădă, grosolană, meschină, obositoare, sîcîitoare, într-un cuvînt jandarm. E de înțeles că trei ani de regim jandarmeresc, binecuvîntat de regimul popesc, trebuiau să demoralizeze masele necoapte.

De oricîtă patimă şi de oricîte declamații ar fi făcut uz partidul ordinii de la tribuna Adunării naționale împotriva minorității, vorbirea lui rămînea monosilabică, asemenea celei a creştinului, ale cărui cuvinte trebuie să fie: da, da, nu, nu ! Monosilabică la tribună ca şi în presă. Searbădă ca o ghicitoare a cărei dezlegare e dinainte cunoscută. Fie că e vorba de dreptul de petiționare sau de impozitul pe vin, de libertatea presei sau de libertatea comerțului, de cluburi sau de organizarea municipală, de apărarea libertății personale sau de reglementarea bugetului de stat — lozinca se repetă mereu, tema rămîne mereu aceeaşi, sentința este dinainte gata şi glăsuieşte invariabil: „*Socialism!*“ E declarat *socialist* pînă şi

PDFmyURL.com

liberalismul burghez şi iluminismul burghez, socialistă e declarată şi reforma financiară burgheză. Socialism era să construieşti o cale ferată acolo unde exista deja un canal, şi tot socialism era să te aperi cu bastonul cînd erai atacat cu spada.

Aceasta nu era numai un fel de a vorbi, o modă sau tactică de partid. Burghezia îşi dădea foarte bine seama că toate armele pe care le făurise împotriva feudalismului se întorceau cu tăişul împotriva ei însăşi, că toate mijloacele de culturalizare pe care le chemase la viață se răsculau împotriva propriei ei civilizații, că toți zeii pe care îi crease o părăsiseră. Ea a înțeles că toate aşa-zisele libertăți cetățeneşti şi organe de progres atentau la *dominația* ei *de clasă* şi amenințau atît baza ei socială cît şi vîrful ei politic, că, prin urmare, deveniseră „*socialiste*“. Ea a văzut cu drept cuvînt în această amenințare şi în acest atentat secretul socialismului, al cărui sens şi tendințe le aprecia mai just decît se aprecia pe sine însuşi aşa-zisul socialism, care de aceea nu poate să înțeleagă de ce burghezia îi întoarce spatele cu atîta încăpățînare, fie că deplînge sentimental suferințele omenirii, fie că vesteşte creştineşte venirea împărăției de o mie de ani şi frăția universală, fie că sporovăieşte umanist despre spirit, cultură şi libertate sau născoceşte doctrinar un sistem de împăcare şi prosperitate a tuturor claselor. Un singur lucru nu l-a înțeles burghezia: că, judecînd în mod consecvent, *propriul* ei *regim parlamentar* şi în genere *dominația* ei *politică* erau sortite să-şi atragă, la rîndul lor, oprobiul general ca *socialiste*. Cîtă vreme dominația clasei burgheze nu se organizase pe deplin, cîtă vreme ea nu-şi găsise expresia politică pură, nici antagonismul dintre ea şi celelalte clase nu putea să se manifeste în forma sa pură şi, unde apărea, nu putea lua acea întorsătură periculoasă care transformă orice luptă împotriva puterii de stat într-o luptă împotriva capitalului. Dacă burghezia vedea o periclitare a „liniştii“ în orice manifestare a vieții sociale, cum se face că a vrut să impună în fruntea societății *regimul neliniştii*, propriul ei regim, *regimul parlamentar*, care — după expresia unuia dintre oratorii ei — nu trăieşte decît în luptă şi prin luptă? Regimul parlamentar trăieşte din discuție; cum ar putea deci interzice discuția? În cadrul acestui regim, orice interes, orice instituție socială se transformă în idei generale şi sînt discutate ca idei; cum să se ridice vreun interes, vreo instituție oarecare deasupra gîndirii şi să se impună ca dogmă? Lupta oratorică de la tribună provoacă lupta scribilor în presă; dezbaterile din clubul parlamentului se completează în mod necesar cu dezbaterile care au loc în cluburile din saloane şi taverne; deputații, care fac mereu apel la opinia publică, îi dau dreptul acesteia să-şi exprime adevărata opinie prin petiții.

PDFmyURL.com

Regimul parlamentar lasă totul pe seama hotărîrii majorităților; cum să nu vrea, aşadar, marile majorități din afara parlamentului să decidă ele? Dacă voi, cei de pe culmile statului, cîntați din vioară, la ce altceva vă puteți aştepta decît ca cei de jos să joace?

Aşadar, prin faptul că acuză acum de erezie „*socialistă*“ ceea ce mai înainte ridica în slăvi ca „*liberalism*“, burghezia recunoaşte că propriul ei interes dictează ca ea să se salveze de pericolul *autoguvernării*; că pentru a restabili liniştea în țară trebuie înainte de toate să liniştească propriul ei parlament burghez; că pentru a păstra intactă puterea ei socială trebuie zdrobită puterea ei politică; că burghezii, ca particulari, pot continua să exploateze celelalte clase şi să se bucure netulburați de proprietate, de familie, de religie şi de ordine, doar cu condiția ca burghezia ca clasă să fie condamnată, alături de celelalte clase, la aceeaşi nulitate politică; că pentru a-i salva punga trebuie să i se ia coroana, iar sabia care urma s-o apere trebuie totodată atîrnată, ca o sabie a lui Damocles, deasupra propriului ei cap.

În domeniul intereselor cetățeneşti generale, Adunarea națională s-a dovedit atît de inactivă, încît, de pildă, tratativele cu privire la construirea liniei ferate Paris-Avignon, care începuseră în iarna anului 1850, nu fuseseră încă încheiate la 2 decembrie 1851. Cînd nu era vorba de asuprire, de acțiuni reacționare, Adunarea suferea de o sterilitate iremediabilă.

Pe cînd guvernul lui Bonaparte iniția legi în spiritul partidului ordinii, depăşind chiar acest partid prin asprimea cu care aceste legi erau aplicate, preşedintele, pe de altă parte, căuta să cucerească popularitate prin propuneri de o absurditate puerilă, subliniind ostilitatea lui față de Adunarea națională şi făcînd aluzii la nişte proiecte tainice, pe care împrejurările le împiedică deocamdată să dezvăluie poporului francez comorile lor ascunse. Aşa a fost propunerea de a aloca subofițerilor un supliment zilnic de patru sous. Aşa a fost propunerea de a se înființa o casă de împrumut pe cuvînt de onoare pentru muncitori. Bani în dar şi bani cu împrumut — iată perspectivele cu care spera să momească masele. Darurile şi împrumuturile — la asta se reduce ştiința financiară a lumpenproletariatului, atît a celui distins cît şi a celui de rînd. La asta se rezumau resorturile pe care Bonaparte ştia să le pună în mişcare. Nicicînd un pretendent n-a speculat în mod atît de plat platitudinea maselor.

PDFmyURL.com

Adunarea națională a ripostat în repetate rînduri cu vehemență la aceste încercări evidente de a dobîndi popularitate pe socoteala ei, avînd în vedere pericolul crescînd că acest aventurier, pe care-l hărțuiau datoriile şi pe care nu-l reținea o reputație dobîndită, ar putea risca o lovitură disperată. Divergențele dintre partidul ordinii şi preşedinte luaseră un caracter amenințător, cînd deodată un eveniment neaşteptat îl aruncă iar, plin de căință, în brațele partidului. Ne referim la *alegerile parțiale de la 10 martie 1850*. Aceste alegeri s-au ținut pentru a completa locurile devenite vacante după 13 iunie, cînd o seamă de deputați au ajuns în închisoare sau în exil. Parisul a ales numai candidați democrați-sociali. Mai mult încă: cele mai multe voturi le-a întrunit un insurgent din iunie 1848, de Flotte. Astfel s-a răzbunat mica burghezie pariziană, aliată cu proletariatul, pentru înfrîngerea suferită la 13 iunie 1849. Părea că mica burghezie dispăruse în momentul primejdiei de pe cîmpul de luptă numai pentru a reapare într-un moment prielnic, cu forțe de luptă sporite şi cu o lozincă de luptă mai îndrăzneață. O împrejurare părea să sporească pericolul acestei izbînzi electorale. Armata votase la Paris pentru insurgentul din iunie, împotriva lui La Hitte, unul dintre miniştrii lui Bonaparte, iar în departamente votase în mare parte pentru montagnarzi, care şi aici păstraseră superioritatea asupra adversarilor lor, deşi nu în mod atît de categoric ca la Paris.

Dintr-o dată Bonaparte s-a văzut din nou față în față cu revoluția. Ca la 29 ianuarie 1849, ca la 13 iunie 1849, el s-a ascuns şi la 10 martie 1850 îndărătul partidului ordinii. Cu capul plecat, el a cerut umil iertare, s-a oferit să numească, la porunca majorității parlamentare, orice guvern ar fi dorit ea, i-a implorat chiar pe şefii partidelor orleanist şi legitimist, pe de-alde Thiers, Berryer, Broglie, Molé, într-un cuvînt pe aşa-zişii burgravi, să treacă ei înşişi la cîrma statului. Partidul ordinii n-a ştiut să profite de această ocazie unică. În loc să pună cu îndrăzneală mîna pe frînele puterii care i se ofereau, el nici măcar nu l-a silit pe Bonaparte să reinstituie guvernul demis de el la 1 noiembrie. El s-a mulțumit doar să -l umilească, iertîndu-l, şi să introducă în guvernul d'Hautpoul pe d-l *Baroche*. Acest Baroche tunase şi fulgerase ca acuzator public la tribunalul suprem din Bourges, prima oară împotriva revoluționarilor de la 15 mai, a doua oară împotriva democraților de la 13 iunie, în ambele rînduri acuzîndu-i de a fi atentat împotriva adunării naționale. Mai tîrziu, nici unul dintre miniştrii lui Bonaparte n-a contribuit mai mult decît dînsul la umilirea Adunării naționale, iar după 2 decembrie 1851 îl regăsim în înalta şi bine remunerata funcție de vicepreşedinte al senatului. El a scuipat în ciorba revoluționarilor ca s-o mănînce

PDFmyURL.com

Bonaparte.

Partidul democrației sociale, la rîndul său, părea că nu umblă decît după pretexte pentru a-şi pune din nou în joc victoria şi pentru a-i micşora importanța. Vidal, unul dintre deputații recent aleşi la Paris, fusese ales în acelaşi timp şi la Strasburg. El a fost convins să opteze pentru Strasburg şi să renunțe la mandatul de la Paris. Aşadar, în loc să dea victoriei sale în alegeri un caracter definitiv şi să sileascâ astfel partidul ordinii să i-o dispute imediat în parlament, în loc să constrîngă adversarul să dea lupta într-un moment în care poporul era plin de entuziasm, iar în armată domnea o stare de spirit favorabilă, partidul democrat a obosit Parisul în cursul lunilor martie şi aprilie cu o nouă agitație electorală. El a lăsat pasiunile răscolite ale poporului să se consume în acest nou joc de-a alegerile provizorii, a slăbit energia revoluționară cu succese constituționale, făcînd-o să se irosească în intrigi mărunte, declamații goale şi într-o agitație iluzorie, şi a dat astfel burgheziei timp să se reculeagă şi să se pregătească, a făcut, în sfîrşit, ca însemnătatea alegerilor din martie să scadă, găsindu-şi un comentar sentimental în alegerile parțiale din aprilie prin alegerea lui Eugène Sue. Într-un cuvînt, partidul democrației sociale a făcut din 10 martie o păcăleală de 1 aprilie.

Majoritatea parlamentară şi-a dat seama de slăbiciunea adversarului ei. Cei şaptesprezece burgravi ai partidului ordinii — căci Bonaparte lăsase în seama lui conducerea şi responsabilitatea atacului — au elaborat o nouă lege electorală. Prezentarea acestei legi a fost încredințată d-lui Faucher, care ceruse să i se facă această cinste. La 8 mai el a depus un proiect de lege care suprima votul universal, impunea alegătorilor să fi locuit, timp de trei ani în localitatea în care votează şi, în sfîrşit, în ce-i priveşte pe muncitori, făcea ca stabilirea duratei acestei domicilieri să depindă de certificatul eliberat de patronii lor.

Pe cît de revoluționară fusese agitația şi fierberea democraților în timpul campaniei electorale constituționale, pe atît de constituțional predicau ei acum — cînd trebuiau să dovedească cu arma în mînă seriozitatea victoriei lor electorale — ordine, calm maiestuos (calme majestueux), comportare legală, cu alte cuvinte supunere oarbă în fața voinței contrarevoluției, care îşi zicea lege. În decursul dezbaterilor, Muntele făcea de ruşine partidul ordinii, opunînd pasiunii revoluționare a acestuia atitudinea calmă a omului de treabă, care rămîne pe terenul legalității, şi strivindu-l cu teribila imputare că procedează în chip revoluționar. Pînă şi deputații recent aleşi se străduiau să dovedească, printr-o

PDFmyURL.com

atitudine corectă şi chibzuită, cît de nedreaptă era acuzația că sînt anarhişti, iar alegerea lor să fie prezentată ca o victorie a revoluției. La 31 mai a fost votată noua lege electorală. Montagne s-a mulțumit să strecoare un protest în buzunarul preşedintelui. Legea electorală a fost urmată de o nouă lege a presei, prin care presa revoluționară era complet suprimată[N169]. Ea şi-a meritat soarta. După acest potop, „National“ şi „Presse“, două organe burgheze, au rămas posturile cele mai avansate ale revoluției.

Am văzut că conducătorii democrați făcuseră totul, în martie şi aprilie, pentru a antrena poporul din Paris la o luptă iluzorie, aşa după cum după 8 mai au făcut totul pentru a-l opri de la o luptă adevărată. Pe lîngă aceasta, nu trebuie să uităm că anul 1850 fusese un an de o excepțională prosperitate industrială şi comercială, aşa încît proletariatul parizian avea cu prisosință de lucru. Dar legea electorală din 31 mai 1850 excludea proletariatul de la orice participare la puterea politică, îndepărtîndu-l chiar de pe cîmpul de luptă. Ea arunca pe muncitori înapoi în situația de paria în care se aflaseră înaintea revoluției din februarie. Prin faptul că în fața unui asemenea eveniment, ei s-au lăsat conduşi de democrați, uitînd de interesele revoluționare ale clasei lor de dragul unei bunăstări de moment, muncitorii renunțau la onoarea de a fi o forță cuceritoare, se resemnau în fața soartei lor, dovedeau că înfrîngerea din iunie 1848 îi făcuse pentru ani îndelungați incapabili de luptă şi că deocamdată procesul istoric trebuia să se desfăşoare din nou pe *deasupra* capetelor lor. Cît priveşte democrația mic-burgheză, care strigase la 13 iunie: „Vai de cel care ar îndrăzni să se atingă de votul universal!“, ea s-a consolat acum cu gîndul că lovitura contrarevoluționară pe care o primise nu era o lovitură şi că legea din 31 mai nu era lege. În a doua duminică a lunii mai 1852, fiecare francez se va duce la urne cu buletinul de vot într-o mînă şi cu sabia în cealaltă. Cu această profeție se străduia să se consoleze pe sine însăşi. În sfîrşit, armata a fost pedepsită de superiorii ei atît pentru alegerile din 28 mai 1849 cît şi pentru cele din martie şi aprilie 1850. De data aceasta însă ea şi-a zis cu hotărîre: „Revoluția nu ne mai trage a treia oară pe sfoară!“

Legea din 31 mai 1850 a fost le coup d'état al burgheziei. Toate victoriile ei anterioare asupra revoluției nu avuseseră decît un caracter provizoriu. Ele erau puse sub semnul întrebării de îndată ce Adunarea națională existentă în momentul respectiv părăsea scena. Ele depindeau de soarta unor noi alegeri generale, iar istoria alegerilor de la 1848 încoace dovedise în chip neîndoios că, pe măsură ce se

PDFmyURL.com

întărea dominația de fapt a burgheziei, ea îşi pierdea dominația morală asupra maselor populare. La 10 martie votul universal s-a pronunțat net împotriva dominației burgheziei; burghezia a răspuns prin abrogarea votului universal. Legea din 31 mai reprezenta, prin urmare, una dintre manifestările necesare ale luptei de clasă. Pe de altă parte, pentru ca alegerea preşedintelui republicii să fie valabilă, constituția cerea un minim de 2.000.000 de voturi. Dacă nici unul dintre candidații la preşedinție nu obținea acest minim, Adunării naționale i se acorda dreptul să aleagă ca preşedinte pe unul dintre cei trei candidați care ar fi întrunit cel mai mare număr de voturi. Atunci cînd Constituanta întocmea această lege erau înscrişi pe listele electorale 10.000.000 de alegători, în spiritul ei, pentru ca alegerea preşedintelui să fie valabilă, erau, deci, suficiente voturile unei cincimi din alegători. Ştergînd cel puțin 3.000.000 de alegători din listele electorale şi reducînd numărul alegătorilor la 7.000.000, legea din 31 mai a menținut totuşi minimul legal de 2.000.000 de voturi pentru alegerile prezidențiale. Ea a ridicat deci minimul legal de la o cincime la aproape o treime din totalul voturilor, cu alte cuvinte a făcut totul pentru a trece prin contrabandă alegerea preşedintelui din mîinile poporului în mîinile Adunării naționale. Astfel partidul ordinii părea să-şi fi întărit de două ori puterea prin legea electorală din 31 mai, întrucît încredința părții conservatoare a societății atît alegerea Adunării naționale cît şi aceea a preşedintelui republicii.

V

---

1). - om de paie. - *Nota trad. Editurii Politice*

PDFmyURL.com

[N167]. Aluzie la cartea lui Ludovic Bonaparte „Des idéees napoléoniennes“, care a apărut în 1839 la Paris.. - *Nota red. Editurii Politice (nota 167, vol. 1)*

[N168]. *Impozitul pe vin* urma să fie desfiinţat, în virtutea unei hotărîri a Adunării naţionale constituante, cu începere de la 1 ianuarie 1850. Cu 10 zile înainte de acest termen, adică la 20 decembrie 1849, el a fost reintrodus de către Adunarea legislativă. Despre semnificaţia politică a acestei masuri vezi volumul de faţă, p. 175-480.

Legea interimară adoptată la 13 decembrie împuternicea pe timp de şase luni prefecţii să destituie în mod arbitrar pe orice profesor care „prin concepţiile şi metoda sa pedagogică se arată nedemn de postul pe care-l ocupă“.

Legea învăţământului, care datează încă de la Falloux, a fost decretată la 15 martie; prin această lege învăţământul poporului era trecut în seama clerului. - *Nota red. Editurii Politice (nota 168, vol. 1)*

[N169]. Prin *legea presei*, adoptată de Adunarea legislativă la 16 iulie 1850, cauţiunea pe care trebuiau s-o depună editorii ziarelor era considerabil mărită şi era reintrodusă taxa de timbru, taxă care se extindea şi asupra broşurilor. Noua lege constituia o încununare a măsurilor reacţionare care au dus la lichidarea de fapt a libertăţii presei în Franţa. - *Nota red. Editurii Politice (nota 169, vol. 1)*

PDFmyURL.com

Karl Marx

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte

V

Lupta dintre Adunarea națională şi Bonaparte a izbucnit din nou îndată ce a trecut criza revoluționară şi a fost suprimat votul universal.

Constituția îi fixase lui Bonaparte o remunerație de 600.000 de franci. Numai la 6 luni după instalarea sa, el a reuşit să dubleze această sumă. Într-adevăr, Odilon Barrot a smuls Adunării naționale constituante un supliment de 600.000 de franci anual pentru aşa-zise cheltuieli de reprezentare. După 13 iunie Bonaparte formulase pretenții de acelaşi gen, fără a găsi de astă dată ascultare la Barrot. Acum, după 31 mai, el a profitat imediat de momentul prielnic, punîndu-i pe miniştrii săi să propună Adunării naționale o listă civilă de 3.000.000. O viață lungă şi aventuroasă de vagabond l-a înzestrat cu antene foarte fine, care-i permiteau să sesizeze momentele potrivite pentru a stoarce bani burghezilor. El practica un şantaj în toată regula. Adunarea națională profanase suveranitatea poporului cu concursul şi cu ştirea lui. El o amenința că va denunța judecății poporului crima pe care o făptuise dacă nu-şi deschide baierele pungii şi nu-i cumpără tăcerea cu 3.000.000 pe an. Ea răpise dreptul de vot la 3.000.000 de francezi. Pentru fiecare francez scos din circulație, Bonaparte pretindea un franc cu putere de circulație, adică exact 3.000.000 de franci. El, alesul a 6.000.000 de oameni, cere despăgubiri pentru voturile de care pretinde că ar fi fost ulterior frustrat. Comisia Adunării naționale l-a refuzat pe acest neobrăzat. Presa bonapartistă a început să amenințe. Putea oare Adunarea națională să rupă cu preşedintele republicii într-un moment în care rupsese, principial şi definitiv, cu masa națiunii? Ea a respins, ce-i drept, lista civilă anuală, dar a acordat un supliment unic de 2.160.000 de franci. Consimțind să dea banii, dar arătînd în acelaşi timp prin iritarea ei că făcea acest lucru împotriva voinței ei, Adunarea națională a dat dovadă de o dublă slăbiciune. Vom vedea mai tîrziu pentru ce avea nevoie

PDFmyURL.com

Bonaparte de bani. După acest epilog neplăcut care a urmat imediat după desfiinţarea votului universal şi în care Bonaparte, părăsind atitudinea de umilinţă din timpul crizei din martie şi aprilie, a sfidat cu neruşinare parlamentul uzurpator, Adunarea naţională şi-a suspendat lucrările pe timp de 3 luni, de la 11 august pînă la 11 noiembrie. Ea a lăsat în locul ei o comisie permanentă, compusă din 28 de membri, care nu cuprindea nici un bonapartist, dar număra în schimb cîţiva republicani moderaţi. Comisia permanentă din 1849 fusese formată numai din oameni din partidul ordinii şi din bonapartişti. Dar atunci partidul ordinii se declarase adversar permanent al revoluţiei. De astă dată republica parlamentară se declara adversară permanentă a preşedintelui. După promulgarea legii din 31 mai, partidul ordinii nu mai avea alt rival în faţa sa.

În noiembrie 1850, cînd Adunarea naţională s-a întrunit din nou, se părea că, în locul neînsemnatelor hărţuieli de pînă acum cu preşedintele, devenise inevitabilă o mare şi implacabilă luptă, o luptă pe viaţă şi pe moarte între cele două puteri.

Ca şi în 1849, partidul ordinii s-a descompus şi în timpul vacanţei parlamentare din acest an în diferitele sale fracţiuni, fiecare ocupîndu-se cu propriile ei intrigi de restauraţie, alimentate acum prin moartea lui Ludovic-Filip. Regele legitimiştilor, Henric al V-lea, numise chiar un guvern în toată regula, cu reşedinţa la Paris, din care făceau parte şi unii membri ai comisiei permanente. Bonaparte era deci îndreptăţit să colinde şi el departamentele franceze şi, după starea de spirit a oraşului pe care-l fericea cu prezenţa sa, să divulge cînd într-o formă mai făţişă, cînd într-o formă mai deghizată, propriile sale planuri de restauraţie şi să-şi recruteze partizani. În aceste călătorii, pe care marele „Moniteur“ oficial şi micile monitoare particulare ale lui Bonaparte trebuiau, bineînţeles, să le sărbătorească ca pe nişte turnee triumfale, el era întotdeauna însoţit de membrii *Societăţii lui 10 decembrie*. Această societate datează din 1849. Sub pretextul fondării unei societăţi de binefacere, lumpenproletariatul parizian fusese organizat în secţii secrete, conduse fiecare de cîte un agent bonapartist, în fruntea întregii societăţi aflîndu-se un general bonapartist. Alături de roués[1)] ruinaţi, cu mijloace de existenţă îndoielnice şi de origine dubioasă, alături de aventurieri şi lepădături ale burgheziei, se puteau găsi aici vagabonzi, soldaţi demobilizaţi, puşcăriaşi eliberaţi, ocnaşi evadaţi, escroci, şarlatani, golani, hoţi de buzunare, scamatori, cartofori, maquereaux[2)], proxeneţi, hamali, scribi, flaşnetari, culegători de zdrenţe, tocilari, căldărari,

PDFmyURL.com

cerşetori, într-un cuvînt toată acea masă confuză şi pestriță pe care împrejurările o aruncă dintr-o parte într-alta şi căreia francezii îi zic la bohème; din aceste elemente care-i erau înrudite, Bonaparte a alcătuit sîmburele Societății lui 10 decembrie, „societate de binefacere“, întrucît toți membrii ei simțeau, ca şi Bonaparte, nevoia să-şi facă lor bine pe socoteala maselor muncitoare ale națiunii. Bonaparte care se situează *în fruntea lumpenproletariatului*, singurul în care găseşte în proporție de masă oglindirea propriilor sale interese, recunoscînd în această drojdie, în aceste otrepe, în aceste lepădături ale tuturor claselor unica clasă pe care se poate bizui fără rezerve, acesta este Bonaparte cel adevărat, Bonaparte sans phrase[3)]. Desfrînat inveterat, notoriu, el consideră viața istorică a popoarelor şi dramele ei drept o comedie în sensul cel mai vulgar, drept o mascaradă în care costumele, cuvintele şi pozele pompoase nu servesc decît pentru a masca cele mai josnice ticăloşii. Astfel, de pildă, cu prilejul expediției la Strasbourg, un uliu elvețian, dresat, reprezenta vulturul napoleonian. Cu prilejul debarcării la Boulogne, el a îmbrăcat în uniforme franceze cîțiva lachei londonezi[N170]. Ei reprezentau armata. În societatea lui 10 decembrie el adună 10.000 de vagabonzi, care aveau să reprezinte poporul aşa cum Klaus Zettel[i] reprezintă leul. Într-un moment în care burghezia însăşi juca comedia cea mai desăvîrşită, dar cu aerul cel mai serios din lume şi fără a călca vreuna dintre cerințele pedante ale etichetei[N171] teatrale franceze, fiind ea însăşi pe jumătate amăgită, pe jumătate convinsă de solemnitatea propriilor ei acțiuni spectaculoase, într-un astfel de moment aventurierul, care nu vedea în comedie decît o comedie, trebuia să învingă. Abia după ce l-a înlăturat pe îngîmfatul său adversar, abia cînd îşi ia, la rîndul lui, în serios rolul imperial şi îşi închipuie că, purtînd masca napoleoniană, reprezintă pe adevăratul Napoleon, el devine victima propriei sale concepții despre lume, devine bufonul grav care nu mai vede în istoria universală o comedie, ci ia propria sa comedie drept istorie universală. Societatea lui 10 decembrie a fost pentru Bonaparte ceea ce erau Atelierele naționale[N172] pentru muncitorii socialişti, ceea ce erau gardes mobiles pentru republicanii burghezi, forța combativă de partid, caracteristică pentru dînsul. În călătoriile sale, secțiile acestei societăți, încărcate în trenuri, trebuiau să-i improvizeze un public, să simuleze entuziasmul popular, să urle: „Vive l'Empereur!“[4)], să insulte şi să snopească în bătăi pe republicani, bineînțeles sub protecția poliției. Iar cînd se întorcea la Paris, ele trebuiau să formeze avangarda, să prevină sau să împrăştie demonstrațiile ostile. Societatea lui 10 decembrie îi aparținea lui, era opera *lui*, ideea lui personală. Ceea ce îşi atribuie el în afară de aceasta îi revine prin forța

PDFmyURL.com

împrejurărilor; ceea ce face în afară de aceasta nu e făcut de el, ci de împrejurări, sau nu face decît să copieze faptele altora; dar atunci cînd apare în public în fața cetățenilor cu vorbăria oficială despre ordine, religie, familie, proprietate, în timp ce la spatele său se află societatea secretă compusă din alde Schufterle şi Spiegelberg[N173], societatea dezordinii, a prostituției şi a hoției, atunci Bonaparte este el însuşi autor original, iar istoria Societății lui 10 decembrie este propria sa istorie. S-a întîmplat chiar în mod excepțional ca deputații din partidul ordinii să nimerească sub ciomegele decembriştilor. Ba mai mult, comisarul de poliție Yon, însărcinat cu paza securității Adunării naționale, a adus la cunoştința comisiei permanente, pe baza depoziției unui oarecare Alais, că o secție a decembriştilor hotărîse asasinarea generalului Changarnier şi a lui Dupin, preşedintele Adunării naționale, desemnînd şi persoanele însărcinate cu executarea acestei hotărîri. Ne putem închipui ce spaimă a tras domnul Dupin. O anchetă parlamentară a activității Societății lui 10 decembrie, cu alte cuvinte demascarea lumii secrete bonapartiste, părea inevitabilă. În preajma întrunirii Adunării naționale, Bonaparte îşi dizolvă prudent societatea, bineînțeles numai pe hîrtie, căci încă la sfîrşitul anului 1851, într-un memoriu amănunțit, prefectul de poliție Carlier încerca zadarnic să-l determine pe Bonaparte să-i împrăştie cu adevărat pe decembrişti.

Societatea lui 10 decembrie trebuia să rămînă armata particulară a lui Bonaparte pînă va fi reuşit să transforme armata regulată într-o Societate a lui 10 decembrie. Bonaparte a făcut o primă tentativă în acest sens puțin timp după prorogarea Adunării naționale şi, totodată, cu banii pe care tocmai îi smulsese acesteia. Ca fatalist, el este convins că există anumite forțe superioare cărora omul, îndeosebi militarul, nu li se poate împotrivi. Printre aceste forțe el socoteşte, în primul rînd, țigările şi şampania, friptura rece şi cîrnații cu usturoi. De aceea el îi ospătează mai întîi pe ofițeri şi pe subofițeri, în saloanele palatului Elysée, cu țigări şi cu şampanie, cu friptură rece şi cu cîrnați cu usturoi. La 3 octombrie el repetă această manevră cu trupa, cu ocazia trecerii în revistă de la St.-Maur, iar la 10 octombrie o repetă, pe scară şi mai mare, la parada de la Satory. Unchiul îşi reamintea campaniile lui Alexandru în Asia, nepotul îşi reamintește expedițiile de cucerire ale lui Baccus în aceleaşi ținuturi. Alexandru a fost, ce e drept, un semizeu, dar Baccus era un zeu adevărat şi, pe deasupra, zeul protector al Societății lui 10 decembrie.

PDFmyURL.com

După revista militară de la 3 octombrie, comisia permanentă l-a chemat pe ministrul de război, d'Hautpoul, în fața ei. El a promis că asemenea încălcări ale disciplinei nu se vor repeta. Se ştie cum a respectat Bonaparte la 10 octombrie cuvîntul dat de d'Hautpoul. Generalul Changarnier comandase ambele reviste militare în calitatea sa de comandant suprem al garnizoanei din Paris. Acest Changarnier, care era totodată membru al comisiei permanente, comandant al Gărzii naționale, „salvatorul“ de la 29 ianuarie şi 13 iunie, „bastion al societății“, candidat al partidului ordinii pentru postul de preşedinte, Monk prezumtiv a două monarhii, nu recunoscuse niciodată că este subordonat ministrului de război, îşi bătuse mereu joc pe față de constituția republicană şi îl urmărise pe Bonaparte cu o protecție plină de condescendență echivocă. Acum Changarnier devenise un înfocat apărător al disciplinei, împotriva ministrului de război, şi un înfocat apărător al constituției, împotriva lui Bonaparte. În timp ce la 10 octombrie o parte a cavaleriei strigase: „Vive Napoleon! Vivent les saucissons!“[5], Changarnier a luat măsuri ca cel puțin infanteria, care defila sub comanda prietenului său Neumayer, să păstreze o tăcere glacială. Drept pedeapsă, din îndemnul lui Bonaparte, ministrul de război l-a destituit pe generalul Neumayer din postul lui de la Paris, sub pretextul că-i încredințează comanda supremă a diviziilor a 14-a şi a 15-a. Neumayer a refuzat această mutare, şi de aceea a trebuit să-şi dea demisia. La rîndul lui Changarnier a dat la 2 noiembrie un ordin de zi prin care interzicea trupelor aflate sub arme strigarea de lozinci politice şi orice fel de demonstrații. Ziarele Elyseului l-au atacat pe Changarnier, iar cele ale partidului ordinii pe Bonaparte, Comisia permanentă îşi ținea una după alta şedințele secrete, în care s-a propus în repetate rînduri ca patria să fie declarată în primejdie. Armata părea împărțită în două tabere vrăjmaşe, cu două state-majore vrăjmaşe: unul la Elysée, unde se afla Bonaparte, celălalt la Tuilerii, unde se afla Changarnier. Se părea că nu trebuia decît să se întrunească Adunarea națională pentru a se da semnalul de luptă. Opinia publică franceză judeca aceste fricțiuni între Bonaparte şi Changarnier întocmai ca ziaristul englez care le-a caracterizat în termenii următori:

> „Slujnicele politice ale Franței mătură cu măturoaie vechi lava încinsă a revoluției şi se ciorovăiesc între ele pe cînd îşi fac treaba“.

Între timp Bonaparte s-a grăbit să-l demită pe ministrul de război d'Hautpoul şi să-l expedieze la iuțeală în Algeria, numind în locul lui ca ministru de război pe generalul Schramm. La 12 noiembrie el a

PDFmyURL.com

trimis Adunării naționale un mesaj de proporții americane, supraîncărcat cu amănunte, din care emana dragostea de ordine, dorința de împăcare, resemnarea în fața constituției, şi care trata despre orice şi oricine în afară de questions brûlantes[6] ale momentului. Aşa, în treacăt, el lasă să cadă cuvintele că, în conformitate cu prevederile precise ale constituției, preşedintele singur dispune de armată. Mesajul se termina cu următoarele cuvinte solemne:

> „*Franța cere înainte de toate liniște... Legat eu însumi printr-un jurămînt, mă voi ține în limitele restrînse pe care acesta mi le-a trasat...* În ce mă priveşte, ales de popor şi datorîndu-i numai lui puterea, mă voi supune întotdeauna voinței sale legal exprimate. Dacă decideți în această şedință revizuirea constituției, o Adunare constituantă va reglementa poziția puterii executive. De nu, în 1852 poporul îşi va rosti solemn hotărîrea. Dar oricare ar fi soluțiile pe care le ascunde viitorul, este bine să ajungem la o înțelegere, pentru ca niciodată patima, surpriza sau violența să au hotărască de soarta unei mari națiuni... Ceea ce reține înainte de toate atenția mea nu este chestiunea de a şti cine va guverna Franța în 1852, ci de a întrebuința timpul care-mi stă la dispoziție în aşa fel ca această perioadă să treacă fără agitație sau tulburări. Mi-am deschis inima cu sinceritate în fața voastră; voi veți răspunde sincerității mele cu încrederea voastră, bunelor mele intenții prin colaborarea voastră şi dumnezeu va face restul“.

Limbajul cumsecade, ipocrit-ponderat şi plin de virtuoase banalități ale burgheziei îşi vădeşte înțelesul cel mai profund în gura autocratului Societății lui 10 decembrie, a eroului picnicurilor de la St.-Maur şi Satory.

Burgravii partidului ordinii nu s-au lăsat nici un moment înşelați în ceea ce priveşte încrederea pe care o merita această efuziune. Erau de mult sătui de jurăminte, căci numărau în rîndurile lor veterani, virtuoşi ai sperjurului politic, iar pasajul referitor la armată nu a scăpat atenției lor. Ei au constatat cu indignare că în acest mesaj, care enumera pe larg legile recent promulgate, era trecută în mod intenționat sub tăcere cea mai importantă dintre ele: legea electorală; mai mult decît atît: în caz că se refuza revizuirea constituției, mesajul rezerva poporului alegerea preşedintelui în 1852. Legea electorală era o ghiulea legată de picioarele partidului ordinii, care-l împiedica să se mişte şi cu atît mai mult să dea un asalt! Pe lîngă aceasta, dizolvînd oficial Societatea lui 10 decembrie şi demițîndu-l pe ministrul de război d'Hautpoul, Bonaparte jertfise cu propria sa mînă țapii ispăşitori pe altarul patriei. El atenuase violența ciocnirii aşteptate. În sfîrşit, însuşi partidul ordinii căuta cu grijă să evite, să atenueze şi să muşamalizeze

PDFmyURL.com

orice conflict hotărîtor cu puterea executivă. De teamă să nu piardă victoriile repurtate asupra revoluției, partidul ordinii şi-a lăsat rivalul să culeagă roadele acestor victorii. „Franța cere înainte de toate linişte“. Astfel îi striga partidul ordinii revoluției începînd din februarie[7], astfel striga in mesajul său Bonaparte partidului ordinii. „Franța cere înainte de toate linişte“. Bonaparte comitea acte care tindeau sore uzurpare, dar partidul ordinii era acela care crea „nelinişte“ atunci cînd făcea zarvă în jurul acestor acte şi le interpreta în mod ipohondric. Cîrnații de la Satory tăceau chitic cît timp nu pomenea nimeni de ei. „Franța cere înainte de toate linişte“. De aceea Bonaparte pretindea să fie lăsat să-şi vadă liniştit de treabă, iar partidul parlamentar era paralizat de o îndoită teamă: teama de a nu stîrni din nou neliniştea revoluționară şi teama de a nu apărea el însuşi ca instigator la neliniște în ochii propriei sale clase, în ochii burgheziei. Deoarece Franța cerea deci înainte de toate linişte, partidul ordinii nu a îndrăznit, după ce în mesajul său Bonaparte vorbise despre „pace“, să răspundă cu „război“. Publicul, care se aşteptase la mari scandaluri cu ocazia deschiderii Adunării naționale, a fost înşelat în aşteptările sale. Cererea deputaților din opoziție de a li se prezenta procesele-verbale ale comisiei permanente asupra evenimentelor din octombrie a fost respinsă de voturile majorității. Adunarea evita din principiu orice dezbatere care putea să irite spiritele. În cursul lunilor noiembrie şi decembrie 1850, lucrările Adunării naționale au fost lipsite de interes.

Abia spre finele lunii decembrie a început războiul de guerilă în jurul unora din prerogativele parlamentului. Mişcarea se împotmolea în şicane meschine în jurul prerogativelor celor două puteri, de cînd burghezia, abrogînd votul universal, pusese pentru un timp capăt luptei de clasă.

Împotriva lui Mauguin, unul dintre reprezentanții poporului, fusese obținută o condamnare pentru datorii. La demersul oficial al preşedintelui tribunalului, ministrul de justiție, Rouher, a declarat că trebuie emis, fără alte formalități, un mandat de arestare împotriva datornicului. Mauguin a fost deci aruncat în închisoarea pentru datornici. Aflînd despre acest atentat la imunitatea parlamentară, Adunarea națională a fost cuprinsă de indignare. Nu numai că a ordonat imediata punere în libertate a lui Mauguin, dar a trimis chiar în aceeaşi seară pe grefierul ei să-l scoată cu forța din închisoarea de la Clichy. Pe de altă parte însă, pentru a-şi dovedi credința în sanctitatea proprietății private şi cu gîndul ascuns de a avea, la caz de nevoie, un azil pentru montagnarzii deveniți indezirabili, ea declara admisibilă detențiunea pentru

PDFmyURL.com

datorii a deputaților, însă cu condiția de a se obține în prealabil autorizația Adunării naționale. Ea a uitat să decreteze că şi preşedintele poate fi închis pentru datorii. Ea a distrus şi ultima aparență de imunitate a membrilor ei.

Ne amintim că, în baza depoziției unui oarecare Alais, comisarul de poliție Yon raportase că o secție a decembriştilor ar fi pus la cale asasinarea lui Dupin şi Changarnier. Chiar în prima şedință, chestorii au propus în legătură cu acest fapt să se formeze o poliție parlamentară, specială, plătită din bugetul particular al Adunării naționale şi cu totul independentă de prefectul de poliție. Ministrul de interne, Baroche, protestase împotriva acestui amestec în resortul său. S-a ajuns atunci la un compromis lamentabil, potrivit căruia comisarul de poliție al Adunării urma sa fie într-adevăr plătit din bugetul ei particular, fiind numit şi destituit de către chestorii Adunării, însă după o înțelegere prealabilă cu ministrul de interne. Între timp guvernul a deschis împotriva lui Alais o acțiune judiciară, şi aici nu mai era greu ca depoziția inculpatului să fie prezentată drept o mistificare şi, prin gura acuzatorului public, să fie ridiculizați Dupin, Changarnier, Yon şi întreaga Adunare națională. Apoi, la 29 decembrie, ministrul Baroche trimite o scrisoare lui Dupin, cerînd concedierea lui Yon. Biroul Adunării naționale hotărăşte să-l mențină pe Yon în postul său, însă Adunarea națională, speriată de atitudinea ei violentă în chestiunea Mauguin şi obişnuită ca, atunci cînd îndrăzneşte să dea puterii executive o lovitură, să capete două în schimb, nu sancționează această decizie. Ea îl concediază pe Yon drept recompensă pentru zelul său, lipsindu-se astfel de o prerogativă parlamentară absolut indispensabilă cînd ai de-a face cu un om care nu hotărăşte noaptea ce va făptui în timpul zilei, ci hotărăşte ziua ce va făptui în timpul nopții[8)].

Am văzut cum, în cursul lunilor noiembrie şi decembrie, în momente importante, hotărîtoare, Adunarea națională se eschiva, se abținea de la lupta împotriva puterii executive. Acum o vedem silită să dea lupta cu cele mai meschine prilejuri. În chestiunea Mauguin, ea a aprobat în principiu arestarea pentru datorii a reprezentanților poporului, rezervîndu-şi însă dreptul să aplice acest principiu numai împotriva reprezentanților indezirabili. Şi pentru acest privilegiu infam ea se ciorovăieşte cu ministrul justiției. În loc să profite de pretinsul complot pentru a institui o anchetă împotriva Societății lui 10 decembrie şi a-l demasca pe Bonaparte în mod definitiv în fața Franței şi a Europei, prezentîndu-l în adevărata lui ipostază de căpetenie a lumpenproletariatului parizian, Adunarea reduce conflictul la o

PDFmyURL.com

simplă ceartă dintre ea şi ministrul de interne în jurul problemei în a cui competență cade numirea şi destituirea unui comisar de poliție. Vedem astfel că în tot acest răstimp partidul ordinii a fost nevoit, din cauza poziției lui echivoce, să-şi fărîmițeze lupta împotriva puterii executive şi s-o transforme într-o simplă vorbărie, reducînd-o la meschine ciorovăieli în legătură cu limitele competenței, la şicane şi certuri în jurul delimitării atribuțiilor, făcînd din cele mai searbăde chestiuni de formă principalul conținut al activității sale. El nu îndrăzneşte să primească lupta în momentul cînd aceasta are o importanță principială, cînd puterea executivă s-a dat într-adevăr de gol şi cînd cauza Adunării naționale ar fi şi cauza națiunii. Prin aceasta ar fi dat națiunii semnalul de pornire, dar partidul ordinii nu se teme de nimic mai mult decît ca națiunea să se pună în mişcare. De aceea, în astfel de ocazii el respinge propunerile Montagnei şi trece la ordinea de zi. După ce chestiunea litigioasă este în felul acesta abandonată în ansamblul ei, puterea executivă aşteaptă liniştită momentul în care sub cele mai meschine şi mai neînsemnate motive s-o poată relua, atunci cînd ea nu mai prezintă, ca să zicem aşa, decît un interes strict parlamentar. Atunci răbufneşte furia reținută a partidului ordinii, atunci smulge cortina din fața culiselor, îi smulge masca preşedintelui, declară republica în primejdie; dar atunci şi patosul său pare deplasat, iar motivul luptei apare doar ca un pretext ipocrit sau ca ceva pentru care nu merită să lupți. Furtuna parlamentară se transformă într-o furtună într-un pahar cu apă, lupta devine intrigă, ciocnirea scandal. În timp ce clasele revoluționare urmăresc cu bucurie răutăcioasă umilirea Adunării naționale, căci ele se entuziasmează pentru prerogativele parlamentare ale acesteia în aceeaşi măsură în care se entuziasmează Adunarea pentru libertățile publice, burghezia din afara parlamentului nu înțelege cum de poate burghezia din parlament să-şi irosească timpul în certuri atît de meschine, tulburînd liniştea printr-o rivalitate atît de lamentabilă cu preşedintele. Ea e dezorientată de o asemenea strategie potrivit căreia se încheie pace în clipa cînd toată lumea se aşteaptă la război şi se porneşte la atac în clipa cînd toată lumea crede că pacea a fost încheiată.

La 20 decembrie Pascal Duprat îl interpelează pe ministrul de interne în chestiunea loteriei lingourilor de aur. Această loterie era „o fiică a cîmpiilor Elisée“[N174]; Bonaparte şi acoliții săi o dăruiseră lumii, iar prefectul de poliție Carlier o luase sub protecția sa oficială, cu toate că legislația franceză interzice orice loterii, cu excepția celor în scopuri de binefacere. Au fost emise 7.000.000 de lozuri a un franc bucata, beneficiul fiind destinat, chipurile, pentru trimiterea vagabonzilor parizieni în

PDFmyURL.com

California. Pe de o parte, goana după aur trebuia să înlocuiască visurile socialiste ale proletariatului parizian, iar mirajul lozului cel mare trebuia să înlocuiască doctrinarul drept la muncă. Fireşte că strălucirea lingourilor de aur californian făcea ca muncitorii parizieni să nu mai remarce francii modeşti care le erau subtilizaţi din buzunare. În esenţă era vorba pur şi simplu de o escrocherie. Vagabonzii care voiau să descopere minele de aur californian fără a se mişca din Paris erau însuşi Bonaparte şi gaşca lui înglodată în datorii. Cele 3.000.000 acordate de Adunarea naţională fuseseră risipite în chefuri, aşa că, într-un mod sau altul, casa trebuia din nou umplută. În zadar deschisese Bonaparte o listă de subscripţie naţională pentru construirea unor aşa-zis cités ouvrières[9], în fruntea căreia figura el însuşi cu o sumă importantă. Burghezii fără inimă au aşteptat cu neîncredere ca el să verse suma pe care a subscris-o, şi întrucît acest vărsămînt, bineînţeles, nu a fost efectuat, speculaţia cu fantasmagoricele castele socialiste a căzut baltă. Lingourile de aur au avut mai mult succes. Bonaparte et Co. nu s-au mulţumit numai să bage în buzunar o parte din diferenţa dintre cele 7.000.000 şi valoarea lingourilor puse la loterie; ei au mai fabricat şi lozuri false, emiţînd cîte 10, 15, chiar 20 de lozuri pe acelaşi număr, operaţie financiară care se încadra perfect în spiritul Societăţii lui 10 decembrie! Aici Adunarea naţională nu-l mai avea în faţă pe preşedintele fictiv al republicii, ci pe Bonaparte în carne şi oase. Aici ea îl putea prinde asupra faptului, în conflict nu cu constituţia, ci cu Code pénal. Dacă în urma interpelării lui Duprat s-a trecut la ordinea de zi, aceasta s-a întîmplat nu numai pentru că propunerea lui Girardin de a se declara „satisfait “[10] îi reamintea partidului ordinii corupţia sistematică care domnea în propriile lui rînduri. Burghezul, şi mai ales burghezul ridicat la rangul de om de stat, îşi completează josnicia sa în chestiunile practice printr-o emfază teoretică. Ca om de stat, el devine, ca şi puterea de stat care i se opune, o fiinţă superioară, împotriva căreia nu poţi lupta decît cu mijloace superioare, sacramentale.

Bonaparte, care, ca boem, ca lumpenproletar princiar, avea asupra burghezului mişel avantajul că putea duce lupta cu mijloace josnice, a văzut acum — după ce Adunarea îl ajutase cu propriile ei mîini să treacă peste terenul lunecos al banchetelor militare, al paradelor, al Societăţii lui 10 decembrie şi, în sfîrşit, al codului penal — că a sosit momentul în care poate să treacă de la defensiva aparentă la ofensivă. Puţin îi păsa de micile înfrîngeri suferite între timp de ministrul de justiţie, de ministrul de război, de ministrul de marină şi de ministrul de finanţe, înfrîngeri prin care Adunarea naţională îşi manifesta, bodogănind, nemulţumirile. El nu numai că i-a împiedicat pe miniştri să demisioneze şi să

PDFmyURL.com

recunoască astfel subordonarea puterii executive față de parlament. El putea desăvîrşi acum ceea ce începuse în timpul vacanței parlamentare: separarea forței militare de parlament, *demiterea lui Changarnier*.

Un ziar al Elyseului a publicat un ordin de zi adresat, chipurile, în cursul lunii mai diviziei întîi, deci ca emanînd de la Changarnier, prin care se recomandă ofițerilor ca, în cazul unei rebeliuni, să nu-i cruțe pe trădătorii din propriile lor rînduri, să-i împuşte pe loc şi să refuze să pună trupele la dispoziția Adunării naționale în caz că ea le-ar solicita. La 3 ianuarie 1851 guvernul este interpelat asupra acestui ordin de zi. Pentru cercetarea chestiunii el cere un răgaz mai întîi de 3 luni, apoi de o săptămînă, în sfîrşit numai de 24 de ore. Adunarea insistă să obțină o explicație imediată. Changarnier se ridică şi declară că acest ordin de zi n-a existat niciodată. El adaugă că e gata oricînd să dea curs apelurilor Adunării naționale şi că, în cazul unui conflict, ea poate conta pe el. Adunarea primeşte declarația cu ropote de aplauze şi îi dă un vot de încredere. Punîndu-se sub protecția personală a unui general, ea abdică, decretează propria ei neputință şi atotputernicia armatei. Generalul se înşală însă atunci cînd îi pune la dispoziție împotriva lui Bonaparte o forță pe care el o deține numai ca feudă de la acelaşi Bonaparte şi cînd, la rîndul său, aşteaptă protecție de la acest parlament, de la protejatul său, care are el însuşi nevoie de protecție. Changarnier crede însă în puterea misterioasă cu care burghezia l-a învestit la 29 ianuarie 1849. El se consideră o a treia putere pe lîngă celelalte două puteri în stat. El împărtăşeşte soarta celorlalți eroi sau, mai bine-zis, a celorlalți sfinți ai acestei epoci, a căror măreție constă doar în marea faimă interesată pe care le-o creează partidul lor şi care se prăbuşesc şi se transformă în figuri mediocre de îndată ce împrejurările le cer să înfăptuiască minuni. Lipsa de credință este, în genere, duşmanul de moarte al acestor pretinşi eroi şi veritabili sfinți. De aici solemna lor indignare morală împotriva mucaliților şi zeflemiştilor lipsiți de entuziasm.

În aceeaşi seară miniştrii sînt convocați la Elysée. Bonaparte cere cu insistență demiterea lui Changarnier; cinci miniştri refuză s-o semneze. „Moniteur“ anunță o criză de guvern, iar presa partidului ordinii amenință cu formarea unei armate parlamentare sub comanda lui Changarnier. Partidul ordinii avea dreptul constituțional să facă acest pas. El nu avea decît să-l numească pe Changarnier preşedinte al Adunării naționale şi să aducă oricîte trupe ar fi fost necesare pentru securitatea acesteia. El putea face

PDFmyURL.com

acest lucru cu atît mai mult cu cît Changarnier se mai găsea efectiv în fruntea armatei şi a Gărzii naţionale din Paris şi abia aştepta să fie chemat împreună cu armata. Presa bonapartistă nici nu îndrăznea măcar să conteste dreptul Adunării naţionale de a chema direct trupele, scrupul juridic care, în condiţiile date, nu promitea nici un succes. E foarte probabil că armata ar fi dat ascultare ordinului Adunării naţionale, dacă ţinem seama de faptul că Bonaparte a trebuit să caute 8 zile în tot Parisul pentru a găsi, în sfîrşit, doi generali — Baraguay-d'Hilliers şi St.-Jean d'Angely — care să se declare dispuşi să contrasemneze demiterea lui Changarnier. Dar e mai mult decît îndoielnic că partidul ordinii ar fi găsit în propriile sale rînduri şi în parlament numărul necesar de voturi pentru luarea unei atare hotărîri, dacă ţinem seama de faptul că 8 zile mai tîrziu 286 de deputaţi s-au desprins de partid şi că chiar în decembrie 1851, în ceasul hotărîrii supreme, Montagne a respins o propunere asemănătoare. Totuşi, poate că burgravii ar mai fi reuşit şi acum să antreneze masele partidului lor la un act de eroism care consta în a se adăposti îndărătul unui zid de baionete şi în a accepta serviciile unei armate care dezertase în lagărul lor. Dar, în loc de aceasta, domnii burgravi se duc în seara zilei de 6 ianuarie la Elysée, pentru ca prin argumentări şi considerente diplomatice să-l facă pe Bonaparte să renunţe la demiterea lui Changarnier. Cînd vrei să convingi pe cineva, recunoşti că e stăpîn pe situaţie. Bonaparte, încurajat de acest demers al burgravilor, numeşte la 12 ianuarie un nou guvern, în care rămîn conducătorii celui vechi, Fould şi Baroche. St.-Jean d'Angely devine ministru de război, „Moniteur“ publică decretul de demitere a lui Changarnier, ale cărui atribuţii sînt împărţite între Baraguay-d'Hilliers, care primeşte comanda diviziei întîi, şi Perrot, care primeşte comanda Gărzii naţionale. „Bastionul societăţii“ a fost demis, şi dacă din această cauză nu s-a făcut gaură în cer, în schimb s-au urcat cursurile la bursă.

Refuzînd armata care i se pusese la dispoziţie în persoana lui Changarnier şi dînd-o astfel, irevocabil, pe mîna preşedintelui, partidul ordinii a dovedit că burghezia şi-a pierdut capacitatea de a guverna. Nu mai exista un guvern parlamentar. Pierzînd acum şi autoritatea asupra armatei şi Gărzii naţionale, ce mijloace de constrîngere îi mai rămîneau pentru a apăra totodată puterea uzurpată a parlamentului asupra poporului şi puterea constituţională a parlamentului împotriva preşedintelui? Nici unul. Nu-i mai rămînea decît să apeleze la principii neputincioase, pe care el însuşi le considerase doar ca nişte reguli generale pe care le prescrii altora ca să te poţi mişca tu însuţi cu atît mai în voie. Cu

PDFmyURL.com

demiterea lui Changarnier, cu trecerea forţei militare în mîinile lui Bonaparte, se încheie prima parte a perioadei de care ne ocupăm, perioada luptei dintre partidul ordinii şi puterea executivă. Războiul dintre cele două puteri este acum declarat oficial, este purtat fățiş, dar abia după ce partidul ordinii a pierdut armele şi soldații. Fără guvern, fără armată, fără popor, fără opinie publică, nemaifiind — după promulgarea legii ei electorale de la 31 mai — reprezentanta națiunii suverane, fără ochi, fără urechi, fără dinți, fără nimic. Adunarea națională s-a transformat treptat într-un *parlament de tipul vechilor parlamente franceze*[N175], silit să lase treburile pe seama guvernului şi să se mulțumească să facă, bodogănind, întîmpinări post festum[11].

Partidul ordinii întîmpină noul guvern cu o furtună de indignare. Generalul Bedeau reaminteşte indulgența de care dăduse dovadă comisia permanentă în timpul vacanței şi scrupulele excesive care o făcuseră să renunțe la publicarea proceselor sale verbale. Ministrul de interne insistă acum el însuşi ca aceste procese-verbale să fie date publicității, care acum, bineînțeles, au devenit searbăde ca apa stătută, nedezvăluind nici un fapt nou şi nefăcînd nici un efect asupra publicului blazat. În urma propunerii lui Remusat, Adunarea națională se retrage în birourile ei şi numeşte un „Comitet pentru măsuri extraordinare“. Parisul iese cu atît mai puțin din făgaşul vieții sale obişnuite, cu cît în acest moment comerțul e în floare, manufacturile lucrează, prețul cerealelor e scăzut, alimente sînt din belşug, iar la casele de economii se fac zilnic noi depuneri. „Măsurile extraordinare“ pe care parlamentul le anunțase cu atîta zgomot se reduc la 18 ianuarie la un vot de neîncredere dat miniştrilor, fără a se aminti măcar de generalul Changarnier. Partidul ordinii era constrîns să-şi redacteze în acest fel hotărîrea pentru a-şi asigura voturile republicanilor, care, din toate măsurile guvernului, aprobau tocmai demiterea lui Changarnier, pe cînd partidul ordinii nu putea de fapt blama celelalte acte ale guvernului, pe care i le dictase el însuşi.

Votul de neîncredere de la 18 ianuarie a fost adoptat cu 415 voturi contra 286. El a fost deci obținut numai printr-o coaliție a legitimiştilor şi orleaniştilor declarați cu republicanii puri şi Montagne. Votul a dovedit astfel că partidul ordinii nu pierduse numai guvernul, nu pierduse numai armata, ci în conflictele cu Bonaparte îşi pierduse şi majoritatea sa parlamentară independentă; că un grup de deputați dezertase din lagărul său dintr-un fanatic spirit de conciliere, de teama luptei, din cauza oboselii, din

PDFmyURL.com

ataşament familial faţă de lefurile de stat atît de scumpe lor, din calculele pe care şi le făceau în legătură cu portofoliile ministeriale pe cale de a deveni vacante (Odilon Barrot) sau din cauza egoismului meschin care-l îndeamnă totdeauna pe burghezul de rînd să sacrifice interesul general al clasei sale cutărui sau cutărui motiv personal. Din capul locului, deputaţii bonapartişti mergeau împreună cu partidul ordinii numai la lupta împotriva revoluţiei. Şeful partidului catolic, Montalembert, îşi aruncase încă de pe atunci influenţa în balanţă în favoarea lui Bonaparte, deoarece îşi pierduse încrederea în vitalitatea partidului parlamentar. În sfîrşit, şefii acestui partid, orleanistul Thiers şi legitimistul Berryer, se vedeau constrînşi să se proclame pe faţă republicani, să recunoască că inima lor bate pentru rege, dar raţiunea lor este de partea republicii, că republica parlamentară este unica formă posibilă de dominaţie a întregii burghezii, într-un cuvînt, ei se vedeau constrînşi să înfiereze în ochii clasei burgheze însăşi drept intrigă, pe cît de periculoasă pe atît de nechibzuită, planurile de restauraţie pe care continuau să le făurească în spatele parlamentului.

Votul de neîncredere de la 18 ianuarie lovea în miniştri, şi nu în preşedinte. Dar nu guvernul, ci preşedintele îl destituise pe Changarnier. Trebuia oare partidul ordinii să pună sub acuzare pe Bonaparte însuşi? Pentru aspiraţiile lui de restauraţie? Dar acestea nu făceau decît să completeze aspiraţiile de restauraţie ale propriilor săi membri. Pentru acţiunile lui complotiste cu ocazia paradelor militare şi în cadrul Societăţii lui 10 decembrie? Dar membrii lui înmormîntaseră de mult aceste chestiuni sub vraful treburilor curente de pe ordinea de zi. Pentru demiterea eroului de la 29 ianuarie şi de la 13 iunie, a omului care în mai 1850 ameninţase că în caz de răscoală va da foc Parisului din toate părţile? Aliaţii lor din Montagne şi Cavaignac nu le-au permis măcar să încurajeze prin condoleanţe oficiale pe „bastionul“ prăbuşit „al societăţii“. Ei înşişi nu puteau contesta preşedintelui dreptul constituţional de a-i demite pe generali. Erau furioşi numai pentru că acesta uzase în mod antiparlamentar de dreptul său constituţional. N-au folosit ei mereu în mod anticonstituţional prerogativa lor parlamentară mai ales cu ocazia abrogării votului universal? Nu le rămînea deci decît să se menţină strict în limitele parlamentare. Şi numai acea boală caracteristică care a bîntuit de la 1848 încoace pe tot continentul, *cretinismul parlamentar*, care îi ţintuieşte pe cei atinşi de ea într-o lume imaginară, răpindu-le orice raţiune, orice memorie, orice înţelegere a lumii aspre din afară, numai acest cretinism parlamentar a putut face ca partidul ordinii, care distrusese cu propriile lui mîini toate condiţiile puterii parlamentare — şi în lupta cu celelalte clase fusese

PDFmyURL.com

silit să le distrugă —, să mai considere victoriile lui parlamentare drept victorii şi să creadă că lovea pe preşedinte atunci cînd dădea în miniştri. Prin aceasta el i-a dat doar prilejul lui Bonaparte să umilească din nou Adunarea națională în ochii națiunii. La 20 ianuarie „Moniteur“ anunța că demisia întregului guvern a fost primită. Sub pretextul că nici un partid parlamentar nu ar mai deține majoritatea, — după cum a dovedit votul de la 18 ianuarie, acest rod al coaliției dintre Montagne şi regalişti —, şi că trebuie aşteptată constituirea unei noi majorități, Bonaparte a numit un aşa-zis guvern de tranziție din care nu făcea parte nici un membru al parlamentului şi care era format în întregime din persoane absolut necunoscute şi nulități, un guvern de simpli impiegați şi conțopişti. Acum partidul ordinii n-avea decît să -şi irosească forțele în jocul cu aceste marionete, iar puterea executivă nu mai socotea necesar să aibă o reprezentanță serioasă în Adunarea națională. Bonaparte concentra cu atît mai evident întreaga putere executivă în propria sa persoană; el avea un cîmp de acțiune cu atît mai mare pentru exploatarea acestei puteri potrivit scopurilor sale, cu cît miniştrii săi erau în mai mare măsură simpli figuranți.

Partidul ordinii, coalizat cu Montagne, s-a răzbunat respingînd propunerea de a aloca preşedintelui o dotație de 1.800.000 de franci, propunere pe care capul Societății lui 10 decembrie le-a poruncit impiegaților lui din guvern s-o facă. De data aceasta a hotărît o majoritate de numai 102 voturi, deci de la 18 ianuarie partidul ordinii a mai pierdut 27 de voturi; descompunerea lui continua. În acelaşi timp, pentru ca să nu existe nici o clipă vreun dubiu asupra semnificației coaliției sale cu Montagne, partidul ordinii n-a vrut nici măcar să pună în discuție o propunere semnată de 189 de membri ai Montagnei de a se acorda o amnistie generală delincvenților politici. A fost suficient ca ministrul de interne, un oarecare Vaïsse, să declare că liniştea nu ar fi decît aparentă, că s-ar desfăşura o puternică agitație subversivă, că s-ar organiza societăți secrete omniprezente, că ziarele democrate s-ar pregăti să reapară, că din departamente ar sosi ştiri nefavorabile, că emigranții din Geneva s-ar afla în fruntea unui complot ale cărui fire, trecînd prin Lyon, se întind în tot sudul Franței, că Franța s-ar afla în pragul unei crize industriale şi comerciale, că fabricanții din Roubaix ar fi redus orele de lucru, că deținuții de la Belle-Ile[N176] s-ar fi răsculat, era suficient ca pînă şi un oarecare Vaïsse să evoce spectrul roşu, pentru ca partidul ordinii să respingă fără dezbateri o propunere care ar fi asigurat Adunării naționale o imensă popularitate şi l-ar fi aruncat din nou pe Bonaparte în brațele ei. În loc să se lase intimidat de către puterea executivă cu perspectiva unor noi tulburări, partidul ordinii ar fi trebuit mai degrabă să lase un

PDFmyURL.com

cîmp de acțiune cît de mic luptei de clasă, pentru a menține dependența puterii executive față de el. Dar partidul ordinii nu se simțea în stare să se joace cu focul.

Între timp, aşa-zisul guvern de tranziție a continuat să vegeteze pînă la mijlocul lunii aprilie. Bonaparte hărțuia şi prostea Adunarea națională mereu cu alte combinații guvernamentale. Ba dădea să se înțeleagă că ar intenționa să formeze un guvern republican cu Lamartine şi Billault, ba unul parlamentar cu inevitabilul Odilon Barrot, al cărui nume nu poate lipsi ori de cîte ori e nevoie de un nătăfleț, ba un guvern legitimist cu Vatimesnil şi Benoist d'Azy, ba unul orleanist cu Maleville. Montînd astfel diferitele fracțiuni ale partidului ordinii una împotriva alteia şi speriind întregul partid cu perspectiva unui guvern republican şi cu restabilirea, inevitabilă în acest caz, a votului universal, Bonaparte insuflă totodată burgheziei convingerea că eforturile lui sincere în vederea formării unui guvern parlamentar dau greş din cauza intransigenței fracțiunilor regaliste. Burghezia cerea însă cu atît mai vehement un „guvern de mînă forte“ şi găsea că e cu atît mai de neiertat ca Franța să fie lăsată „fără administrație“, cu cît o criză comercială generală, care părea că se apropie, recruta pentru socialism adepți la oraşe, aşa cum prețul ruinător de scăzut al cerealelor îi recruta la țară. Pe zi ce trecea comerțul stagna tot mai mult şi numărul celor fără de lucru sporea văzînd cu ochii; la Paris cel puțin 10.000 de muncitori au ajuns muritori de foame, la Rouen, Mulhouse, Lyon, Roubaix, Tourcoing, St.-Etienne, Elbeuf etc. nenumărate fabrici au încetat lucrul. În aceste împrejurări Bonaparte a putut îndrăzni să restaureze, la 11 aprilie, guvernul de la 18 ianuarie, dînd ca întăriri domnilor Rouher, Fould, Baroche etc. pe domnul Leon Faucher, pe care în ultimele ei zile Adunarea constituantă l-a stigmatizat în unanimitate, cu excepția a cinci voturi ministeriale, printr-un vot de neîncredere pentru difuzarea unor telegrame false. Adunarea națională a repurtat deci la 18 ianuarie o victorie asupra guvernului; ea luptase timp de trei luni cu Bonaparte, pentru ca la 11 aprilie Fould şi Baroche să-l poată primi pe puritanul Faucher, ca al treilea, în cîrdăşia guvernamentală.

În noiembrie 1849 Bonaparte s-a mulțumit cu un guvern *neparlamentar*, în ianuarie 1851 cu unul *extraparlamentar*; la 11 aprilie el s-a simțit destul de puternic ca să alcătuiască un guvern *antiparlamenta*r, care întrunea în chip armonios voturile de neîncredere ale ambelor adunări, ale Constituantei şi ale Adunării legislative, ale celei republicane şi celei regaliste. Această gradație a

PDFmyURL.com

guvernelor era termometrul cu care parlamentul putea măsura scăderea propriei sale temperaturi vitale. Ea scăzuse într-atît la finele lui aprilie, încît Persigny a putut să-i propună lui Changarnier, în cursul unei întrevederi personale, să treacă de partea preşedintelui. Bonaparte, l-a asigurat el, consideră influența Adunării naționale complet anihilată, şi proclamația care urmează să fie dată publicității după mereu proiectata, dar întîmplător din nou amînata lovitură de stat, e gata pregătită. Changarnier a transmis conducătorilor partidului ordinii această sentință de moarte, dar cine să creadă că muşcătura de ploşniță poate fi mortală? Şi parlamentul, aşa înfrînt, descompus, în agonie cum era, tot nu se putea hotărî să vadă în duelul său cu grotescul şef al Societății lui 10 decembrie altceva decît un duel cu o ploşniță. Bonaparte a răspuns însă partidului ordinii cu riposta dată de Agesilau regelui Agis: „*Îți par furnică, dar va veni vremea cînd voi fi leu*“[N177].

VI

---

1). - desfrînați. - *Nota trad. Editurii Politice*

2). - întreținuți. - *Nota trad. Editurii Politice*

3). - fără nici o înfrumusețare. - *Nota trad. Editurii Politice*

4). - „Trăiască împăratul!“ - *Nota trad. Editurii politice*

PDFmyURL.com

5). - „Trăiască Napoleon! Trăiască cîrnații!“ - *Nota trad. Editurii politice*

6). - chestiuni arzătoare. - *Nota trad. Editurii politice*

7). 1848. - *Nota red. Editurii politice*

8). De 1 spre 2 decembrie 1851. - *Nota red. Editurii politice*

9). - oraşe muncitoreşti. - *Nota trad. Editurii politice*

10). - „satisfăcut“. - *Nota trad. Editurii politice*

11). - după sărbătoare, adică cu întîrziere. - *Nota trad. Editurii politice*

[N170]. Este vorba de încercările făcute de Ludovic Bonaparte în perioada monarhiei din iulie de a înfăptui o lovitură de stat printr-o rebeliune militară. La 30 octombrie 1836, ajutat de cîțiva ofițeri de orientare bonapartistă, el a reuşit să antreneze într-o rebeliune două regimente de artilerie din garnizoana Strasbourg; rebelii au fost însă dezarmați după cîteva ore. Ludovic Bonaparte a fost arestat şi expulzat în America. La 6 august 1840, folosindu-se de o anumită recrudescență a stării de spirit bonapartiste în Franța, el a debarcat cu o ceată de complotişti la Boulogne, încercînd să provoace o rebeliune a soldaților din garnizoana locală. Această tentativă s-a soldat şi ea cu un eşec total. Ludovic Bonaparte, condamnat la închisoare pe viață, a evadat în 1846, fugind în Anglia. - *Nota red. Editurii Politice (nota 170, vol. 1)*

[N171]. *Cerințele pedante ale etichetei teatrale franceze* cereau ca o dramă — la fel ca şi lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 — să se limiteze la o *singură* acțiune, care să se desfăşoare *într-o singură* zi şi *într-un singur* loc. - *Nota red. Editurii Politice (nota 171, vol. 1)*

[N172]. *Atelierele naționale* au fost înființate îndată după revoluția din februarie 1848 printr-un decret al guvernului provizoriu francez, în care predominau republicanii burghezi. Prin această măsură se urmărea, pe de o parte, discreditarea în rîndurile muncitorimii a ideilor lui Louis Blanc cu privire la organizarea muncii, iar pe de altă parte folosirea muncitorilor din atelierele naționale, organizate în spirit militar, în lupta împotriva proletariatului revoluționar. Dar prin faptul că planul provocator de dezbinare a clasei muncitoare a dat greş şi printre muncitorii ocupați în atelierele naționale îşi făcea loc tot mai mult o stare de spirit revoluționară, guvernul burghez a luat o serie de măsuri în vederea desființării atelierelor naționale (reducerea numărului de muncitori, trimiterea lor în provincie pentru a efectua lucrări publice etc.). Aceste măsuri au stîrnit indignarea

PDFmyURL.com

proletariatului parizian, constituind unul dintre motivele izbucnirii insurecției de la Paris din 23—25 iunie, în timpul căreia insurgenții au folosit organizarea militară introdusă în atelierele naționale. După înăbuşirea insurecției, guvernul Cavaignac a decretat la 3 iulie 1848 desființarea atelierelor naționale. - *Nota red. Editurii Politice (nota 172, vol. 1)*

[N173]. *Schufterle şi Spiegelberg* — personaje din drama lui Schiller „Hoții“, tîlhari şi ucigaşi lipsiți de orice principii morale. - *Nota red. Editurii Politice (nota 173, vol. 1)*

[N174]. „*Fiică a cîmpiilor Elisée*“ — Marx face un joc de cuvinte folosind un vers din imnul lui Schiller „Către bucurie“, în care poetul proslăveşte bucuria, fiică a cîmpiilor Elisée (la autorii antici sinonime cu paradisul). Champs Elysées — denumirea bulevardului din Paris unde se afla reşedința lui Ludovic Bonaparte. - *Nota red. Editurii Politice (nota 174, vol. 1)*

[N175]. *Vechile parlamente franceze* — instanțe judiciare superioare în Franța de dinainte de revoluția burgheză de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Parlamente existau într-o serie de oraşe din Franța. Cea mai mare însemnătate o avea parlamentul din Paris, în a cărui atribuție intra înregistrarea decretelor regale şi care avea aşa-numitul drept de demonstrație, adică dreptul de a ridica obiecții împotriva decretelor care contraveneau obiceiurilor şi legilor țării. Opoziția parlamentului era însă lipsită de eficacitate, deoarece prezența regelui la şedințe făcea obligatorie înregistrarea decretelor. - *Nota red. Editurii Politice (nota 175, vol. 1)*

[N176]. Belle-Île — insulă situată în Golful Biscaia; între 1849 şi 1857 a servit drept loc de detențiune pentru condamnații politici; aici erau deținuți îndeosebi muncitorii care au participat la revoluția din iunie 1848 de la Paris, în această închisoare a stat şi Blanqui. - *Nota red. Editurii Politice (nota 176, vol. 1)*

[N177]. Referire la cartea lui Athenaeus (aprox. 200 e.n.) Banchetul sofiştilor“, în care Tachos, faraonul egiptean, i-a demonstrat plastic aliatului său că o statură ridicol de mică nu exclude posibilitatea unor rezultate remarcabile. - *Nota red. Editurii Politice (nota 177, vol. 1)*

PDFmyURL.com

Karl Marx

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte

VI

Coaliția cu Montagne şi cu republicanii puri, la care a trebuit să recurgă partidul ordinii în încercările sale zadarnice de a păstra în mîinile sale forța militară şi de a recuceri conducerea supremă a puterii executive, această coaliție a dovedit în mod incontestabil că el pierduse *majoritatea parlamentar ă* independentă. Simpla putere a calendarului, arătătorul ceasornicului, a dat la 28 mai semnalul totalei lui descompuneri. La 28 mai a început ultimul an do viață al Adunării naționale. Ea trebuia să se hotărască acum fie pentru menținerea fără nici o modificare a constituției, fie pentru revizuirea acesteia. Dar revizuirea constituției nu însemna numai o alegere între dominația burgheziei şi a democrației mic-burgheze, între democrație şi anarhie proletară, republică parlamentară şi Bonaparte; ea însemna totodată o alegere între Orléans şi Bourbon! Astfel a căzut în parlament mărul lui Eris[N178] care trebuia să aprindă pe față conflictul de interese ce dezbina partidul ordinii în fracțiuni vrăjmaşe. Partidul ordinii era o combinație de elemente sociale eterogene. Chestiunea revizuirii constituției crea o temperatură politică la care produsul se descompunea din nou în componentele sale inițiale.

Interesul bonapartiştilor pentru revizuire se explică foarte simplu. Ei voiau înainte de toate să abroge art. 45, care interzicea realegerea lui Bonaparte şi prorogarea puterii lui. Tot atît de simplă părea poziția republicanilor. Ei respingeau categoric orice revizuire, văzînd în revizuire o conspirație generală împotriva republicii. Întrucît dispuneau de *mai mult de o pătrime din voturi* în Adunarea națională şi, conform constituției, erau necesare trei pătrimi din numărul total de voturi pentru a adopta o hotărîre valabila cu privire la revizuire şi a convoca Adunarea care să revizuiască constituția, ei nu aveau decît să -şi numere voturile pentru a fi siguri de izbîndă. Şi erau siguri de izbîndă.

Contrar acestor poziții clare, partidul ordinii se afla pradă unor ireconciliabile contradicții. Dacă

PDFmyURL.com

respingea revizuirea, el punea în primejdie statu-quo-ul, nelăsîndu-i lui Bonaparte decît o singură soluție, aceea a violenței, şi lăsînd Franța, în a doua duminică a lunii mai 1852, în momentul decisiv, în voia anarhiei revoluționare, cu un preşedinte care îşi pierduse autoritatea, cu un parlament care nu o mai avea de mult şi cu un popor care avea de gînd s-o recucerească. Dacă vota pentru revizuire pe cale constituțională, ştia că votează degeaba şi că, conform constituției, va eşua din cauza vetoului republicanilor. Dacă, contrar prevederilor constituției, declara valabilă simpla majoritate de voturi, putea spera să țină în frîu revoluția numai dacă se supunea necondiționat bunului plac al puterii executive; prin aceasta el îl făcea pe Bonaparte stăpîn pe constituție, pe revizuire şi chiar pe partid. O revizuire parțială, care ar fi prelungit puterea preşedintelui, pregătea calea uzurpării imperiale. O revizuire generală, care ar fi scurtat existența republicii, ducea la un conflict inevitabil între revendicările dinastice, căci condițiile pentru o restaurație bourbonistă şi cele pentru o restaurație orleanistă nu numai că erau diferite, dar se excludeau reciproc.

Republica parlamentară era mai mult decît terenul neutru pe care cele două fracțiuni ale burgheziei franceze, legitimiştii şi orleaniştii, marea proprietate funciară şi industria, puteau coexista cu drepturi egale. Ea era condiția inevitabilă a dominației lor comune, unica formă de stat în care interesul lor general de clasă putea să-şi subordoneze în acelaşi timp pretențiile diferitelor lor fracțiuni, ca şi toate celelalte clase sociale. Ca regalişti, ei cădeau din nou în vechiul lor antagonism, în lupta pentru supremația proprietății funciare sau a banului, iar cea mai înaltă expresie a acestui antagonism, personificarea lui, erau înşişi regii lor, dinastiile lor. De aici împotrivirea partidului ordinii față de *rechemarea Bourbonilor*.

Deputatul orleanist Creton propusese în mod regulat, în 1849, 1850 şi 1851, abrogarea decretului de exilare a familiilor regale. Cu aceeaşi regularitate parlamentul oferea spectacolul unei adunări de regalişti care închideau cu încăpățînare regilor lor exilați porțile prin care s-ar fi putut reîntoarce. Richard al III-lea l-a asasinat pe Henric al VI-lea, spunînd că e prea bun pentru această lume şi că locul lui e în cer. Regaliştii declarau că Franța e prea rea pentru ca să-şi recapete regii. Prin forța împrejurărilor, ei s-au văzut nevoiți să devină republicani şi să sancționeze în repetate rînduri hotărîrea poporului care îi exila pe regii lor din Franța.

PDFmyURL.com

Revizuirea constituției — şi împrejurările impuneau ca această chestiune să fie pusă în discuție — periclita republica şi totodată dominația comună a ambelor fracțiuni burgheze, trezind, o dată cu posibilitatea restaurării monarhiei, rivalitatea intereselor pe care aceasta le-a reprezentat cu precădere în mod alternativ, precum şi lupta pentru supremația unei fracțiuni asupra celeilalte. Diplomații partidului ordinii sperau să pună capăt luptei printr-o contopire a ambelor dinastii, printr-o aşa-zisă *fuziune* a partidelor regaliste şi a caselor lor regale. Adevărata fuziune a restaurației şi a monarhiei din iulie era republica parlamentară, în care se ştergeau culorile orleaniste şi cele legitimiste şi în care diferitele feluri de burghezi dispăreau în burghezul ca atare, în burghezul ca reprezentant al speciei. Acum însă orleanistul trebuia să devină legitimist, iar legitimistul orleanist. Regalitatea, personificare a antagonismului lor, trebuia să întruchipeze unitatea lor; expresia intereselor lor exclusiviste de fracțiune trebuia să devină expresia interesului lor comun de clasă, monarhia trebuia să realizeze ceea ce putea realiza şi realizase numai desființarea ambelor monarhii, adică republica. Aceasta era piatra filozofală pe care alchimiştii partidului ordinii îşi frămîntau mintea s-o descopere. Ca şi cum monarhia legitimă ar putea vreodată să devină monarhia burgheziei industriale sau regalitatea burgheză regalitatea aristocrației funciare ereditare. Ca şi cum proprietatea funciară şi industria ar putea fraterniza sub *aceeaşi* coroană, cînd coroana nu putea sta decît pe un singur cap, fie pe capul fratelui mai mare, fie pe acela al fratelui mai mic. Ca şi cum s-ar putea, în genere, împăca industria cu proprietatea funciară atîta timp cît ultima nu se hotărăşte să devină ea însăşi industrială, Dacă Henric al V-lea ar muri mîine, contele de Paris n-ar deveni pentru acest motiv regele legitimiştilor, afară doar dacă ar înceta să fie regele orleaniştilor. Filozofii fuziunii însă, care ridicau tonul pe măsură ce chestiunea revizuirii constituției trecea pe primul plan, care-şi făcuseră din ziarul „Assemblée nationale“ un organ cotidian oficial şi care chiar în acest moment (februarie 1852) s-au pus din nou pe lucru, îşi explicau toate dificultățile prin rezistența şi rivalitatea celor două dinastii. Încercările de a împăca familia Orléans cu Henric al V-lea, începute după moartea lui Ludovic-Filip, dar făcute, ca toate intrigile dinastice, numai în timpul vacanțelor Adunării naționale, în antracte, în culise — mai degrabă cochetărie sentimentală cu superstiția tradițională decît preocupare serioasă —, aceste încercări se transformau de astă dată într-un spectacol de gală, prezentat de partidul ordinii nu ca un spectacol de amatori ca pînă acum, ci pe scena publică. Curierii zburau de la Paris la Veneția, de la Veneția la Claremont, de la Claremont la Paris. Contele de Chambord lansează un manifest în care anunța, „avînd sprijinul tuturor membrilor familiei sale“, nu restaurația sa, ci

PDFmyURL.com

restaurația „națională“. Orleanistul Salvandy se aruncă la picioarele lui Henric al V-lea. Şefii legitimişti Berryer, Benoist d'Azy, St.-Priest pleacă la Claremont pentru a îndupleca familia de Orléans, în zadar însă. Fuzioniştii îşi dau prea tîrziu seama că interesele ambelor fracțiuni burgheze nici nu pierd din exclusivism, nici nu devin mai conciliante atunci cînd se ascut, luînd forma unor interese de familie, a intereselor a două case regale. Dacă Henric al V-lea îl recunoştea drept urmaş pe contele de Paris — unicul succes pe care îl putea avea, în cel mai bun caz, fuziunea — casa de Orléans nu dobîndea nici un drept peste ceea ce îi era de acum asigurat prin faptul că Henric al V-lea nu avea copii; în schimb pierdea toate drepturile cîştigate prin revoluția din iulie. Ea renunța la vechile sale drepturi, la toate titlurile smulse într-o luptă de aproape 100 de ani ramurii mai vechi a Bourbonilor; ea renunța la prerogativa sa istorică, prerogativa regalității moderne, în favoarea prerogativei bazate pe arborele său genealogic. Fuziunea nu era deci nimic altceva decît abdicarea de bunăvoie a casei de Orléans, renunțarea acesteia la drepturile sale în favoarea legitimismului, o revenire pocăită de la biserica de stat protestantă la cea catolică. O revenire care nici măcar n-ar fi readus-o pe tronul pierdut, ci pe treptele tronului pe care se născuse. Vechii miniştri orleanişti, Guizot, Duchâtel etc., care s-au grăbit şi ei să se ducă la Claremont pentru a pleda cauza fuziunii, nu erau de fapt decît exponenți ai mahmurelei lăsate de revoluția din iulie, ai decepției provocate de monarhia burgheză şi de monarhia burghezilor, ai credinței superstițioase în legitimitate ca ultim talisman împotriva anarhiei. În închipuirea lor, ei erau mijlocitori între casa de Orléans şi Bourboni; în realitate nu erau decît nişte orleanişti renegați, iar prințul de Joinville i-a primit ca atare. În schimb, fracțiunea viabilă, combativă a orleaniştilor, Thiers, Baze etc., a convins cu atît mai uşor familia lui Ludovic-Filip că —, din moment ce orice restaurare directă a monarhiei presupune fuziunea celor două dinastii, iar o asemenea fuziune presupune renunțarea casei de Orléans la drepturile ei —, este întru totul în spiritul tradiției strămoşilor ei să recunoască în mod provizoriu republica şi să aştepte pînă cînd evenimentele vor permite transformarea fotoliului prezidențial în tron. A fost răspîndit prin țară zvonul despre candidatura lui Joinville la postul de preşedinte al republicii; curiozitatea publicului a fost atîțată, iar cîteva luni mai tîrziu, în septembrie, după respingerea revizuirii constituției, această candidatură a fost proclamată în mod oficial.

Astfel încercarea unei fuziuni regaliste între orleanişti şi legitimişti nu numai că a eşuat, dar a distrus şi *fuziunea* lor *parlamentară*, forma republicană a unirii lor, descompunînd din nou partidul ordinii în

PDFmyURL.com

componentele sale inițiale. Dar cu cît înstrăinarea dintre Claremont şi Veneția creştea, cu cît slăbea înțelegerea dintre ei şi cîştiga teren agitația în favoarea lui Joinville, cu atît mai febrile şi mai serioase deveneau tratativele dintre Faucher, ministrul lui Bonaparte, şi legitimişti.

Descompunerea partidului ordinii nu s-a limitat la elementele lui de bază. Fiecare dintre cele două mari fracțiuni se descompunea, la rîndul ei, mai departe. Era ca şi cum toate vechile nuanțe, care înainte se ciocneau şi se combăteau înăuntrul fiecăreia dintre cele două tabere, fie în cea legitimistă, fie în cea orleanistă, ar fi prins din nou viață, asemenea infuzorilor uscați care au venit în contact cu apa, ca şi cum ar fi recăpătat destulă forță vitală pentru a forma grupe proprii cu interese antagoniste de sine stătătoare. Legitimiştii evocau vechile dispute dintre Tuilerii şi pavilionul Marsan[N179], dintre Villèle şi Polignac. Orleaniştii retrăiau epoca de aur a luptelor cavalereşti dintre Guizot, Molé, Broglie, Thiers şi Odilon Barrot.

Fracțiunea partidului ordinii care milita pentru revizuirea constituției, dar în rîndurile căreia nu exista o unitate de vederi în ceea ce priveşte limitele revizuirii, fracțiune compusă din legitimiştii conduşi de Berryer şi Falloux, pe de o parte, de La Rochejaquelein, pe de altă parte, şi din orleaniştii obosiți de luptă, conduşi de Molé, Broglie, Montalembert şi Odilon Barrot, a convenit cu reprezentanții bonapartişti să depună următoarea moțiune vagă şi concepută în linii largi:

> „Subsemnații deputați, în scopul de a reda națiunii posibilitatea de a-şi exercita pe deplin suveranitatea, propunem revizuirea constituției".

Dar în acelaşi timp ei au declarat în unanimitate, prin raportorul lor Tocqueville, că Adunarea națională nu are dreptul să propună *abolirea republicii*, acest drept fiind rezervat numai camerei convocate în vederea revizuirii constituției. De altminteri, spuneau ei, constituția nu poate fi revizuită decît „*în mod legal*", adică numai în cazul că cele trei pătrimi din voturi prevăzute prin constituție s-ar pronunța în favoarea revizuirii. După şase zile de dezbateri furtunoase, la 19 iulie, aşa cum era de prevăzut, revizuirea a fost respinsă. 446 de voturi au fost pentru, dar 278 au fost contra. Orleaniştii inveterați, ca Thiers, Changarnier etc., au votat cu republicanii şi cu Montagne.

PDFmyURL.com

Majoritatea parlamentului s-a declarat astfel împotriva constituției, dar această constituție însăşi s-a declarat de partea minorității şi pentru obligativitatea hotărîrii ei. Oare nu a pus partidul ordinii atît la 31 mai 1850 cît şi la 13 iunie 1849 majoritatea parlamentară mai presus de constituție? Oare nu se baza toată politica lui de pînă acum pe subordonarea articolelor constituției hotărîrilor majorității? Nu a lăsat el oare în seama democraților superstițioasa credință biblică în litera legii şi nu-i pedepsise pe democrați pentru această superstiție? În momentul de față însă revizuirea constituției nu însemna nimic altceva decît menținerea puterii prezidențiale, aşa cum menținerea constituției nu însemna nimic altceva decît răsturnarea lui Bonaparte. Parlamentul s-a declarat pentru el, dar constituția s-a declarat împotriva parlamentului. Bonaparte acționa deci în spiritul parlamentului, violînd constituția, şi în spiritul constituției, dizolvînd parlamentul.

Parlamentul a declarat constituția şi, o dată cu ea, propria sa dominație „în afara majorității“; el a suprimat prin decizia sa constituția şi a prelungit puterea preşedintelui, declarînd totodată că nici constituția nu poate muri şi nici puterea prezidențială nu poate trăi atîta timp cît mai subzistă parlamentul însuşi. Groparii care trebuiau să-l înmormînteze se aflau la uşă. În timp ce parlamentul era ocupat cu dezbaterile în jurul revizuirii constituției, Bonaparte l-a îndepărtat de la comanda diviziei întîi pe generalul Baraguay-d'Hilliers, care se arăta nehotărît, numind în locul lui pe generalul Magnan, învingătorul de la Lyon, eroul zilelor din decembrie, una dintre creaturile sale, care încă sub Ludovic-Filip se compromisese mai mult sau mai puțin ca partizan al său cu ocazia expediției de la Boulogne.

Partidul ordinii a dovedit prin votul său în chestiunea revizuirii constituției că nu era în stare nici să domine, nici să se supună; nici să trăiască, nici să moară; nici să suporte republica, nici s-o răstoarne; nici să mențină constituția, nici s-o dea peste cap; nici să colaboreze cu preşedintele; nici s-o rupă cu el. De la cine oare aştepta, aşadar, partidul ordinii rezolvarea tuturor acestor contradicții? De la calendar, de la desfăşurarea evenimentelor. El a încetat să-şi mai aroge vreo putere asupra evenimentelor. Prin aceasta el se lăsa în voia evenimentelor, adică în voia puterii căreia, în luptă cu poporul, îi cedase un atribut după altul, pînă a ajuns el însuşi cu totul neputincios față de ea. Iar pentru ca şeful puterii executive să poată elabora cît mai nestingherit planul de luptă împotriva partidului ordinii, ca el să-şi poată întări mijloacele sale de atac, să-şi aleagă uneltele, să-şi consolideze pozițiile, partidul ordinii a hotărît, chiar în

PDFmyURL.com

acest moment critic, să părăsească scena şi să proroge parlamentul pe timp de trei luni, de la 10 august pînă la 4 noiembrie.

Partidul parlamentar nu numai că s-a divizat în cele două mari fracţiuni ale sale şi că aceste fracţiuni s-au descompus fiecare la rîndul ei, dar partidul ordinii din parlament intrase în conflict cu partidul ordinii *din afara* parlamentului. Purtătorii de cuvînt şi cărturarii burgheziei, tribuna şi presa ei, pe scurt ideologii burgheziei şi burghezia însăşi, reprezentanţii şi reprezentaţii, se înstrăinaseră unii de alţii şi nu se mai înţelegeau între ei.

Legitimiştii din provincie, cu mărginitul lor orizont şi nemărginitul lor entuziasm, aduceau şefilor lor, Berryer şi Falloux, acuzaţia de a fi dezertat în lagărul bonapartist şi de a-l fi trădat pe Henric al V-lea. În nevinovăţia lor de crin[1)] credeau în păcatul originar, nu însă în diplomaţie.

Mult mai catastrofală şi mai decisivă a fost ruptura dintre burghezia comercială şi oamenii ei politici. Ea nu le imputa că şi-au renegat principiile, cum le reproşau legitimiştii politicienilor lor, ci, dimpotrivă, că se cramponează de principii devenite inutile.

Am mai arătat mai sus că, de la intrarea lui Fould în guvern, partea burgheziei comerciale, care sub Ludovic-Filip avusese partea leului din putere, *aristocraţia financiară*, a devenit bonapartistă. Fould nu apăra numai interesele lui Bonaparte la bursă, el apăra în acelaşi timp interesele bursei pe lîngă Bonaparte. Poziţia aristocraţiei financiare este în modul cel mai elocvent ilustrată de un citat din organul ei european, „Economist“[N180] de la Londra. În numărul ei din 1 februarie 1851, această revistă publică o corespondenţă din Paris în care se spun următoarele:

> „Acum se spune pretutindeni că Franţa cere înainte de toate linişte. Preşedintele declară acest lucru în mesajul său către Adunarea legislativă, acelaşi lucru răsună ca un ecou de la tribuna Adunării naţionale, este afirmat în presă, proclamat de pe amvon, *dovedit prin sensibilitatea titlurilor de stat la cea mai mică perspectivă de tulburare a liniştei şi prin stabilitatea lor ori de cîte ori puterea executivă învinge*“.

În numărul din 29 noiembrie 1851, „Economist“ declară în numele său propriu:

PDFmyURL.com

„*La toate bursele din Europa, preşedintele este actualmente recunoscut ca sentinelă a ordinii*“.

Aristocrația financiară condamna deci lupta parlamentară a partidului ordinii împotriva puterii executive ca fiind o *tulburare a ordinii* şi saluta orice victorie a preşedintelui asupra aşa-zişilor ei reprezentanți ca o *victorie a ordinii*. Prin aristocrație financiară nu trebuie să înțelegem aici numai pe marii samsari care mijlocesc împrumuturile emise de stat şi pe marii speculanți de titluri de stat ale căror interese, e lesne de înțeles, coincid cu interesele puterii de stat. Întreaga viață financiară modernă, întreaga economie bancară este strîns împletită cu creditul public. O parte a capitalului lor este necesarmente plasat şi fructificat în titluri de stat uşor convertibile. Depunerile, capitalurile puse la dispoziția băncilor şi repartizate de ele între comercianți şi industriaşi provin în parte din dividendele deținătorilor de rente de stat. Dacă în toate timpurile stabilitatea puterii de stat însemna sfînta sfintelor pentru întreaga piață de bani şi pentru pontifii ei, cum putea fi altfel astăzi, cînd orice potop amenință să tîrască cu sine, o dată cu vechile state, şi vechile datorii ale statului?

Şi *burghezia industrială*, în fanatismul ei pentru ordine, era iritată de certurile partidului ordinii din parlament cu puterea executivă. Thiers, Anglas, Sainte-Beuve şi alții au primit — după votul de la 18 ianuarie în legătură cu demiterea lui Changarnier — de la alegătorii lor, şi totodată tocmai de la cei din districtele industriale, mustrări publice prin care coaliția lor cu Montagne era înfierată ca o trădare a ordinii. Chiar dacă, după cum am văzut, cicălelile lăudăroase şi intrigile meschine la care se reducea lupta partidului ordinii împotriva preşedintelui nu meritau o primire mai bună, pe de altă parte însă această parte a burgheziei, care pretindea reprezentanților ei să treacă fără nici o împotrivire forța armată din mîinile propriului ei parlament în mîinile unui pretendent aventurier, nu merita nici măcar intrigile urzite în interesul ei. Ea a arătat că lupta pentru apărarea intereselor ei *sociale*, a propriilor ei *interese de clasă*, a *puterii* ei *politice* nu făcea decît s-o stinghereasc ă şi s-o indispună, fiind o piedică în afacerile ei particulare.

Notabilitățile burgheze din oraşele de provincie, consilierii municipali, judecătorii tribunalelor comerciale etc. îl primeau peste tot, aproape fără excepție, în turneele sale pe Bonaparte în modul cel mai slugarnic, chiar dacă ataca fără menajamente, ca la Dijon, Adunarea națională şi mai ales partidul

PDFmyURL.com

ordinii.

Atîta timp cît comerțul mergea bine, cum s-a întîmplat la începutul anului 1851, burghezia comercială spumega de furie împotriva oricărei lupte parlamentare, temîndu-se ca nu cumva comerțul să aibă de suferit. Cînd treburile mergeau prost, cum s-a întîmplat în permanență de la sfîrşitul lunii februarie 1851, ea susținea că luptele parlamentare sînt cauza stagnării şi cerea în gura mare ca ele să înceteze, pentru a se putea înviora din nou comerțul. Dezbaterile în jurul revizuirii constituției au căzut tocmai în această perioadă proastă. Fiind aici vorba de viața sau de moartea formei de stat existente, burghezia se simțea cu atît mai îndreptățită să pretindă reprezentanților ei să pună capăt acestui chinuitor provizorat şi totodată să mențină statu-quo. Aceasta nu însemna o contradicție. Prin a pune capăt provizoratului ea înțelegea tocmai continuarea lui, amînarea pe timp nelimitat a clipei în care ar fi trebuit să se ia o decizie. Statu-quo putea fi menținut numai pe două căi: prin prelungirea puterii lui Bonaparte sau prin plecarea acestuia conform constituției şi alegerea lui Cavaignac. O parte a burgheziei dorea această din urmă soluție, dar nu putea să dea reprezentanților ei alt sfat mai bun decît acela de a tăcea, de a nu atinge acest punct nevralgic. Ea îşi închipuia că, dacă deputații ei nu vor vorbi, Bonaparte nu va trece la acțiune. Ei îşi doreau un parlament-struț, care să-şi ascundă capul pentru a nu fi văzut. Altă parte a burgheziei dorea ca, din moment ce Bonaparte ocupa fotoliul prezidențial, să-l lase să stea mai departe în el, pentru ca totul să rămînă în vechiul făgaş. Ea era indignată că parlamentul ei nu vrea să violeze pe față constituția şi să abdice, fără multe fasoane, de la putere.

Consiliile generale ale departamentelor — această reprezentanță provincială a marii burghezii —, care s-au întrunit în timpul vacanțelor Adunării naționale începînd de la 25 august, s-au declarat aproape în unanimitate în favoarea revizuirii, deci împotriva parlamentului şi pentru Bonaparte.

Şi mai răspicat decît ruptura cu *reprezentanții ei din parlament* s-a manifestat furia burgheziei împotriva reprezentanților ei literari, împotriva propriei ei prese. Amenzile excesive şi scandaloasele condamnări la închisoare aplicate de către curțile cu juri burgheze pentru orice atac al ziariştilor burghezi împotriva poftelor de uzurpare ale lui Bonaparte, pentru orice încercare a presei de a apăra drepturile politice ale burgheziei împotriva puterii executive au uimit nu numai Franța, ci şi Europa întreagă.

PDFmyURL.com

Dacă, precum am arătat, *partidul parlamentar al ordinii* s-a redus singur la tăcere tot strigînd că e nevoie de liniște, dacă — distrugînd în lupta împotriva celorlalte clase ale societății, cu propria sa mînă, toate condițiile propriului său regim, ale regimului parlamentar — a declarat dominația politică a burgheziei incompatibilă cu siguranța și cu existența burgheziei, apoi *masa extraparlamentară a burgheziei*, prin servilismul ei față de președinte, prin ponegrirea parlamentului, prin maltratarea brutală a propriei ei prese, îl îndemna pe Bonaparte să reprime și să zdrobească acea parte a ei care mînuia vorba și pana, pe oamenii ei politici și pe literații ei, tribuna și presa ei, și toate acestea pentru ca ea să-și poată vedea liniștită de afacerile ei particulare sub scutul unui guvern de mînă forte și neîngrădit. Ea declara fără echivoc că arde de dorința de a se debarasa de propria-i dominație politică, pentru a scăpa de oboselile și pericolele pe care le comporta aceasta.

Și această burghezie extraparlamentară, pe care o revolta pînă și lupta pur parlamentară și publicistică pentru dominația propriei ei clase și care i-a trădat pe conducătorii acestei lupte, îndrăznește acum să aducă post festum proletariatului acuzația că nu s-a ridicat în favoarea ei la o luptă sîngeroasă, la o luptă pe viață și pe moarte! Burghezia, care în orice moment și-a sacrificat interesele ei generale de clasă, adică interesele ei politice, celor mai înguste și mai meschine interese particulare, pretinzînd reprezentanților ei același lucru, se vaită acum că proletariatul a sacrificat interesele ei politice ideale intereselor lui materiale. Ea își dă aere de suflet nobil, neînțeles și părăsit în momentul hotărîtor de către proletariatul indus în eroare de socialiști. Și lamentările ei găsesc un ecou în toată lumea burgheză. Nu vorbesc, bineînțeles, de politicienii obscuri și bădăranii intelectuali din Germania. Mă refer, de pildă, la același „*Economist*“ care încă la 29 noiembrie 1851, deci cu patru zile înainte de lovitura de stat, îl proclamase pe Bonaparte „sentinelă a ordinii“, iar pe Thiers și Berryer îi numise „anarhiști“, și care, nu mai departe decît la 27 decembrie 1851, după ce Bonaparte i-a redus la tăcere pe acești anarhiști, se indignează de trădarea pe care ar fi comis-o „masele proletare, ignorante, needucate și stupide față de îndemînarea, știința, disciplina, influența spirituală, resursele intelectuale și autoritatea morală a păturilor sociale mijlocii și superioare“. Masa stupidă, ignorantă și ordinară nu era nimeni alta decît însăși masa burgheză.

E drept că Franța a trecut în 1851 printr-un fel de mică criză comercială. La finele lunii februarie s-a

PDFmyURL.com

vădit o scădere a exportului față de 1850, în martie comerțul a slăbit, iar fabricile s-au închis, în aprilie situația departamentelor industriale părea tot atît de desperată ca după zilele din februarie, în mai afacerile încă nu se înviorașeră, încă la 28 iunie portofoliul Băncii Franței indica, printr-o creştere formidabilă a depunerilor şi o descreştere tot atît de mare a operațiilor de scont, că producția mai stagnează, şi abia la mijlocul lunii octombrie s-a produs o ameliorare treptată a afacerilor. Burghezia franceză îşi explica această stagnare comercială prin motive pur politice, prin lupta dintre parlament şi puterea executivă, prin instabilitatea unei forme de stat doar provizorii, prin cumplita perspectivă a celei de-a doua duminici a lunii mai 1852. Nu vreau să tăgăduiesc că toate aceste împrejurări au contribuit prin influența lor la o depresiune în unele ramuri industriale din Paris şi din departamente. În orice caz însă această influență a împrejurărilor politice era numai locală şi neînsemnată. Mai e nevoie de vreo altă dovadă decît faptul că redresarea comerțului s-a produs tocmai în momentul în care situația politică se agravase, în care orizontul politic se întunecase şi se aştepta în fiecare clipă un trăsnet din Elyseu, adică pe la mijlocul lunii octombrie? Burghezul francez, la care „îndemînarea, ştiința, perspicacitatea şi resursele intelectuale“ nu trec de vîrful nasului, putea de altminteri, în tot timpul cît a durat expoziția industrială de la Londra[N181], să dea cu nasul de cauza mizeriei sale comerciale. În timp ce în Franța se închideau fabricile, în Anglia aveau loc falimente comerciale. În timp ce în Franța în aprilie şi mai panica industrială atingea punctul culminant, în Anglia în aprilie şi mai panica comercială atingea punctul culminant. Industria lînii şi industria mătăsii sufereau atît în Franța cît şi în Anglia. Deşi filaturile şi țesătoriile de bumbac din Anglia continuau să lucreze, profiturile nu mai erau aceleaşi ca în 1849 şi în 1850. Singura deosebire consta în faptul că în Franța criza era industrială, pe cînd în Anglia criza era comercială; că în timp ce în Franța fabricile încetau lucrul, în Anglia ele îşi lărgeau producția, în condiții însă mai puțin favorabile decît în anii precedenți; că în Franța a avut de suferit cel mai mult exportul, iar în Anglia importul. Cauza comună, care, firește, nu trebuie căutată în limitele orizontului politic francez, era evidentă. 1849 şi 1850 fuseseră ani de cea mai mare prosperitate materială şi de supraproducție, ale cărei rezultate s-au vădit însă abia în 1851. La începutul acelui an, supraproducția a mai fost stimulată în mod deosebit de perspectiva expoziției industriale. La aceasta au mai contribuit următoarele împrejurări speciale: întîi proasta recoltă de bumbac din 1850 şi 1851, apoi certitudinea unei recolte de bumbac care întrecea aşteptările; întîi urcarea, apoi scăderea bruscă a prețurilor bumbacului, într-un cuvînt oscilațiile acestor prețuri. Recolta de mătase brută se arăta a fi submediocră, cel puțin în Franța. îÎn

PDFmyURL.com

sfîrşit, industria lînii s-a dezvoltat atît de mult în 1848, încît producţia lînii nu-i mai putea ţine pasul, iar preţul lînii brute a crescut disproporţionat de mult în raport cu acela al articolelor de lînă. Aşadar, vedem că problema materiilor prime pentru aceste trei ramuri industriale interesînd piaţa mondială reprezintă o triplă cauză a stagnării comerciale. Abstracţie făcînd de aceste împrejurări speciale, aparenta criză din 1851 nu era nimic altceva decît halta pe care supraproducţia şi speculaţia excesivă o fac de fiecare dată în parcurgerea circuitului industrial înainte de a-şi încorda toate forţele pentru a străbate febril ultima parte a ciclului, revenind la punctul lor de plecare: *criza generală comercială*. În asemenea intervale ale istoriei comerţului se produc în Anglia falimente comerciale, în timp ce în Franţa se opreşte însăşi industria, în parte din cauză că concurenţa engleză, căreia tocmai atunci ea nu-i mai poate face faţă, o sileşte să bată în retragere pe toate pieţele, în parte pentru că, fiind o industrie a obiectelor de lux, este deosebit de sensibilă faţă de orice stagnare a afacerilor. În felul acesta Franţa trece, în afară de crizele generale, prin crize comerciale proprii, naţionale, care sînt însă determinate şi condiţionate într-o măsură cu mult mai mare de situaţia generală a pieţei mondiale decît de influenţa condiţiilor locale franceze. Nu va fi lipsit de interes să opunem prejudecăţii burghezului francez judecata burghezului englez. Una dintre cele mai mari firme din Liverpool scrie în darea ei de seamă comercială anuală pe 1851:

> „Puţini ani au dezmînţit în mai mare măsură pronosticurile făcute în pragul lor ca anul care s-a scurs; în locul marii prosperităţi, prevăzută în mod unanim, anul acesta s-a dovedit a fi unul dintre cei mai descurajanţi din ultimul sfert de veac. Bineînţeles că acest lucru priveşte numai clasele comerciale şi nu pe cele industriale. Şi, totuşi, la începutul anului aveam, desigur, destule motive să tragem concluzii contrare: stocurile de mărfuri erau reduse, capitalurile prisoseau, alimentele erau ieftine, o recoltă bogată era asigurată. Pe continent pacea nu era tulburată şi la noi nu existau nici un fel de tulburări politice sau financiare; într-adevăr, după cum se părea, comerţul putea să-şi desfacă aripile mai larg ca oricînd... Cui să atribuim acest rezultat nefavorabil? Noi credem că *creşterii excesive a comerţului* atît în ce priveşte articolele de import cît şi cele de export. Dacă negustorii noştri nu-şi restrîng singuri activitatea, nimic nu ne poate menţine pe făgaş, afară de o panică la fiecare trei ani“ [N182].

Să ne imaginăm acum în mijlocul acestei panici economice pe burghezul francez, al cărui creier obsedat de comerţ este mereu torturat, hărţuit, ameţit de zvonurile despre lovituri de stat şi

PDFmyURL.com

reintroducerea votului universal, de lupta dintre parlament şi puterea executivă, de războiul de frondă dintre orleanişti şi legitimişti, de conspiraţiile comuniste din sudul Franţei, de pretinsele jacquerii[2] în departamentele Nièvre şi Cher, de reclamele diferiţilor candidaţi la preşedinţie, de lozincile demagogice ale ziarelor, de ameninţările republicanilor că vor apăra cu arma în mînă constituţia şi votul universal, de apostolicele epistole ale eroilor emigraţi in partibus care anunţau sfîrşitul lumii pentru a doua duminică a lunii mai 1852, şi vom înţelege de ce burghezul, sufocîndu-se în mijlocul acestui haos de nedescris, ameţitor de fuziune, revizuire, prorogare, constituţie, conspiraţie, coaliţie, emigraţie, uzurpare şi revoluţie, strigă ieşit din minţi republicii sale parlamentare: „*Mai bine un sfîrşit groaznic decît o groază fără sfîrşit!*“

Bonaparte a înţeles acest strigăt. Intuiţia sa a fost ascuţită de nerăbdarea crescîndă a creditorilor, cărora li se părea că fiecare apus de soare apropie ziua scadenţei — a doua duminică a lunii mai 1852 —, că mişcarea corpurilor cereşti face să se apropie tot mai mult ziua protestării poliţelor lor pămînteşti. Ei au devenit adevăraţi astrologi. Adunarea naţională i-a spulberat lui Bonaparte speranţa într-o prorogare constituţională a puterii sale, iar candidatura prinţului de Joinville nu mai permitea nici o şovăială.

Dacă vreodată un eveniment şi-a proiectat umbra înaintea sa cu mult înainte de a se produce, acesta a fost lovitura de stat a lui Bonaparte. încă la 29 ianuarie 1849, abia o lună după alegerea sa, el i-a făcut lui Changarnier o propunere în acest sens. Despre politica loviturii de stat au vorbit, într-o formă voalată, propriul său prim-ministru, Odilon Barrot, în vara anului 1849, şi pe faţă Thiers, în iarna anului 1850. În mai 1851 Persigny a căutat din nou să-l cîştige pe Changarnier pentru lovitura de stat, iar „Messager de l'Assemblée“[N183] a dat publicităţii aceste tratative. De cîte ori se isca o furtună parlamentară, ziarele bonapartiste ameninţau cu o lovitură de stat; şi cu cît se apropia criza, cu atît ridicau tonul. La orgiile organizate de Bonaparte în fiecare noapte cu swell mob-ul[3] de bărbaţi şi femei, de îndată ce se apropia miezul nopţii şi libaţiile abundente dezlegau limbile şi înfierbîntau fantezia, lovitura de stat era sorocită pentru dimineaţa următoare. Se trăgeau săbiile din teci, se ciocneau paharele, deputaţii zburau pe fereastră afară, iar mantia de împărat cădea pe umerii lui Bonaparte, pînă ce aurora alunga fantomele şi Parisul afla uimit din gura unor vestale nu prea taciturne şi a unor paladini indiscreţi

PDFmyURL.com

că scăpase încă o dată de o mare primejdie. În lunile septembrie şi octombrie, zvonurile despre un coup d'état nu mai conteneau. Umbra căpăta totodată culoare, asemenea unui dagherotip multicolor. Răsfoiți colecțiile cotidianelor europene din lunile septembrie şi octombrie şi veți găsi, textual, pronosticuri de acest fel: „Parisul este plin de zvonuri dospre o lovitură de stat. Metropola urmează să fie înțesată în timpul nopții cu trupe, iar a doua zi să se dea decretele de dizolvare a Adunării naționale, să se introducă starea de asediu în departamentul Senei, să se restabilească votul universal şi să se facă apel la popor. Se spune că Bonaparte ar fi în căutarea unor miniştri care să ducă la îndeplinire aceste decrete nelegale“. Corespondențele care aduc aceste ştiri se termină întotdeauna în mod fatidic cu cuvîntul: „*Amînat*“. Lovitura de stat a fost dintotdeauna ideea fixă a lui Bonaparte. Cu această idee el s-a reîntors pe pămînlul Franței. Ea îl obseda atît de mult, încît o divulga şi trăncănea în permanență despre ea. Era însă atît de slab, încît renunța într-un mod tot atît de permanent la ea. Parizienii se obişnuiseră în aşa măsură să privească umbra acestei lovituri de stat ca pe o fantomă, încît nu au vrut să creadă în ea atunci cînd, în cele din urmă, a apărut în carne şi oase. Succesul loviturii de stat nu s-a datorat, aşadar, nici rezervei şi discreției şefului Societății lui 10 decembrie şi nici luării prin surprindere a Adunării naționale. Dacă a reuşit, aceasta s-a întîmplat în ciuda indiscreției *lui Bonaparte* şi cu ştirea *Adunării naționale*, ca rezultat necesar, inevitabil al evoluției anterioare.

La 10 octombrie Bonaparte şi-a anunțat miniştrilor săi hotărîrea de a reintroduce votul universal, la 16 octombrie aceştia au demisionat, Iar La 26 octombrie Parisul a aflat de formarea cabinetului Thorigny. În acelaşi timp, Carlier, prefectul poliției, a fost înlocuit cu Maupas, iar comandantul diviziei întîi, Magnan, a concentrat în capitală regimentele cele mai sigure. La 4 noiembrie Adunarea națională şi-a reluat şedințele. Nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să repete sub forma unui rezumat scurt şi concis cursul pe care l-a urmat şi să constate că a fost înmormîntată abia după ce a murit.

Prima poziție pe care au pierdut-o în lupta cu puterea executivă a fost guvernul. Adunarea națională a trebuit să recunoască în mod solemn această pierdere, recunoscînd guvernul Thorigny, care nu era decît un guvern-fantomă. Comisia permanentă l-a întîmpinat cu rîsete pe d-l Giraud, care i s-a prezentat în numele noilor miniştri. Un guvern atît de slab pentru măsuri atît de drastice ca reintroducerea votului universal! Dar chestiunea era tocmai să nu se întreprindă nimic *prin* parlament, ci totul să se facă

PDFmyURL.com

împotriva parlamentului.

Chiar în prima zi a redeschiderii sale, Adunarea națională a primit mesajul lui Bonaparte prin care acesta cerea reintroducerea votului universal şi abrogarea legii din 31 mai 1850. În aceeaşi zi miniştrii lui au depus un decret în sensul acesta. Adunarea a respins imediat propunerea miniştrilor cu privire la caracterul urgent al decretului, iar la 13 noiembrie a respins chiar proiectul de lege cu 355 de voturi contra 348. În felul acesta ea şi-a anulat încă o dată mandatul, confirmînd încă o dată că, din reprezentanța liber aleasă a poporului, ea s-a transformat în parlamentul uzurpator al unei clase şi recunoscînd din nou că ea însăşi a tăiat muşchii care legau capul parlamentar de trupul națiunii.

Dacă puterea executivă, prin moțiunea ei de reintroducere a votului universal, apela împotriva Adunării naționale la popor, puterea legislativă — prin proiectul ei de lege al chestorilor — apela la armată împotriva poporului. Această lege a chestorilor era menită să stabilească ferm dreptul Adunării naționale de a chema nemijlocit trupele, de a constitui o armată parlamentară. Dacă, în felul acesta, Adunarea națională numea armata arbitru între ea şi popor, între ea şi Bonaparte, recunoscînd armata ca putere hotărîtoare în stat, ea era nevoită, pe de altă parte, să confirme că a renunțat de mult la pretenția ei de a domina această forță. Prin faptul că, în loc să cheme imediat trupe, dezbătea dreptul ei de a le chema, ea dovedea că se îndoieşte de propria-i autoritate. Respingînd legea chestorilor, ea şi-a recunoscut în mod public neputința. Proiectul a căzut, întrunind o minoritate de 108 voturi: voturile Montagnei au hotărît soarta lui. Ea se afla în situația măgarului lui Buridan, nu chiar între doi saci cu fîn pentru a decide care e mai atrăgător, ci între două ciomăgeli pentru a decide care dintre ele este mai zdravănă. De o parte frica de Changarnier, de alta frica de Bonaparte. Trebuie să recunoaştem că situația nu era de loc eroică.

La 18 noiembrie a fost prezentat un amendament la legea alegerilor comunale, propusă de partidul ordinii, prin care, în locul unei domicilieri de trei ani pentru alegătorii consiliilor comunale, se cerea o domiciliere de un an în localitatea unde votează. Amendamentul a fost respins cu o majoritate de un singur vot, dar şi acest singur vot, după cum s-a constatat imediat, a fost o greşeală de calcul. Scindîndu-se în fracțiuni vrăjmaşe, partidul ordinii pierduse de mult majoritatea sa parlamentară independentă. El a dovedit acum că nu mai exista în genere nici o majoritate în parlament. Adunarea

PDFmyURL.com

națională devenise *incapabilă să adopte hotărîri*. Nici o forță de coeziune nu mai unea atomii ei componenți; ea îşi dăduse ultima suflare, era moartă.

Masa extraparlamentară a burgheziei, în sfîrşit, avea să confirme încă o dată în mod solemn, cîteva zile înaintea catastrofei, ruptura sa cu burghezia din parlament. Thiers, ca erou parlamentar, atins în mod deosebit de incurabila boală a cretinismului parlamentar, a urzit după sucombarea parlamentului o nouă intrigă parlamentară cu Consiliul de stat, o lege a responsabilității, menită să-l țină pe preşedinte în limitele constituției. Aşa cum la 15 septembrie, cu ocazia punerii pietrei de temelie a noilor hale din Paris, Bonaparte fermecase, ca un al doilea Masaniello, les dames des halles, pescăresele — ce-i drept, o pescărească făcea, ca forță reală, cît 17 burgravi —, aşa cum, după depunerea proiectului de lege a chestorilor, Bonaparte îi entuziasmase pe locotenenții ospătați de el la Elyseu, tot astfel acum, la 25 noiembrie, el a cîştigat de partea sa burghezia industrială, adunată la circ pentru a primi din mîna sa medaliile expoziției industriale de la Londra. Reproduc partea caracteristică a cuvîntării sale, după „Journal des Débats“:

> „În fața unor asemenea succese neaşteptate sînt îndreptățit să repet cît de mare ar fi Republica franceză dacă i s-ar îngădui să urmărească interesele sale reale şi să-şi reformeze instituțiile, în loc să fie în permanență prejudiciată de pe urma tulburărilor pricinuite pe de o parte de demagogi, iar pe de altă parte de halucinații monarhiste. (Aplauze puternice, furtunoase şi prelungite din toate părțile amfiteatrului.) Halucinațiile monarhiste stînjenesc orice progres şi toate ramurile industriale importante. În locul progresului avem numai luptă. Oameni care odinioară erau cei mai zeloşi susținători ai puterii regale şi ai prerogativelor regale acționează în spiritul unei Convenții numai pentru a slăbi autoritatea izvorîtă din votul universal. (Aplauze vii şi prelungite). Vedem cum oameni care au suferit cel mai mult de pe urma revoluției şi care s-au plîns cel mai mult de ea provoacă o nouă revoluție, şi toate acestea numai pentru o încătuşa voința națiunii... Eu vă promit linişte pentru viitor“ etc. etc. („Bravo, bravo“, ovații furtunoase.)

În felul acesta burghezia industrială aplaudă slugarnic lovitura de stat din 2 decembrie, distrugerea parlamentului, pieirea propriei ei dominații, dictatura lui Bonaparte. Ropotul de aplauze din 25 noiembrie îşi găseşte răspunsul în bubuitul tunurilor din 4 decembrie, iar casa d-lui Sallandrouze, care bătuse cel mai tare din palme, a fost cu o deosebită grijă distrusă de obuze.

PDFmyURL.com

Atunci cînd a dizolvat Parlamentul cel lung, Cromwell a venit singur în sala de şedinţe, şi-a scos ceasornicul, pentru ca parlamentul să nu existe nici măcar un minut peste termenul pe care el i-l fixase, şi a dat afară pe fiecare membru al parlamentului în parte cu vesele ocări umoristice. Napoleon, mai mic decît prototipul său, s-a prezentat totuşi la 18 brumar înaintea Corpului legislativ şi i-a citit, ce-i drept cu vocea sugrumată, sentinţa lui de moarte. Al doilea Bonaparte, care de altfel dispunea de cu totul altă putere executivă decît Cromwell sau Napoleon, nu şi-a căutat modelul în analele istoriei universale, ci în analele Societăţii lui 10 decembrie, în analele tribunalelor penale. El fură Băncii Franţei 25.000.000 de franci, îl cumpără pe generalul Magnan cu 1.000.000, pe soldaţi cu 15 franci bucata şi cu rachiu, se întîlneşte noaptea pe ascuns, ca un hoţ, cu complicii săi, ordonă să se pătrundă în casele celor mai periculoşi lideri parlamentari, iar Cavaignac, Lamoricière, Le Flô, Changarnier, Charras, Thiers, Baze etc. să fie smulşi din paturile lor şi duşi la închisoare, el ordonă ca punctele principale ale Parisului, precum şi clădirea parlamentului, să fie ocupate cu trupe şi, dis-de-dimineaţă, să fie lipite pe toate zidurile afişe bombastice prin care să se anunţe dizolvarea Adunării naţionale şi a Consiliului de stat, reintroducerea votului universal şi proclamarea stării de asediu în departamentul Senei. Iar scurt timp după aceea inserează în „Moniteur“ un document fals din care rezulta că personalităţi parlamentare influente s-ar fi grupat în jurul lui într-un Consiliu de stat.

Rămăşiţele parlamentului, compuse mai ales din legitimişti şi orleanişti, întrunite la primăria arondismentului al X-lea, votează în strigăte repetate de „Trăiască republica!“ destituirea lui Bonaparte, ţin zadarnic discursuri mulţimii de gură-cască adunate în faţa clădirii, pînă cînd, în cele din urmă, sînt tîrîte, sub escorta unor soldaţi din unităţile de vînători africani, întîi la cazarma d'Orsay, iar de acolo încărcate în dube şi transportate la închisorile din Mazas, Ham şi Vincennes. Astfel a sfîrşit partidul ordinii, Adunarea legislativă şi revoluţia din februarie. Înainte de a trece la încheiere, să schiţăm o schem ă sumară a istoriei revoluţiei din februarie:

I. *Prima perioadă*. De la 24 februarie pînă la 4 mai 1848. Perioada lui februarie. Prolog. Comedia fraternizării generale.

II. *Perioada a doua*. Perioada constituirii republicii şi a Adunării naţionale constituante.

PDFmyURL.com

1) De la 4 mai pînă la 25 iunie 1848. Lupta tuturor claselor împotriva proletariatului. Înfrîngerea proletariatului în zilele din iunie.

2) De la 25 iunie pînă la 10 decembrie 1848. Dictatura republicanilor burghezi puri. Elaborarea constituției. Proclamarea stării de asediu la Paris. Înlăturarea dictaturii burgheze la 10 decembrie prin alegerea lui Bonaparte ca preşedinte.

3) De la 20 decembrie 1848 pînă la 28 mai 1849. Lupta Constituantei împotriva lui Bonaparte şi a partidului ordinii, aliat cu el. Pieirea Constituantei. Înfrîngerea burgheziei republicane.

III. *Perioada a treia*. Perioada *republicii constituționale* şi a *Adunării naționale legislative*.

1) De la 28 mai 1849 pînă la 13 iunie 1849. Lupta micii burghezii împotriva burgheziei şi a lui Bonaparte. Înfrîngerea democrației mic-burgheze.

2) De la 13 iunie 1849 pînă la 31 mai 1850. Dictatura parlamentară a partidului ordinii. Acesta îşi desăvîrşeşte dominația prin suprimarea votului universal, pierde însă guvernul parlamentar.

3) De la 31 mai 1850 pînă la 2 decembrie 1851. Lupta dintre burghezia parlamentară şi Bonaparte.

a) De la 31 mai 1850 pînă la 12 ianuarie 1851. Parlamentul pierde comanda supremă a armatei.

b) De la 12 ianuarie pînă la 11 aprilie 1851. Parlamentul este înfrînt în încercările sale de a pune din nou mîna pe puterea administrativă. Partidul ordinii pierde majoritatea parlamentară independentă. Coaliția sa cu republicanii şi cu Montagne.

c) De la 11 aprilie 1851 pînă la 9 octombrie 1851. Încercări de revizuire, de fuziune, de prorogare a împuternicirilor. Partidul ordinii se descompune în elementele sale componente. Ruptura definitivă dintre parlamentul burghez şi presa burgheză, pe de o parte, şi masa burgheză, pe de altă parte.

d) De la 9 octombrie pînă la 2 decembrie 1851. Ruptură pe față între parlament şi puterea executivă.

PDFmyURL.com

Parlamentul moare; el sucombă părăsit de propria sa clasă, de armată şi de toate celelalte clase. Pieirea regimului parlamentar şi a dominației burgheze. Victoria lui Bonaparte. Parodia restaurației imperiului.

VII

---

1). Aluzie la Bourboni, care aveau ca emblemă crinul, şi la „nevinovăția“, adică mărginirea spirituală, a legitimiştilor din provincie. - *Nota trad. Editurii Politice*

2). - răscoale țărăneşti.. - *Nota trad. Editurii Politice*

3). - adunătură de escroci. - *Nota trad. Editurii Politice*

[N178]. *Eris* — zeița discordiei în mitologia greacă. Pentru că nu fusese invitată la nunta lui Peleus cu Tetis, ea a aruncat printre musafiri un măr de aur, pe care era scris: „celei mai frumoase“. Urmarea a fost cearta dintre Hera, Atena şi Afrodita. Paris, numit arbitru, s-a pronunțat în favoarea Afroditei, care, drept mulțumire, l-a ajutat s-o răpească pe Elena, provocînd

PDFmyURL.com

astfel izbucnirea războiului troian. De atunci mărul lui Eris a devenit simbolul certei şi al discordiei. - *Nota red. Editurii Politice (nota 178, vol. 1)*

[N179]. Este vorba de divergenţele de ordin tactic existente în tabăra legitimiştilor în perioada Restaurației. Ludovic al XVIII-lea şi Villèle considerau că măsurile reacționare trebuie promovate cu o oarecare prudență, în timp ce contele d'Artois (din 1824 regele Carol al X-lea) şi Polignac, ignorînd cu totul situația din Franța, se pronunțau pentru deplina reinstaurare a rînduielilor prerevoluționare.

Palatul Tuileries de la Paris — reşedința lui Ludovic al XVIII-lea; *pavilionul Marsan* — unul din corpurile palatului — în perioada Restaurației a fost reşedința contelui d'Artois. - *Nota red. Editurii Politice (nota 179, vol. 1)*

[N180]. „*The Economist*“ — săptămînal englez politic şi economic; apare la Londra din 1843; organ de presă al marii burghezii industriale. - *Nota red. Editurii Politice (nota 180, vol. 1)*

[N181]. *Expoziția industrială de la Londra* — prima expoziție industrială-comercială mondială, a durat din mai pînă în octombrie 1851. - *Nota red. Editurii Politice (nota 181, vol. 1)*

[N182]. „The Economist“ din 10 ianuarie 1852. - *Nota red. Editurii Politice (nota 182, vol. 1)*

[N183]. „*Le Messager de l'Assemblée*“ — cotidian francez de orientare antibonapartistă; a apărut la Paris din 16 februarie pînă în 2 decembrie 1851. - *Nota red. Editurii Politice (nota 183, vol. 1)*

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte
<< V | VII >>
MIA | Secțiunea română | Marx/Engels

PDFmyURL.com

Karl Marx

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte

VII

Republica socială a apărut ca o frază, ca o profeție în pragul revoluției din februarie. În zilele lui iunie 1848 ea a fost înecată în sîngele *proletariatului parizian*, dar fantoma ei apare în actele următoare ale dramei. Pe scenă îşi face apariția *republica democrată*. Ea dispare la 13 iunie 1849, împreună cu *mic-burghezii* ei care o zbughiseră, dar, fugind, ea aruncă în urma ei reclame deosebit de țipătoare. *Republica parlamentară*, împreună cu burghezia, pune stăpînire pe întreaga scenă, îşi trăieşte viața în toată plenitudinea ei, dar ziua de 2 decembrie 1851 o înmormîntează în strigătele de groază ale regaliştilor coalizați: „Trăiască republica!"

Burghezia franceză s-a împotrivit dominației proletariatului muncitor şi a adus la putere lumpenproletariatul, în frunte cu şeful Societății lui 10 decembrie. Burghezia înspăimîntase Franța cu perspectiva viitoarelor orori ale anarhiei roşii; Bonaparte a anticipat acest viitor cînd a pus, la 4 decembrie, armata ordinii, însuflețită de rachiu, să tragă în distinşii burghezi din Boulevard Montmartre şi Boulevard des Italiens care stăteau la ferestrele lor. Burghezia a divinizat sabia; sabia o domină. Ea a suprimat presa revoluționară; propria ei presă este suprimată. A pus adunările populare sub supravegherea poliției. A dizolvat Gărzile naționale democratice; propria ei Gardă națională este dizolvată. A decretat starea de asediu; starea de asediu este decretată împotriva ei. A înlocuit curțile cu juri prin comisii militare; propriile ei curți cu juri sînt înlocuite prin comisii militare. A dat învățămîntul public pe mîna popilor; popii o supun propriului lor învățămînt. A deportat fără judecată; ea este deportată fără judecată. A reprimat orice mişcare a societății prin forța publică; orice mişcare a societății ei este reprimată prin forța publică. S-a revoltat de dragul sacului ei cu bani împotriva politicenilor şi literaților ei; politicienii şi literații ei sînt înlăturați, iar sacul ei cu bani e prădat, după ce i s-a pus căluş în

PDFmyURL.com

gură şi i s-a frînt condeiul. Burghezia strigase neostenit revoluției, ca sfintul Arsenie creştinilor: „Fuge, tace, quiesce! — fugi, taci, linişteşte-te!“; Bonaparte strigă burgheziei: „Fuge, tace, quiesce! — fugi, taci, linişteşte-te!“

Burghezia franceză a rezolvat de mult dilema lui Napoleon: „Dans cinquante ans, l'Europe sera républicaine ou cosaque“[1]. Ea a rezolvat-o sub forma de „republique cosaque“[2]. Nu era nevoie de farmecele nefaste ale lui Circe pentru a transforma această capodoperă de republică burgheză într-un monstru. Această republică nu a pierdut nimic în afară de nimbul respectabilului. Franța de azi[3] sălăşluia gata pregătită în republica parlamentară. Nu era nevoie decît de o împunsătură de baionetă pentru ca balonul să se spargă şi monstrul să apară în fața ochilor.

De ce nu s-a răsculat proletariatul parizian după 2 decembrie? Răsturnarea burgheziei abia se decretase, iar decretul nu fusese încă adus la îndeplinire. Orice răscoală serioasă a proletariatului ar fi readus-o imediat la viață, ar fi împăcat-o cu armata şi le-ar fi asigurat muncitorilor o repetare a înfrîngerii din iunie.

La 4 decembrie proletariatul a fost aţîţat la luptă de către burghezi şi băcani. În seara acelei zile, cîteva legiuni ale Gărzii naționale au promis să apară înarmate şi în uniformă pe cîmpul de luptă. Căci burghezul şi băcanul au aflat că, într-unul din decretele sale din 2 decembrie, Bonaparte a desființat votul secret, ordonind ca fiecare să treacă în listele oficiale de alegători în dreptul numelui lor „da“ sau „nu“. Rezistența din 4 decembrie l-a intimidat pe Bonaparte. În timpul nopții au fost lipite, din ordinul lui, la Paris, la toate colțurile străzilor, afişe care anunțau reintroducerea votului secret. Burghezul şi băcanul credeau că şi-au atins scopul, şi tocmai băcanul şi burghezul nu şi-au făcut apariția a doua zi.

În noaptea de 1 spre 2 decembrie, printr-o lovitură a lui Bonaparte, proletariatul parizian a fost lipsit de conducătorii lui, şefii baricadelor. Armată fără ofițeri, pe care amintirile din iunie 1848 şi 1849 cît şi cele din mai 1850 n-o ispiteau cîtuşi de puțin să lupte sub steagul montagnarzilor, proletariatul a lăsat în seama avangărzii sale, a societăților secrete, grija de a salva onoarea insurecțională a Parisului, pe care burghezia o lăsase, fără a se împotrivi cîtuşi de puțin, în voia soldățimii, aşa încît Bonaparte a putut să dezarmeze mai tîrziu Garda națională sub motivarea malițioasă că se teme ca armele gărzii să nu fie

PDFmyURL.com

întrebuințate chiar împotriva ei de către anarhişti!

„*C'est le triomphe complet et définitif du socialisme!*“[4] — aşa caracterizeaza Guizot ziua de 2 decembrie. Dar dacă răsturnarea republicii parlamentare conține în germene triumful revoluției proletare, primul rezultat palpabil al ei a fost *victoria lui Bonaparte asupra parlamentului, victoria puterii executive asupra puterii legislative, victoria puterii fără fraze asupra puterii frazei*. În parlament, națiunea ridica voința ei generală la rangul de lege, adică făcea din legea clasei dominante voința ei generală. În fața puterii executive, ea abdică de la orice voință proprie şi se supune imperativului unei voințe străine, autorității. Puterea executivă, în opoziție cu cea legislativă, exprimă eteronomia națiunii, în opoziție cu autonomia ei. Franța pare să fi scăpat astfel de despotismul unei clase numai pentru a recădea sub despotismul unui individ, şi anume sub autoritatea unui individ lipsit de orice autoritate. Lupta pare să fi încetat în sensul că toate clasele îngenunchează la fel de neputincioase şi de mute în fața patului de armă.

Însă revoluția acționează temeinic. Ea mai parcurge încă purgatoriul, îşi înfăptuieşte opera metodic. Pînă la 2 decembrie 1851 ea terminase prima jumătate a activității ei pregătitoare; acum o termină pe cea de-a doua. Ea a desăvîrşit întîi puterea parlamentară pentru a o putea răsturna. Acum, după ce a reuşit să facă aceasta, desăvîrşeşte *puterea executivă*, o reduce la expresia ei cea mai pură, o izolează şi şi-o contrapune ca obiectiv unic pentru a concentra împotriva ei toate forțele sale distructive. Şi cînd revoluția îşi va fi îndeplinit această a doua jumătate a activității ei pregătitoare, Europa va sări din jilțul ei şi va exclama jubilînd: Bine ai săpat, cîrtiță bătrînă![N184]

Această putere executivă, cu uriaşa ei organizare birocratică şi militară, cu complicata şi artificiala ei maşină de stat, cu o armată de o jumătate de milion de funcționari, alături de o armată de o altă jumătate de milion de oameni, acest îngrozitor organism parazitar care învăluie ca o crustă corpul societății franceze, astupîndu-i toți porii, a apărut în epoca monarhiei absolute, în timpul decăderii sistemului feudal, contribuind la grăbirea acestei decăderi. Privilegiile senioriale ale proprietarilor funciari şi ale oraşelor s-au transformat în tot aîtea atribute ale puterii de stat, demnitarii feudali au devenit funcționari plătiți, iar carta pestriță, ca o colecție de mostre, a drepturilor suverane medievale contradictorii a

PDFmyURL.com

devenit planul bine orînduit al unei puteri de stat în care domneşte aceeaşi diviziune a muncii şi aceeaşi centralizare ca într-o fabrică. Prima revoluţie franceză, care-şi pusese drept sarcină să sfărîme toate puterile locale, teritoriale, orăşeneşti şi provinciale, separate, pentru a crea unitatea civică a naţiunii, trebuia să dezvolte ceea ce începuse monarhia absolută: centralizarea, dar în acelaşi timp a lărgit amploarea, atributele puterii guvernamentale şi a sporit numărul acoliţilor acesteia. Napoleon a desăvîrşit această maşină de stat. Monarhia legitimă şi monarhia din iulie nu i-au adăugat decît o mai mare diviziune a muncii, care creştea pe măsură ce diviziunea muncii în sînul societăţii burgheze crea noi grupe de interese, deci material nou pentru administraţia de stat. Orice interes comun era imediat desprins de societate şi contrapus ei, ca interes superior general, smuls din sfera activităţii proprii a membrilor societăţii şi transformat în obiect al activităţii guvernamentale, începînd cu podul, clădirea şcolii şi averea comunală a unei comune rurale şi terminînd cu căile ferate, avuţia naţională şi universitatea de stat a Franţei. În sfîrşit, republica parlamentară s-a văzut silită, în lupta ei împotriva revoluţiei, să întărească o dată cu măsurile represive mijloacele şi centralizarea puterii guvernamentale. Toate revoluţiile au perfecţionat această maşină în loc s-o sfărîme. Partidele care luptau alternativ pentru putere considerau luarea în stăpînire a acestui imens edificiu de stat drept prada principală a învingătorului.

Dar sub monarhia absolută, în timpul primei revoluţii, sub Napoleon, birocraţia a fost doar mijlocul pentru pregătirea dominaţiei de clasă a burgheziei. Sub restauraţie, sub Ludovic-Filip, sub republica parlamentară, ea era instrumentul clasei dominante, oricît tindea la o dominaţie proprie.

Abia sub al doilea Bonaparte, statul pare să-şi fi dobîndit o independenţă deplină. Maşina de stat s-a întărit în aşa măsură în raport cu societatea civilă, încît e de ajuns ca în fruntea ei să stea şeful Societăţii lui 10 decembrie, un aventurier pripăşit din străinătate, ridicat pe scut de către o soldăţime beată, cumpărată cu rachiu şi cîrnaţi şi căreia trebuia să-i arunce într-una cîrnaţi. De aici desperarea mută, sentimentul de nespusă umilinţă şi de ruşine care apasă pieptul Franţei, tăindu-i răsuflarea. Franţa se simte parcă dezonorată.

Totuşi puterea de stat nu pluteşte în aer. Bonaparte reprezintă o clasă, şi anume cea mai numeroasă clasă a societăţii franceze, *ţăranii parcelari*.

PDFmyURL.com

Aşa precum Bourbonii au fost dinastia marii proprietăţi funciare, iar Orléanii aceea a banului, Bonaparţii sînt dinastia ţăranilor, adică a masei poporului francez. Nu acel Bonaparte care s-a supus parlamentului burghez, ci acela care a alungat parlamentul burghez este alesul ţăranilor. Timp de trei ani oraşele au reuşit să falsifice sensul alegerii de la 10 decembrie şi să-i înşele pe ţărani în speranţele pe care şi le puneau în restaurarea imperiului. Alegerea de la 10 decembrie 1848 a fost desăvîrşită abia prin lovitura de stat de la 2 decembrie 1851.

Ţăranii parcelari formează o masă imensă ai cărei membri trăiesc în aceleaşi condiţii, dar fără a intra în raporturi variate unii cu alţii. Modul lor de producţie îi izolează unul de altul în loc de a-i pune în contact unii cu alţii. Această izolare mai este favorizată de mijloacele de comunicaţie proaste din Franţa şi de sărăcia ţăranilor. Cultivarea cîmpului lor de producţie, parcela, nu îngăduie nici diviziunea muncii, nici aplicarea ştiinţei, deci nici varietatea dezvoltării, nici diversitatea talentelor, nici bogăţia relaţiilor sociale. Fiecare familie ţărănească îşi acoperă aproape singură nevoile, produce singură în mod direct cea mai mare parte din ceea ce consumă şi-şi procură astfel mijloacele de existenţă mai mult printr-un schimb cu natura decît printr-un contact cu societatea. Parcela, ţăranul şi familia; alături altă parcelă, alt ţăran şi altă familie. Un număr de unităţi de acest fel alcătuieşte un sat şi un număr de sate un departament. Astfel marea masă a naţiunii franceze este formată din simpla adunare a unor mărimi denumite la fel, aşa cam, de pildă, un sac umplut cu cartofi formează un sac de cartofi. Întrucît milioane de familii trăiesc în condiţii economice de existenţă care separă felul lor de viaţă, interesele şi cultura lor de acelea ale celorlalte clase, opunîndu-li-se în mod duşmănos, aceste milioane de familii formează o clasă. Întrucît între ţăranii parcelari nu există decît o legătură locală, iar identitatea intereselor lor nu dă naştere unei comunităţi, unei legături naţionale şi nici unei organizări politice, ei nu formează o clasă. Ei sînt deci incapabili să-şi impună interesul de clasă în numele lor propriu, fie printr-un parlament, fie printr-o Convenţie. Ei nu se pot reprezenta singuri; ei trebuie să fie reprezentaţi. Reprezentantul lor trebuie să apară în acelaşi timp ca stăpîn al lor, ca o autoritate peste ei, ca o forţă guvernamentală neîngrădită, care îi ocroteşte faţă de celelalte clase şi le trimite de sus ploaie şi soare. Influenţa politică a ţăranilor parcelari îşi găseşte deci ultima expresie în faptul că puterea executivă îşi subordonează societatea.

PDFmyURL.com

Tradiția istorică a dat naştere superstiției țăranilor francezi că un om cu numele de Napoleon le va aduce din nou toate binefacerile pierdute. Şi s-a găsit un individ care se dă drept acest om, numai pentru că — în virtutea codului Napoleon, care proclamă: „La recherche de la paternité est interdite“[5] poartă numele de Napoleon. După un vagabondaj de 20 de ani şi un şir de aventuri groteşti, legenda devine realitate şi omul devine împărat al francezilor. Ideea fixă a nepotului s-a realizat, pentru că a coincis cu ideea fixă a celei mai numeroase clase a societății franceze.

Dar, mi se va obiecta, răscoalele țărăneşti într-o bună jumătate din Franța, dar hăituirea țăranilor de către armată, dar arestările şi deportările în masă ale țăranilor?

De la Ludovic al XIV-lea Franța n-a mai trăit asemenea prigonire a țăranilor „pentru uneltiri demagogice“.

Să fim însă înțeleşi. Dinastia Bonaparte nu reprezintă pe țăranul revoluționar, ci pe țăranul conservator; nu pe țăranul care năzuieşte să se smulgă din condițiile sale sociale de existență determinate de parcelă, ci pe acela care, dimpotrivă, vrea să consolideze aceste condiții şi această parcelă; nu populația rurală care, în unire cu oraşele, vrea să răstoarne prin propria ei energie vechea ordine, ci, invers, aceea care, apatic închistată în această ordine veche, vrea să se vadă salvată şi favorizată, împreună cu parcela sa, de către fantoma imperiului. Dinastia Bonaparte nu reprezintă țărănimea luminată, ci superstiția țăranului; nu judecata, ci prejudecata lui; nu viitorul, ci trecutul lui; nu Cevenii lui moderni, ci Vendéea[N185] lui modernă.

Cei trei ani de stăpînire aspră a republicii parlamentare au liberat o parte a țărănimii franceze de iluzia napoleoniană şi au revoluționat-o — ce-i drept, deocamdată numai în mod superficial; dar burghezia o arunca îndărăt cu brutalitate ori de cîte ori se punea în mişcare. Sub republica parlamentară, în conştiința țăranului francez se dădea lupta între ideile noi şi tradiție; acest proces decurgea sub forma unei lupte neîncetate între învățători şi popi — burghezia îi reprima pe învățători. Țăranii făceau pentru prima dată eforturi pentru a lua atitudine independentă față de activitatea guvernamentală. Acest lucru se vădea în permanentele conflicte dintre primari şi prefecți — burghezia îi destituia pe primari. În cele din

PDFmyURL.com

urmă, în perioada republicii parlamentare, țăranii s-au răsculat în diferite localități împotriva propriilor plăsmuiri, armata — burghezia i-a pedepsit cu stare de asediu şi cu execuții. Şi aceeaşi burghezie se indignează acum de stupiditatea maselor, de stupiditatea acelei vile multitude[6] care, chipurile, a dat-o pe mîna lui Bonaparte. Ea însăşi întărea prin violență atașamentul clasei țărăneşti pentru imperiu, ea se străduia să mențină condițiile care au constituit leagănul acestei religii țărăneşti. E drept că burghezia trebuie să se teamă deopotrivă şi de ignoranța maselor, atîta timp cît ele rămîn conservatoare, şi de înțelepciunea lor, de îndată ce devin revoluționare.

În răscoalele care au urmat loviturii de stat, o parte a țăranilor francezi au protestat cu arma în mînă împotriva propriului lor vot din 10 decembrie 1848. Şcoala prin care au trecut de la 1848 încoace i-a învățat minte. Dar ei şi-au vîndut sufletul infernului istoriei şi istoria i-a obligat să-şi țină legămîntul, iar majoritatea loi erau încă într-atîta de derutați, încît tocmai în departamentele cele mai roşii populația țărănească l-a votat pe față pe Bonaparte. După părerea lor, Adunarea națională îl împiedica pe Bonaparte să întreprindă ceva. Acum el n-a făcut altceva decît să sfărîme cătuşele pe care oraşele le puseseră voinței satului. Pe alocuri țăranii erau preocupați chiar de ideea absurdă de a avea, alături de un Napoleon, o Convenție.

După ce prima revoluție transformase pe țăranii semiiobagi în proprietari de pămînt liberi, Napoleon a consolidat şi a reglementat condițiile în care aceştia puteau exploata nestingheriți pămîntul Franței, în a cărui stăpînire intraseră de curînd, şi-şi puteau satisface tinereasca lor pasiune pentru proprietate. Dar ceea ce îl sărăceşte acum pe țăranul francez este tocmai parcela lui, fărîmițarea pămîntului, forma de proprietate pe care Napoleon o consolidase în Franța. Sînt tocmai condițiile materiale care au făcut din țăranul feudal francez un țăran parcelar şi din Napoleon împărat. Două generații au fost de ajuns pentru a se ajunge la rezultatul inevitabil: înrăutățirea progresivă a agriculturii, înglodarea în datorii a agricultorului. Forma „napoleoniană“ de proprietate, care la începutul secolului al XIX-lea fusese condiția eliberării şi îmbogățirii populației rurale franceze, a devenit în cursul acestui secol o lege care afirma sclavia şi sărăcia ei. Şi tocmai această lege este prima din „idées napoléoniennes“ pe care al doilea Bonaparte trebuie s-o apere. Dacă el mai împărtăşeşte cu țăranii iluzia că pricina ruinării lor nu trebuie căutată în proprietatea parcelară însăşi, ci în afara ei, în influența unor

PDFmyURL.com

împrejurări de ordin secundar, atunci, venind în contact cu relațiile de producție, experimentele sale se vor sparge ca baloanele de săpun.

Dezvoltarea economică a proprietății parcelare a schimbat în mod radical relațiile dintre țărani şi celelalte clase sociale. Sub Napoleon, fărîmițarea proprietății funciare la țară în parcele a completat libera concurență şi marea industrie care apărea la oraşe. Clasa țărănească era pretutindeni protestul împotriva aristocrației funciare care tocmai fusese doborîtă. Rădăcinile pe care le-a prins pioprietatea parcelară în pămîntul francez au răpit feudalismului orice sevă nutritivă. Semnele de hotar ale parcelei au constituit bastionul natural al burgheziei împotriva oricărui atac din partea vechilor ei seniori. Dar în cursul secolului al XIX-lea cămătarul de la oraş a luat locul feudalului, ipoteca a luat locul servituților feudale de care era grevat pămîntul, iar capitalul burghez a luat locul proprietății funciare a aristocraților. Parcela țăranului nu mai e decît pretextul care-i îngăduie capitalistului să scoată profit, dobîndă şi rentă din ogor, lăsînd pe seama agricultorului însuşi să-şi scoată, cum o putea, salariul. Datoria ipotecară care grevează pămîntul francez împovărează țărănimea franceză cu o dobîndă egală cu dobîndă anuală a întregii datorii publice britanice. Proprietatea parcelară, aflată în robia capitalului, către care o împinge inevitabil dezvoltarea acestuia, a transformat majoritatea națiunii franceze în troglodiți. 16.000.000 de țărani (inclusiv femeile şi copiii) locuiesc în nişte vizuini, dintre care cea mai mare parte are doar o singură ferestruică, altele — două, iar în cel mai bun caz trei ferestruici. Or, ferestrele sînt pentru casă ceea ce sînt pentru cap cele cinci simțuri ale omului. Orînduirea burgheză, care la începutul secolului pusese statul să străjuiască parcela nou înființată, îngrăşînd-o cu lauri, a devenit un vampir care îi suge sîngele şi creierii şi o aruncă în retorta de alchimist a capitalului. Code Napoleon nu mai este acum decît codul executorilor de hotărîri judecătoreşti, al sechestrelor şi al vînzărilor silite. Celor 4.000.000 (inclusiv copiii etc.) de pauperi oficiali, vagabonzi, criminali şi prostituate pe care îi numără Franța, li se adaugă 5.000.000 de oameni care se află în pragul pieirii şi care fie că locuiesc chiar la țară, fie că dezertează mereu, cu zdrențele şi copiii lor, de la țară la oraş şi de la oraş la țară. Într-un cuvînt, interesele țăranilor nu mai sînt, ca sub Napoleon, în concordanță cu interesele burgheziei, cu capitalul, ci într-o ireconciliabilă contradicție cu ele. Ei îşi găsesc, prin urmare, aliatul şi conducătorul firesc în *proletariatul de la oraşe*, a cărui misiune e răsturnarea ordinii burgheze. Dar *guvernul de mînă forte şi neîngrădit* — această a doua „idée napoléonienne“ pe care trebuie s-o înfăptuiască cel de-al doilea

PDFmyURL.com

Napoleon — este chemat să apere cu forța această ordine „materială“. Şi acest „ordre matériel“[7] este principalul laitmotiv în toate proclamațiile lui Bonaparte împotriva țăranilor răsculați.

Pe lîngă datoria ipotecară cu care o împovărează capitalul, parcela mai este grevată de *impozit*. Impozitul este sursa de existență a birocrației, armatei, popimii şi curții, într-un cuvînt a întregului aparat al puterii executive. Guvern de mînă forte şi impozite mari sînt noțiuni identice. Prin însăşi natura sa, proprietatea parcelară este indicată să fie baza unei birocrații atotputernice şi numeroase. Ea creează un nivel uniform al relațiilor şi persoanelor pe toată întinderea țării. Ea permite deci să se acționeze în mod uniform asupra tuturor părților acestei mase uniforme, pornind de la un centru suprem. Ea nimiceşte treptele aristocratice intermediare între masele populare şi puterea de stat. Ea provoacă deci, din toate părțile, intervenția directă a acestei puteri de stat şi pătrunderea peste tot a organelor ei nemijlocite. Ea creează, în fine, o suprapopulație fără lucru, care, negăsind plasament nici la țară şi nici la oraş, recurge deci la slujbele de stat ca la un fel de pomană onorabilă şi provoacă crearea de slujbe de stat. Deschizînd noi piețe cu ajutorul baionetelor şi prădînd continentul, Napoleon restituia cu dobîndă impozitul fixat prin constrîngere. În trecut un stimulent pentru industria țărănească, acest impozit îi răpeşte acum țăranului ultimele resurse şi ultima lui posibilitate de a ține piept pauperizării. Şi o numeroasă birocrație, bine galonată şi bine hrănită, este o „idée napoléonienne“ care îi surîde cel mai mult celui de-al doilea Bonaparte. Şi cum să nu fie aşa din moment ce este silit să creeze, pe lîngă adevăratele clase ale societății, o castă artificială pentru care menținerea regimului său devine o chestiune vitală? De aceea una dintre primele sale operații financiare a fost tocmai ridicarea salariilor funcționarilor la vechiul lor nivel şi crearea de noi sinecure.

Altă „idée napoléonienne“ este dominația *popilor* ca mijloc de guvernare. Dar dacă parcela nou creată, fiind în armonie cu societatea, în dependență de forțele naturii şi supusă autorității care o proteja de sus, era, firește, religioasă, parcela ruinată de datorii, certată cu societatea şi cu autoritatea, silită să treacă dincolo de limitele propriei sale mărginiri, devine, firește, antireligioasă. Cerul era un supliment acceptabil la peticul de pămînt abia obținut, cu atît mai mult cu cît el face vremea rea şi vremea bună; dar el devine o batjocură de îndată ce este impus ca o compensație în locul parcelei. Popa nu mai apare în acest caz decît ca un copoi miruit al poliției pămînteşti — tot o „idée napoléonienne“. Rîndul viitor,

PDFmyURL.com

expediția împotriva Romei va avea loc chiar în Franța, numai că într-un sens contrar celor ce crede d-l de Montalembert.

În sfîrşit, punctul culminant al acestor „idées napoléoniennes“ este preponderența *armatei*. Armata era le point d'honneur[8)] al țăranilor parcelari: ea făcea din ei eroi, care apărau împotriva duşmanilor din afară noua proprietate, glorificau unitatea lor națională proaspăt cucerită, prădau şi revoluționau lumea. Uniforma era propria lor haină de sărbătoare, războiul — poezia lor, parcela prelungită şi rotunjită în imaginația lor — patria, iar patriotismul — forma ideală a simțului de proprietate. Dar duşmanii impotriva cărora țăranul francez trebuie să-şi apere acum proprietatea nu sînt cazacii, ci huissiers[9)] şi perceptorii. Parcela nu se afla în aşa-zisa patrie, ci în registrul de ipoteci. Armata însasi nu mai este floarea tineretului țărănesc, ci floarea de mlaştină a lumpenproletariatului țărănesc. Ea se compune în majoritate din remplaçants, din locțiitori, aşa cum al doilea Bonaparte însuşi nu e decît un remplaçant, locțiitorul lui Napoleon. Acum ea săvîrşeşte acte de bravură hăituind pe țărani, în serviciul jandarmeriei şi dacă contradicțiile interne ale sistemului său îl vor goni pe seful Societății lui 10 decembrie în afara granițelor franceze, armata va culege, după cîteva incursiuni banditeşti, nu lauri, ci ciomăgeli.

Vedem, aşadar, că *toate „idées napoléoniennes“ sînt idei ale parcelei nedezvoltate, care mai are prospețimea tinereții*; ele sînt un nonsens atunci cînd parcela şi-a trăit traiul. Ele nu sînt decît halucinațiile agoniei ei, cuvinte devenite vorbe goale, spirite devenite spectre. Dar parodia imperiului a fost necesară pentru a elibera masa națiunii franceze de puterea tradiției şi pentru a scoate la iveală, în formă pură, antagonismul dintre puterea de stat şi societate. O dată cu destrămarea crescîndă a proprietății parcelare se prăbuşeşte întregul edificiu al statului clădit pe ea, Centralizarea de stat de care are nevoie societatea modernă se poate ridica numai pe ruinele maşinii guvernamentale, militare şi birocratice, care se făurise în contradicție cu feudalismul[10)].

Situația țăranilor francezi ne dezvăluie enigma *alegerilor generale de la 20 şi 21 decembrie*, care l-au adus pe al doilea Bonaparte pe Muntele Sinai nu pentru a primi, ci pentru a da legi.

Evident că burghezia nu mai avea acum altă alegere decît să-l voteze pe Bonaparte. Atunci cînd, la

PDFmyURL.com

conciliul de la Constanța[N186], puritanii s-au plîns de viața destrăbălată a papilor, cerînd cu insistenții o reformă a moravurilor, cardinalul Pierre d'Ailly le-a ripostat cu voce de tunet: „Numai diavolul în persoană mai poate salva biserica catolică, şi voi cereți îngeri!“ Aşa striga şi burghezia franceză după lovitura de stat: numai şeful Societății lui 10 decembrie mai poate salva societatea burgheză! Numai furtul mai poate salva proprietatea, sperjurul — religia, bastarzii — familia, dezordinea — ordinea!

Bonaparte, ca forță devenită independentă a puterii executive, se consideră chemat să asigure „ordinea burgheză“. Tăria acestei ordini burgheze rezidă însă în clasa de mijloc. De aceea el se consideră reprezentant al clasei de mijloc şi promulgă decrete în acest sens. Dar, pe de altă parte, el a devenit ceva numai datorită faptului că a zdrobit puterea politică a acestei clase de mijloc şi o zdrobeşte zilnic din nou. De aceea el se consideră adversar al puterii politice şi literare a clasei de mijloc. Dar, ocrotindu-i puterea materială, el face implicit să reînvie puterea ei politică. Trebuie deci menținută cauza şi şters de pe fața pămîntului efectul, oriunde se manifestă el. Dar acest lucru nu este posibil fără mici confuzii între cauză şi efect, deoarece, în interacțiunea lor, ambele îşi pierd caracterele distinctive. Urmează noi decrete, care şterg linia de demarcație. Bonaparte se consideră totodată reprezentant al țăranilor şi al poporului în genere, în opoziție cu burghezia, ca unul care vrea să fericească clasele de jos în cadrul societății burgheze. Urmează noi decrete, care plagiază cu anticipație înțelepciunea guvernamentală a „adevăraților socialişti“[N187]. Dar Bonaparte se ştie înainte de toate şef al Societății lui 10 decembrie, reprezentant al lumpenproletariatului, din care face parte el însuşi, anturajul său, guvernul său şi armata sa şi pentru care lucrul principal este să huzurească şi să tragă la loterie lozuri californiene din tezaurul statului. Şi el îşi justifică calitatea de şef al Societății lui 10 decembrie prin decrete, fără decrete şi în ciuda decretelor.

Această misiune plină de contradicții a acestui om explică acțiunile contradictorii ale guvernului său, care, acționînd la nimereală, pe dibuite, caută cînd să cîştige, cînd să umilească ba o clasă, ba alta, întărîtîndu-le pe toate în egală măsură împotriva sa, şi a cărui nesiguranță practică constituie un contrast cum nu se poate mai comic cu stilul autoritar, categoric al actelor guvernamentale, copiat cuminte după decretele unchiului.

PDFmyURL.com

Industria şi comerţul, adică afacerile clasei de mijloc, trebuie să înflorească sub guvernul de mînă forte ca într-o seră. Se acordă o sumedenie de concesiuni de cale ferată. Dar lumpenproletariatul bonapartist trebuie să se îmbogăţească. Începe tripotage[11] la bursă cu concesiunile de cale ferată, făcute de către cei iniţiaţi în prealabil în misterul acestor concesiuni. Însă capitalul pentru căile ferate nu se arată. Banca este obligată să avanseze bani contra acţiuni de cale ferată. Dar banca trebuie în acelaşi timp să fie exploatată de Bonaparte personal şi deci linguşită. Ea este scutită de obligaţia de a-şi publica darea de seamă săptămînală. Banca încheie cu guvernul o convenţie care îi asigură partea leului[N188]. Poporului trebuie să i se dea de lucru. Se întreprind deci lucrări publice. Dar lucrările publice măresc sarcinile fiscale ale poporului. Prin urmare se reduc impozitele, lovind în veniturile rentierilor, prin convertirea rentelor de 5% în rente de 4½%. Dar clasei de mijloc trebuie să i se îndulcească din nou pilula. De aceea impozitul pe vin se dublează pentru popor, care-l cumpără en détail, şi se reduce la jumătate pentru clasa de mijloc, care-l bea en gros. Asociaţiile muncitoreşti existente sînt dizolvate, dar guvernul promite minuni în ceea ce priveşte asociaţiile viitoare. Ţăranii trebuie ajutaţi. Se înfiinţează bănci ipotecare, care grăbesc înglodarea ţăranilor în datorii şi concentrarea proprietăţii. Dar aceste bănci trebuie folosite pentru a se stoarce bani din bunurile confiscate casei de Orléans. Nici un capitalist nu vrea însă să accepte această condiţie, care nu este trecută în decret, astfel că banca ipotecară rămîne un simplu decret etc. etc.

Bonaparte ar dori să apară ca binefăcătorul patriarhal al tuturor claselor. Dar el nu poate da nimic uneia fără a lua de la alta. Aşa cum, în timpul frondei, se spunea despre ducele de Guise ca ar fi omul cel mai îndatoritor din Franţa pentru că a transformat toate bunurile sale în obligaţii ale partizanilor săi faţă de el, tot astfel Bonaparte ar dori să fie omul cel mai îndatoritor din Franţa şi să transforme toată proprietatea, toată munca Franţei într-o obligaţie personală faţă de el. Ar voi să fure toată Franţa pentru a o dărui Franţei sau, mai bine zis, pentru a putea cumpăra din nou Franţa cu bani francezi, deoarece, ca şef al Societăţii lui 10 decembrie, el trebuie să cumpere ceea ce trebuie să-i aparţină. Şi se scot la mezat toate instituţiile de stat: senatul, Consiliul de stat, Corpul legislativ, legiunea de onoare, medalia militară, spălătoriile, lucrările publice, căile ferate, statul-major al Gărzii naţionale fără soldaţi, bunurile confiscate casei de Orléans. Mijloc de corupţie devine orice post în armată şi în maşina guvernamentală. Lucrul cel mai important însă în acest proces, în care se ia Franţa pentru a fi dăruită ei însăşi, sînt procentele care

PDFmyURL.com

revin de pe urma tranzacției căpeteniei şi membrilor Societății lui 10 decembrie. Vorba de duh prin care contesa L., amanta d-lui de Morny, a caracterizat confiscarea bunurilor casei de Orléans: „C'est le premier vol de l'aigle“ („Este primul zbor al vulturului“)[12], se potriveşte oricărui zbor al acestui *vultur*, care e mai curînd *corb*. El însuşi şi partizanii lui îşi zic zilnic unii altora cuvintele spuse de călugărul italian din Chartres avarului care îi înşira cu lăudăroşenie bunurile lui din care mai putea să trăiască ani îndelungați „Tu fai conto sopra i beni, bisogna prima far il conto sopra gli anni“[13]. Pentru a nu greşi socoteala anilor, ei numără minutele. La curte, în ministere, în fruntea administrației şi a armatei se înghesuie o droaie de indivizi — despre care, nici cînd este vorba de cel mai bun dintre ei, nu se poate spune de unde vine —, o boemă gălăgioasă, prădalnică, rău famată, care se împopoțonează în uniforme galonate cu aceeaşi demnitate ridicolă ca şi marii demnitari ai lui Soulouque. Ne putem imagina această pătură sus-pusă a Societății lui 10 decembrie dacă ne gîndim că *Véron-Crevel*[14] era moralistul, iar *Granier de Cassagnac* ideologul ei. Atunci cînd Guizot, în timpul ministeriatului său, îl folosea pe acest Granier la o gazetă obscură împotriva opoziției dinastice, el obişnuia să vorbească despre el în următorii termeni măgulitori: „C'est le roi des drôles“„E regele bufonilor“. Ar fi nedrept să pomenim de regenț ă[N189] sau de Ludovic al XV-lea cînd vorbim de curtea şi de clica lui Ludovic Bonaparte. Căci „Franța a mai fost condusă de metrese, dar încă niciodată de hommes entretenus“[15].

Hărțuit de exigențele contradictorii ale situației sale şi totodată silit, asemenea unui scamator, să țină printr-un şir neîntrerupt de surprize privirile publicului ațintite asupra sa ca locțiitor al lui Napoleon, cu alte cuvinte să săvîrşească în fiecare zi o lovitură de stat în miniatură, Bonaparte dezorganizează întreaga economie burgheză, atentează la tot ceea ce păruse intangibil revoluției din 1848, îi face pe unii să aibă o atitudine de indiferență față de revoluție, iar pe alții îi aține la revoluție şi provoacă o adevărată anarhie în numele ordinii, smulgînd în acelaşi timp aureola care înconjura întreaga maşină de stat, profanînd-o, făcînd-o totodată dezgustătoare şi ridicolă. El organizează la Paris o parodie a cultului sfîntului veşmînt din Trier, înlocuindu-l cu cultul mantiei imperiale napoleoniene. Dar cînd mantia imperială va cădea, în sfîrşit, pe umerii lui Ludovic Bonaparte, statuia de bronz a lui Napoleon se va prăvăli din vîrful coloanei Vendome[16].

PDFmyURL.com

Scris în decembrie 1851 - martie 1852

Publicat pentru prima oară în: „Die Revolution, Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften“, New York 1852, Caietul I.

Ediţiile a doua şi a treia germane autorizate au apărut sub titlul Karl Marx: „Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte“.

Ediția a doua. Hamburg 1869.

Ediția a treia. Hamburg 1885.

Se tipăreşte după K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 8, Bucureşti, Editura politică, 1960, p. 119-217

Nota red. Editurii Politice

---

1). - „în cincizeci de ani Europa va fi republicană sau cazacă“. - *Nota trad. Editurii Politice*

2). - „republica cazacă“. - *Nota trad. Editurii Politice*

3). Adică Franța de după lovitura de stat de la 1851. - *Nota red. Editurii Politice*

PDFmyURL.com

4). „Acesta este triumful complet şi definitiv al socialismului!“ - *Nota trad. Editurii politice*

5). - „Căutarea paternității este interzisă“. - *Nota trad. Editurii politice*

6). - gloate ticăloase. - *Nota trad. Editurii politice*

7). - „ordine materială“. - *Nota trad. Editurii politice*

8). - chestiune de onoare, obiect de deosebită mîndrie. - *Nota trad. Editurii politice*

9). - portăreii. - *Nota trad. Editurii politice*

10). În ediția din 1852, acest paragraf se termina cu următoarele rînduri, lăsate la o parte de Marx în ediția din 1869 şi de Engels în cea din 1885:

„Sfărîmarea maşinii de stat nu va periclita centralizarea. Birocrația nu e decît o formă inferioară şi grosolană a unei centralizări, care mai poarta încă pecetea opusului său, feudalismul. Cu desperarea provocată de restaurarea napoleoniană, țăranul francez se rupe de credința în parcela sa, întreg edificiul statului clădit pe această parcelă se prăbuşeşte şi *revoluția proletară* capătă *acel cor fără de care solo-ul ei s-ar transforma în cîntec de moarte în toate statele țărăneşti* “. - *Nota red. Editurii politice*

11). - matrapazlîcuri. - *Nota trad. Editurii politice*

12). Cuvîntul „vol“ înseamnă şi zbor şi furt. - *Nota trad. Editurii politice*

13). - „Îți socoteşti bunurile, dar ar trebui mai întîi să-ți socoteşti anii“. - *Nota trad. Editurii politice*

14). În romanul său „Cousine Bette“ („Verişoara Bette“), Balzac înfățişează în Crevel, pe care l-a schițat după proprietarul ziarului „Le Constitutionnel“, dr. Véron, pe filistinul parizian, corupt pînă în măduva oaselor. - *Nota red. Editurii politice*

15). Cuvintele doamnei de Girardin. (Bărbați întreținuți. - Nota trad.) - *Nota red. Editurii politice*

16). Vezi volumul de față, p. 204. - *Nota red. Editurii politice*

PDFmyURL.com

[N184]. Shakespeare. „Hamlet“, actul I, scena a V-a. - *Nota red. Editurii Politice (nota 184, vol. 1)*

[N185]. *Vendée* — provincie situată în vestul Franței; în primăvara anului 1783, în timpul revoluției burgheze franceze izbucnise aici o rebeliune contrarevoluționară a țăranilor, condusă de nobilime şi cler.. - *Nota red. Editurii Politice (nota 185, vol. 1)*

[N186]. *Conciliul de la Constanza* (1414—1418) a fost convocat în scopul consolidării situației bisericii catolice, şubrezită de începerea mişcării de Reformă. Conciliul a condamnat doctrinele lui John Wycliffe şi Jan Huss, conducători ai Reformei. S-a pus capăt schismei din biserica catolică, alegîndu-se în locul celor trei pretendenți, care-şi disputau scaunul papal, un nou cap al bisericii. - *Nota red. Editurii Politice (nota 186, vol. 1)*

[N187]. „*Adevărații socialişti*“ — este vorba de socialismul german, sau „adevăratul socialism“, curent reacționar răspîndit în Germania, îndeosebi în rîndurile intelectualilor mic-burghezi, în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. Reprezentanții „adevăratului socialism“ — Karl Grün, Moses Hess, Hermann Kriege ş.a. — substituiau ideilor socialismului propagarea sentimentală a iubirii şi frăției şi negau necesitatea revoluției burgheze-democratice în Germania. K. Marx şi F. Engels au criticat acest curent în operele: „Ideologia germană“, „Circulară împotriva lui Kriege“, „Socialismul german în versuri şi proză“ şi „Manifestul Partidului Comunist“ (vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 3, Bucureşti, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 475—572 şi Opere, vol. 4, Bucureşti, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 1—16, 205—246, 492—494). - *Nota red. Editurii Politice (nota 187, vol. 1)*

[N188]. *Convenția care asigură partea leului* — potrivit unei fabule a lui Esop, convenție încheiată de leu (lat. leo), în virtutea căreia una din părți trage toate foloasele, cealaltă — toate ponoasele. - *Nota red. Editurii Politice (nota 188, vol. 1)*

[N189]. Este vorba de regența lui Filip, duce de Orléans, în Franța în anii 1715—1723, cînd Ludovic al XV-lea era minor. - *Nota red. Editurii Politice (nota 189, vol. 1)*

Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte
<< VI
MIA | Secțiunea română | Marx/Engels

PDFmyURL.com